

Nebežinote, kur keliauti, kur rasti vietą, nesuterštą kitų buvimo	p. 2
Tu būtum Rusija tik ponarošku	p. 3
Nesame pratę prie miesto, todėl bėgame į daržą, į mišką, prie ežero	p. 7

Gyvenimo slinkimas vasario mėnesį

Vasario 1, trečiadienis. Sekmadienį Paulius atgabeno gražų Ričardo V. piešinių katalogą. Pirmadienį Žilvinas K. iš Niujorko atvežė dovanų Marko Strando *Collected Poems*. O aš pats vakar iš Algimanto K. parsiboginau griozdiško formato Jono Meko knygą „Mano naktys“, kur sudėti jo dvejų metų sapnai. Tai šiandien stypinėju tarp trijų švelnių siurrealizmų. O lauke (dabar 11.45) smulkiai, bet gana energingai sninga. Tai prisideda ir kvirtasis „siurras“: pro judrią krintančių snaigučių minią matomi namai, stogai, medžiai sumirazėja...

Iš Ričardo V. siurrealizmo: dvirankiu pjūklų pjaunamos malkos 1946 metų žiemą Veršvuose: vieną pjūklą galą tempia mažas berniukas su ausine kepure, o antrąjį – mėlynrūbė giltinė. Iš Strando: *I went to the lake, got on all fours, / and drank like an animal. Two horses / came up beside me to drink as well.* Iš Meko: „ir aš sėdžiu tualete ne miesto tualete o kaimo tualete lauke tai aš sėdžiu ir darau savo reikalą ir matau kad krūva taip iškilo kad siekia mano ilgus baltus marškinius.“

Vasario 2, ketvirtadienis. 9.20. Blausu, drumzlina. Nuo stogų drimba sniego košė. Dominuoja chaki (augalai), balta (sniego dribiniai), pilka (namų sienos). Magiškai tokiam peizažui atrodo raudonos gatvės pravažiuojančių (ir pristabdančių prieš sankryželę) automobilių užpakalinės šviesos. Antradienį su taksi grįžtant iš Lazdynų vairuotojas paklausė, kokių kelių norėčiau važiuoti. Leidau jam pačiam pasirinkti. Tuomet jis pasigyrė: „Puiku, tai turėsime tik vieną šviesoforą.“ Deja, buvo ir antrasis, degė raudona. Taksistas ėmė teisintis, kad čia niekad taip nebūdavo. Raminau jį, sakydamas, jog turime galimybę pasigėrėti žėrinčia raudona spalva. Ir pridūriau: „Įsivaizduokit, kaip būtų, jei iš pasaulio staiga dingtų visa, kas raudona!“ Jo atsakymas: „Kiek vėliavų papulktų!“ Aš jį tai: „Vėliavų tai vėliavų, bet pradingtų visos raudonai dažytos lūpos!“ Šįsyk jis nepasakė nieko...

O dabar kambario prieblandoje pats raudoniausias daiktas – lakuotas puodelis, iš kurio geriu kavą.

Vakar iš ligoninės skambino Petras R. (stuburo reikalai). Ėmė skaityti ilgą gražų Antano Kalanavičiaus eilėraščių. Įėjo seselė daryti lašelinių. Petras, neišjungęs telefono, gulėsi į lovą ir didžiai sukliko iš skausmo. Paskui, jau su lašeline, toliau skaitė man Kalanavičių.

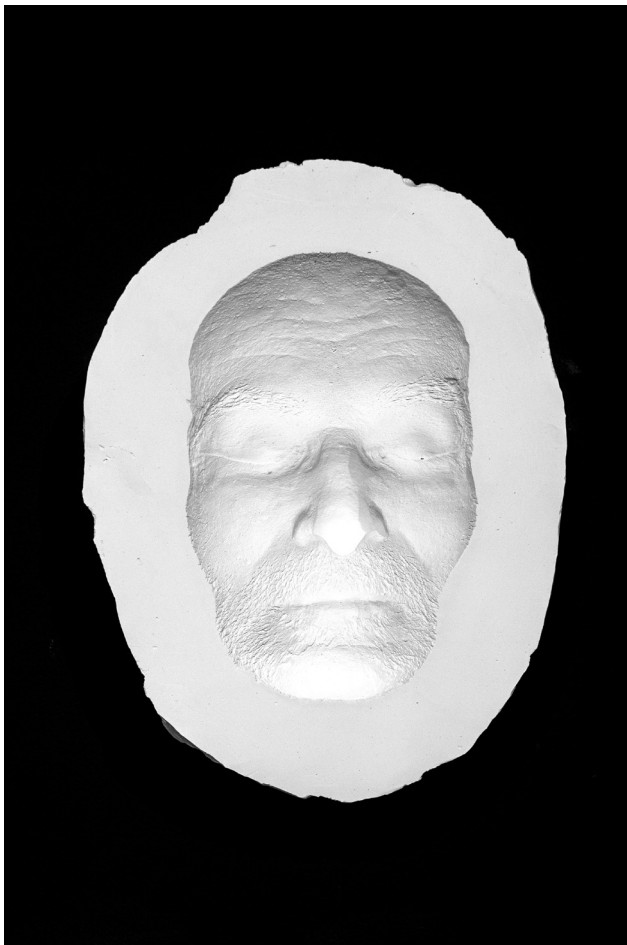
Vasario 4, šeštadienis. 8.00. Lauke – 5. Dangus švinišnis, to švino sočiai tenka ir žemei. Jį mėgina prabaltinti po atodreki likusios sniego driekanos. Labai reikia raudonos. Bet šiandien šeštadienis, automobiliai gatvė nevažiuoja, nedega jų užpakaliniai žibintai. Tad kreipiuosi į atmintį, į poeziją. Iš svetimšalių nemažai raudonio (dažniausiai – skaudaus) esama puikiosiose Sylvios Plath eilėse. Štai apie aguonas: *... / wrinkly and clear red, like the skin of a mouth. // A mouth just bloodied.* O čia apie tulpes: *The tulips are too red in the first place, they hurt me.* Iš lietuvių pirmiausia į galvą ateina Marcelijus M.: „Ne gaisras tenai, ne vaikystė – / tenai tik dangus toks raudonas, / raudonas – lyg miršta kareivis, / sužeistas karo lauke.“ Aišku, vėl su skaudesiu. Bet ir gerai, tebūnie. Juk skausmas (kančia) tokia neatskiriama gyvenimo dalis! Tai argi jis nenusipelno gražiosios raudonos spalvos? O juk ir kriukščiųybėje raudona – kankinių spalva...

Prieš pietus iš ligoninės skambino Petras R. Sakė, kad į du einančius iš rikiuotės jo stuburo slankstelius daktarai žada prileisti „betono“. Paskui pusvalandį labai ramiai ir aiškiai skaitė skausmingojo Kalanavičiaus eilėraščius. Ten irgi netrūksta raudonos: žarijos, kraujas, surausvos gėlės. Abu negalėjome atsistatinti skausmo persmelktos poezijos grožiu.

Vasario 6, pirmadienis. Atrodo, pradėdama sirgti. Bana li ligos pradžia: tai krečia šaltis, tai muša karštis. Išgėriau vitamino C. Bet manau, kad tai tuščios pastangos...

Cha. Kaip tik prieš kelias dienas su Algiu K. telefonu kalbėjome būtent apie tuščias pastangas. Jis pasakojo,

ALFONSAS ANDRIUŠKEVIČIUS

Žilvinas Kempinas. Portretai-fosilijos 2023: Alfonsas Andriuškevičius. 2023. Ryčio Šeškalčio nuotrauka. MO muziejus

kaip, esant plusinei temperatūrai, snyguriavo ir snaižės mėgino uždengti šaligatvį. Tačiau, vos ant jo nukritusios, išstipdavo. Ir taip – ilgai, ilgai. Aš daviau savo pavyzdį. Pasakiau, kad daug kartų esu stebėjęs, kaip, pučiant vėjui, beržo šakos bando pasiekti daržinės (kaime) sieną, bet joms niekaip nepavyksta šito padaryti, nes siena per toli. Nors kartais, kai vėjas stiprus, atrodo: jau, jau... Vis dėlto, ne. Tuščios pastangos.

O dabar, parašęs šias eilutes, pagalvoju: na, matyt, pačios tuščiausios pastangos – tai žmonelių užmojai pagerinti pasaulį. Čia gal tiktų ir Jono Meko sapno fragmentas: „aš ėjau ilgais ir sudėtingais tuneliais per vieną tada per kitą ir tada dar per kitą ir jie vis siaurėjo ir siaurėjo ir aš vis prieidavau prie akligatvio ir vis nebuvo galima apsisukt ir grįžt atgal.“

Vėl skambino iš ligoninės Petras R. Vėl skaitė puikius (šįsyk – trumpus) Antano K. eilėraščius. Atsakydamas jam padeklamavau porą Valdo Gedgaudo (irgi labai skausmingo poeto) posmų. Abu apstulbome išvydę, kokiais kaimiškais poetiniais drabužiais dėvi Antano K. ir kokiais miestiškais – Valdo G. skausmas. Žinoma, tų skausmų anatomija irgi skiriasi.

Vasario 8, trečiadienis. 8.10. Vis dėlto nesusirgau. Šianakt pirmąkart gyvenime šitaip sapnavau žvaigždėtą dangų. Rodos, žiūrėjau pro šiaurinį langą, kuris buvo horizontalus ir ilgas, ir mačiau žvaigždžių prigrūstą dangaus roožą. Žvaigždės buvo didžiulės, lyg apimlios, spindinčios, bet nemirsinčios. Užtat virpėjo patsai keisto mėlynumo dangus. Kai penktą atidariau balkoną, balkšvoje ūkanoje vos spingsojo viena kita žvaigždėlė, o visą dangų savo pieniais buvo užpylusi mėnulio pilnatis...

Priešpiet apie valandą praleidau MO. Ten Žilvinas K. tęsia savo projektą „Portretai-fosilijos“ (dabar – antroji

dalis, pirmąją jis įvykdė prieš dvidešimt septynerius metus): lieja gipsines įvairių žmonių veido kaukes. Šiandien nusivežė mane. Kai jau gulėjau tamsioje aukštiekninkas ant matraco (šį sykį – ne ant ortopedinio), o veidą slėgė penkių kilogramų gipso košės sluoksnis, patyriau du stiprius išpūdžius. Pirmasis: patamsyje regėjau nerviūrinius lyg bažnyčios skliautus, kurie buvo pilki: pačios nerviūros tamsiai pilkos, o plotai tarp jų – šviespilkiei. Antrasis: po kurio laiko ėmė dingotis, kad tuos skliautus regiu atviromis akimis, nors to tikrai negalėjo būti: akys niekaip nepajėgtų atlaikyti sąlyčio su gipsu, be to, gerai atsiminiau, kaip atsigulęs užsimerkiau. Tačiau haliucinacija tęsėsi iki seanso pabaigos...

Aha, vadinasi, turiu išankstinę pomirtinę savo kaukę. Pagal šio pasaulio šioje dalyje susigalvotą sistemą (kitur visatoje – neįsivaizduojamą) šiandien man aštuoniasdešimt dveji metai du mėnesiai ir maždaug dvidešimt viena diena...

Vasario 10, penktadienis. 8.05. Sapnavau, kad skyniau ir valgiau didžiules juodas mėlynes. Tokio dydžio kaip gervuogės Plath eilėraštyje *Blackberrying*. Prisimenu, kaip motina vaikystėje aiškino sapnus. Manasis turėtų reikšti ligą ir bėdas.

Vakar sklaidžiau Ričardo V. piešinių albumą. Ilgokai žiūrėjau pastelę „Vėlyvas pavasaris“. Čia plonytėmis linijėlėmis gyvai paraizgytos obels šakos tarsi prapuola tolumo tamsaus miško fone. Bet drauge – ir neprapuola. Subtilu. Prisiminiau savo atsakymą į studentų klausimus, kaip atskirti gerą kūrinių nuo blogo. Sakydavau, kad jei eini apniukusią žiemos dieną pro medžius, tai, nors visi jie tamsūs ir be lapų, vis vien pajunti, jei kuris – nudžiūvęs. Pajunti, kad jame nėra gyvybės, nors išorinis skirtumas – menkutėlis. Taip ir su kūriniu.

Paskui atėjo galvon itin subtilus Algio K. pastebėjimas, papasakotas telefonu. Sakė, eidamas kartą pro giraitę Lazdynuose, atkreipęs dėmesį į beržus, kurių net ploniausios šakelės buvusios aptrauktos baltute tošimi. Nustebęs. O dar labiau buvęs apstulbintas, kai po kiek laiko, labai smulkiai sningant, pamatęs, jog balta tų „albinosinių“ beržų tošis dar „papudruota“ smulkutėliu sniegeliu.

O čia subtili Marko Strando eilutė: *Watching snow cover the ground, cover itself...*

Priešpiet paskambinau į ligoninę Petrui. Perkeltas į kitą palatą. Jaučiasi prastai. „Betono“ į slankstelius dar nesupylė. Papasakojau jam savo nuotyki su gipso kauke. Pasijuokėm. Mudviem bekalbant, įėjo seselė ir paprašė, kad P. po kažkuo pasirašytų. Jam pasirašius, ėmė šūkčiooti: „Tai bent parašas! Gyvenime tokio nemačiau!“ (Petro parašas išties prašmatnus, tiktų ant pinigų.) Tuomet aš jo paklausiau, po kuo jis ten pasirašė. Petras atsakė trumpai: „Nežinau.“

Vasario 13, pirmadienis. 9.10. Drumzlina. Lynoja. +3. Ką gi. Vasaris – žiemos senatvė, žiemos ruduo. Kazin, kur dar visatoje lyja?

Vėl sapnavau velionį Adolfą P. Tik šį sykį kažkaip miglotai. Užtat prieš keletą dienų, kai dar buvo pilnatis, sapnas su juo buvo aiškus ir konkretus. Rodos, stovėjome ankštame kambarielyje. Vidury – niekuo neuždengtas medinis stalas. Ant jo – neatkimštas butelis degtinės. Aš – šioje stalo pusėje, Adolfas – kitoje, priešais. Aš sakau: „Kaip manai, įveiksime dviese šitą puslitrį?“ Jis: „Be kalbų!“ Dabar kyla noras sugretinti tą mano sapną su Meko sapnu apie mirusį Mačiūną. Štai jisai: „aš mačiau ateinant Jurgį Mačiūną ir jis atrodė gerai aš negalėjau tikėt savo akim o Jurgis juokias ir sako a, aš padariau gerą numerį /.../ Jurgis sako jis turėjo pjūklą karste ir kai tik jį pakasė jis išpjovė skylę ir išlindo, žiūrėk sako mano karstas tuščias...“ Pažvelgus į abu sapnus dailėtyrininko akimis (ir su šiek tiek šypsenos) galima sakyti:

ANNIE CHAPELIER

Jeffai Bezosai, kokia prasmė kiekvieną dieną vis labiau turtėti?

Annie Chapelier yra Prancūzijos Nacionalinio Susirinkimo narė. 2020 m. ji pateikė įstatymo projektą, kuriuo siekiama uždrausti naujų elektroninės prekybos logistikos centrų steigimą, taip stengiantis apsaugoti vietinius prekybininkus nuo nesąžiningos konkurencijos.

Jeffas Bezosas yra elektroninės prekybos platformos „Amazon“ generalinis direktorius ir turtingiausias pasaulio žmogus. Šio atviro laiško autorė užduoda klausimą: kokia prasmė būti turtingam, kai skaitmeninio kapitalizmo milijardierių keičiamame pasaulyje tiesiogine prasme tampa nebeįmanoma išgyventi?

Jeffai Bezosai, norėčiau jums užduoti klausimą. 2026 m. tapsite pirmuoju trilijonieriumi žmonijos istorijoje. Karantino metu labiausiai praturtėjote jūs, tapote turtingiausiu pasaulio žmogumi. Šiam turtėjimui nesimato galo, sukūrėte mechanizmą, kurio nebeįmanoma sustabdyti.

Turtus jums sukrovė elektroninė prekyba. Savo verslą pavadinate labai gražiai – „Amazon“. Amazonės – tai moterys, metusios iššūkį vyrų valdžiai, prisidėjusios prie būsimų pralaimėtojų, nes gynė vertybes, o ne interesus, moterys, pasirinkusios mirtį vietoj nuolankumo. Trumpai tariant, viena tauriausių ir didingiausių žmonijos apraiškų.

Norėčiau jums užduoti vienintelį klausimą: kodėl? kokia prasmė būti turtingam?

Kai išnyksta dangaus grožis, kai Elono Musko palydovai užgožia žvaigždes, kai dėl šviesos taršos dangumi grožėtis gali jau tik nedaugelis. Net kosmosas nebėra apsaugotas nuo pinigų, pinigų Elono Musko, naudojančio šį bendrąjį gėrį, lyg tai būtų jo nuosavybė.

Kokia prasmė būti turtingam? Kai pavirtom į prikaltus prie ekranų padarus, tvytinančius dabartį, feisbukinančius prisiminimus, kai kiekviena akimirka tėra tik paveikslukas, kai bendravimas tėra apsikeitimas duomenimis, kai kiekvienas draugiškumo ženklas paverčiamas į *like*'ą, kai Markas Zuckerbergas perrašo žodžio „draugas“ apibrėžimą ir kuria naujus žmogaus išvaizdos ir virtualybės suvokimo standartus.

Kokia prasmė turtėti sulig kiekviena diena?

Kai pasaulis padengtas platformų kubeliais, leisiančiais dar greičiau gauti daiktus, be kurių puikiai gyvenome, kol mus įtikino, kad jų mums reikia. Kai mūsų troškimams nebėlaiko egzistuoti, nes jie iškart patenkinami, kai jūs, Jeffai Bezosai, mums persate mintį, kad galime turėti viską.

Bet viską turite jūs – ne tik esate toks turtingas, kad tai jau nieko nebereikia, bet ir turite galią kurti mūsų ateitį, ateitį, kurios mes nebegalime rinktis. Jūsų kariauna didėja kas valandą, kiekvienas naujas vartotojas yra naujas jūsų kareivis, vienam kritus, dešimt, šimtas kitų iškart jį pakeičia, iškelia jūsų vėliavą, ir kiekvienas yra pasiryžęs mirti, mirtis tampa nebesvarbi, nes jis trokšta pasiekti galutinį vartotojo pasitenkinimą: bevertį, niekingą, tuščią.

Kokia prasmė ir toliau turtėti? Kai kasdien sunaikiname vis daugiau šio trapaus ir mažo pasaulio tam, kad jį paverstume vartojimo produktais, troškimais, frustracija, nepatenkinamais poreikiais, chimeromis?

Bet ką darote jūs, turtuoliai, dar turtingesni, visad turtingesni?

Kuriate fondus, skirtus apsaugoti šį trapų pasaulį, kurį kasdien vis labiau naikinate, skirtus padėti vargšams, kuriuos kasdien darote vis labiau priklausomus. Stengiatės ne nuraminti savo sąžinę, paprasčiausiai siekiate suklaudinti pačius patikliausius, o jų tiek daug...

Galite nusipirkti bet ką. Bet ką, ką tik galima nusipirkti, ne tik daiktus, bet ir žmones, ką ir kalbėti apie viešąją nuomonę. Sakoma, kad viskas turi savo kainą, o jums kaina nieko nebereikia.

Kalbatės kaip lygūs su lygiais su didžiųjų valstybių vadovais, žmonių išrinktais valdžios atstovais, ir vienintelis pateisinimas tam tėra jūsų turtai.

Gyvenate nuostabioje, saugioje vietoje, toli nuo minios, žaliuojančioje, sveikoje, pesticidais neužterštoje aplinkoje, ten, kur karaliauja tvarka ir grožis, prabanga ir malonumai, toli nuo atliekų (tiek daiktinių, tiek žmo-

giškųjų), su bekraščiais baseiniais, pripildytai skaidraus ir tyro vandens, be jokios taršos, su milžiniškais jachtomis pasaulio grožybėms lankyti ir privačiais lėktuvais, įgalinančiais keliauti visur, visur, kur kiti nekaliauja, kad galėtumėt vienas pats užteršti tą mažulytę pasaulio dalelę, dar nepalietą žmogaus.

Bet žmogaus nepalietas pasaulis nebeegzistuoja *de facto*.

Ledynai tirpsta, vandenynai tokie užteršti, kad formuojasi dreifuojantys plastiko žemynai, gyvūnija nyksta, miestų grožį blankiai mena nebent atvirukai, miškai miršta, kaimo vietovės pasidengia gamyklų ir parduotuvų sluoksniu, trumparegių vertinamu dėl „naujų darbo vietų“. Pasaulio grožybės naikinamos viena po kitos, greitkeliai ir aplinkkeliai apraizgo praeities paminklus, kad galėtume dar geriau vartoti, mūsų peizažai virsta viena ir vienintele – prekybos centro panorama, visas pasaulis uniformizuojasi ir vienodėja. Net jūs nebežinote, kur keliauti, kur rasti vietą, nesuterštą kitų buvimo.

Bet ar visa tai svarbu! Juk jūs turtėjate vis labiau ir labiau.

Taigi, Jeffai Bezosai ir kiti ponai, ar galėtumėte paaiškinti, kodėl norite turtėti be galo? Iki kokios ribos? Ar tas noras begalinis kaip visata ir žmogiškoji kvailybė?

Ar kaip Frankenšteinas jūs esate naujieji Prometėjai, kurie, norėdami išsilaisvinti iš likimo ir dievų valios, paleido į pasaulį padarų, kurių dabar nebegalite suvaldyti ir kurie jūsų klystkeliais stumia visą žmoniją?

Ar gausiu atsakymą?

Optarim verius, quam sperarim...

reporterre.net
Vertė Mantas Jonaitis

Memorabilia

Pasimatymas

Graži tarpukario nuotrauka. Net išblukimas jai tinka. Visi kryžiai juk šiek tiek paslaptingi, lyg iš rūko išplaukę. Dažniausiai be paaiškinimų. *Ave crux!* – kartojo ir kartojo Jonas Paulius II ant Kryžių kalno, perpūstas rudenių vėjų. Tas mielas vaikelis iš nuotraukos nemoka lotyniškai ir neišmano teologijos, bet ir jis čia tam, kad darsyk pasveikintų kryžiaus medį. Tik tiek.

Jeigu ką, esu matęs pyplių, ties Aušros vartais įspūdingai nusiimančių kepurės, nors, rodos, nei kas juos to mokė, nei davė pavyzdį. Aišku, šiuo atveju tarpukario fotografą domino garsaus meistro kryžius, ne pamaldus kaimo vaikas. Kitoje nuotraukos pusėje taip ir parašyta. Vaikas – tik dalis kompozicijos, galbūt specialiai pasikviestas papozuoti. Kryžiaus ir vaikystės jungtis krikščionių pamaldume senas dalykas. Kūdikėlis Jėzus, saldžiai miegąs ant kryžiaus stuobrio šalia visų savo kančios atributų. Gal dėl to, kad išeitų kuo daugiau papiktinimo ir kvailybės? Pagal žinomą apaštalo Pauliaus formulę.

Susiradau šį kryžių ir naujajame Vinco Svirskio albume. Buvo pastatytas XIX amžiaus pabaigoje Surviliškio bažnyčios šventoriuje. Tarp išlikusių Svirskio kūrinių jo nematyti, išskyrus vieną fragmentą. Nežinia, pats sunyko ar tarybiniai buldozeriai pasidarbavo. Didžioji dalis Svirskio kryžių bei koplytstulpių dabar tik nuotraukose. Jeigu iki šiol stovėtų ten, kur stovėjo, lietuviškoji katalikybė būtų buvusi kitokia. Su polėkiu ir fantazija.

Berniukas įsižiūrėjęs į Marijos Magdalietės figūrą. Tai jos rankos apglėbusios kryžiaus kamieną. Ant skruostų turėtų matytis ašaros, šios šventosios tapatybės ženklas. „Marija stovėjo ir verkė“, – rašo evangelistas. Pasak mūsų kantičkų, ji ašaromis lyg perlais nuklojo visus savo

kelių. Vis ieškodama mylimo mokytojo. Beje, jis irgi čia, Svirskio įkomponuotas apačioje, sukryžiuavęs rankas ant krūtinės, garsiaja *Ecce homo* poza. Priešais stovinčio vaiko figūra ne ką didesnė. Abu basi ir bekepuriai. Tačiau vaikas nežino, kad gali būti panašus į Kristų. Tik stovi ir žiūri.

Kryžiaus paslaptis turbūt ir reiškia tą nežinojimą, lengvą ir nuolankų. Jau kelinti metai, apmąstant gavėnią, pasaulyje prisikaupę tiek daug kančių, kad patys sau galime atrodyti kaip tikriausias Kristus kentėjimų tęsinys ar atšvaitas. Pagaliau ir sielos tamsa, ir jausmas, kad Dievas apleido, tokie tikri, ne iš maldaknygės, nesuvidinti. Blogio šėlsmas. Žiuriai vėluojantis pavasaris. Argi ne įrodymai, kad suartėjome su nukryžiuotu Kristumi, jo žaizdomis?

Iš Svirskio kūrybos galėtume pasimokyti, kaip Viešpaties kryžius šakojasi ir plečiasi, įtraukia naujus žmones ir angelus, gyvulėlius, daiktus, situacijas, neleidžia nieko išskirti ar kanonizuoti. Ir jeigu išpažįsti kryžiaus medyje įkūnytą žmonių atpirkimą ir palaiminimą, tai jis dovanojamas labai plačiai ir drąsiai. Su visu polėkiu, išradingumu, fantazija.

Kalbant apie mus pačius, verti ar neverti mes kryžiaus, turbūt svarbiausia bus žiūrėti ir matyti. Ne veltui tokia kryžių gausa kitados supo žmogų. O pagal šio kryžiaus autorių, dar svarbiau, ko gero, tai, kad Viešpaties kryžius tiek daug visko aprėpia ir surenka.

Kristus *Ecce homo* poza yra tas vienintelis išlikęs šio kryžiaus fragmentas. Įdomu būtų paklausti, kuo vardu buvo į jį žiūrėjęs vaikas.

Vienybės diena prie Vyslos

Pasaulis ponarošku

Nuo vasario 24 d. Rusijos agresijos prieš Ukrainą praėjo metai. Daugeliui – šalims, tautoms, visuomenėms, politikams, kariškiams, paprastiesiems piliečiams nuo Baltijos iki Juodosios jūros ir nuo Karpatų iki Adrijos jūros – tai buvo reikšmingi ir sunkūs metai. Metai, kurie aiškiai parodė, kas yra kas, o kas kuo nėra, metai, kurie pažadino ir kilniausias, ir niekingiausias žmonių savybes. Daugelis bando kaip nors apibendrinti šiuos metus, susisteminti prisiminimus, chronologiškai sudėlioti įvykius, padaryti kokias nors išvadas, atsakyti į kai kuriuos klausimus.

Man asmeniškai tai kelia problemų. Praėję metai man prabėgo kaip per miglą. Žvelgdamas atgal, matau atskirus padrikus vaizdus, kurie keičiasi kaip kaleidoskope, matau daugybę veidų – pažįstamų ir nepažįstamų, matau miestų gatves ir geležinkelio stotis, daugybę perpildytų traukinių, nesibaigiančias eiles pasienyje, pasienio perėjimo punktus ties Lenkijos ir Ukrainos siena: judrius ir žinomus, kaip Medykos–Šehynų, bei tylus ir visiškai niekam nežinomas, kaip Malhovicių–Nyžankovyčų, – beveik idilišką, švelnių Rytų Beskidų priekalnių grandinės kalvų apsuptą slėnį – kurį atmintyje matau vieną šaltą rytą – su niekieno žemės juosta ir dryžuotu užkardu, saugomu dviejų kareivių. Iki šiol ši perėja oficialiai nebuvo veikusi, o eismui atidaryta tik prieš kelias savaites. Visai netoli nuo jos per šias švelnias vaizdingas kalvas eina kadaise garsi 102-oji geležinkelio linija, vedanti iš netoliese esančio Peremisliaus per Hermanovices į Ukrainos pusės Chyrivo miestą, o paskui vėl grįžtanti į Lenkiją ties Krosценku Beščadų kalnuose.

Przemysł Główny

Prieš metus, paskutinėmis vasario dienomis, važiuavau traukiniu iš Krokuvos į Peremislį. Tuo metu niekas dar nežinojo, kokia iš tikrųjų yra situacija Ukrainoje ir kiek toli rusai galės nueiti. Baimė ir netikrumas buvo junta, kybojo ore; Peremislėje pabėgėlių minios jau buvo geležinkelio stotyje, o pasienio punktuose vyko scenos kaip iš Dantės aprašytų pragarų ratų. Netoli Žešuvo pro vagono langą mačiau karinės technikos kolonas, judančias sienos link. Traukinyje buvo visai nedaug keleivių, o pervaziavus Žešuvą likau vagonė beveik vienas. Prie manęs priėjęs konduktorius paklausė: ar ponas važiuojate į Peremislį? Taip. Ar matėte, kas ten vyksta? Dar ne, bet dėl to ir važiuoju. Konduktorius kurį laiką patylėjo ir linktelėjo galva. Kaip manote, kaip toli nueis rusai? Kas žino, bet ukrainiečiai kovos, galite būti tikras. O, taip! Jie tvirti žmonės, darbštūs, atsidavę, ne tokie kaip tie rusai, *psia ich mač*, – nusikeikė jis. Kurį laiką abudu patylėjome, paskui jis pasakė: jie – *holota*, pone. Žinokite, mano prosenelis kovojo su jais, dar *prie ciesoriaus*, mano senelis buvo pas juos *lageriuose*, man dabar 67 metai, bet jei jie vėl atšliauš į Lenkiją, duodu garbės žodį, asmeniškai eisiu į kovą savanoriu. Bet manau, kad ukrainiečiai su jais susidoros. Jis linktelėjo galva, lyg norėdamas pats sau pritarti, įsitikinti savo žodžių tikrumu, paskui apsisuko ir nuėjo, o aš žiūrėjau į jo tolstantį svyruojančią vagonu siluetą ir galvojau apie Peremislį.

Przemysł Główny geležinkelio stotyje iš tiesų vyravo pasaulio sukūrimo chaosas. Tokių vaizdų, kokius mačiau 2022 m. kovo mėnesį Peremislėje ir Medykos pasienio perėjoje, esančioje 10 km nuo miesto, manau, niekada gyvenime nesu matęs ir, labai tikiuosi, daugiau nebeišvysiu. Per tuos kelis mėnesius Peremislėje iš tiesų mačiau daug: bandant viską prisiminti, vaizdai mintyse dabar keičiasi vienas po kito, sudarydami keistus derinius, žodžių fragmentus, veidus, spindulius, blyksnius – akinančią saulę virš pilies kalno, tiltus per Sano upę, Pirmojo pasaulinio karo austriškus fortus aplink miestą – Hermanovicėse, Dunkovičkose ar Popovyčiuose – jau Ukrainos pusėje. Gražus secesinis Ukrainiečių namų pastatas istorinio senamiesčio centre, kavinė „Miejсце“ turgaus aikštėje, sandėliai netoli nuo istorinių kapinių Bakončycėse, siuntiniai, dėžės, maišai, autobusai, traukiniai, šaltis ir vėjas, balandžio sniegas, greitosios pagalbos automobiliai iš Švedijos ir didelės, plačiai atmerktos juos atgabususių švedų akys, stebingos scenas Medykos pasienio perėjoje. Nedidelė Jaroslavo miesto stotis ir istorija apie vieną pūkuotą katina, kuris perduodamas nukeliavo iš Lvivo į Prahą: per Korčovos perėją, Jaroslavą, Peremislį ir rūpestingas gyvūnų prekių parduotuvės Zasanėje savininkų rankas. Geltonieji „RegioJet“ traukinio Peremislis–Prahą vagonai ir šių vagonų čekai konduktoriams geltonomis liemenėmis ir daugybę kitų geltonų liemenių ir identifikatorių – vertėjų, savanorių, pagalbininkų. Pokalbiai peronuose įvairiomis kalbomis – lenkų, čekų, ukrainiečių, rusų, *suržyku* ir keistuoju beveik neįmanomu visų šių kalbų mišiniu.

Buvo vasaros pradžia. Ėjau viena iš Peremisliaus centro gatvių ir atsitiktinai išgirdau kieme žaidžiančių vaikų dialogą.

Vienas berniukas, iš pažiūros darželinuko amžiaus, kalbėjosi su kitu, atrodo, šiek tiek mažesniu, ragindamas pažaisti savo paties sugalvotą žaidimą. Pirmasis buvo atkaklus, antrasis – abejojantis; pirmasis kalbėjo rusiškai, antrasis jam atsakinėjo ukrainietiška.

– Nagi, tu būsi Rusija, o aš būsiu ZSU [Ukrainos ginkluotosios pajėgos], tu mane užpuls, o aš įnirtingai ginsiuosi, – siūlė pirmasis antrajam.

– O kodėl aš turėčiau būti Rusija? – pagrįstai pasipiktino antrasis.

– Gerai, tu gali būti Baltarusija – ir tu *ispodtiška* šaudysi į mane iš šitų krūmų tokiomis lyg ir raketomis, – tęsė pirmasis.

– *Ispodtiška* – ką tai reiškia? – paklausė antrasis.

– *Ispodtiška*? Nu, tai reiškia slapčiai, slapčia, besislapstant, – paaiškino pirmasis.

– Ne, aš nenoriu būti Baltarusija *ispodtiška* krūmuose, – neigiamai papurtė galvą antrasis.

– Bet suprask, – tęsė pirmasis, – visa tai tik *ponarošku*. Tu būtum Rusija tik *ponarošku*.

– *Ponarošku*? Ką tai reiškia?

– Tai reiškia, kad tik apsimesdamas darai kažką, kas iš tiesų nėra tikra, bet tu trumpam apsimesi, kad taip lyg ir yra...

Nuėjau toliau gatve ir nežinau, kuo baigėsi dviejų berniukų pokalbis ir ar pirmajam pavyko įtikinti antrąjį pabūti Rusija *ponarošku* jų bendrame žaidime. Prisiminiau vaikystės žaidimus iš aštuntojo dešimtmečio, kai visi dar buvo auklėjami filmais apie Antrąjį pasaulinį karą ir kai taip pat buvo keliamas amžinas klausimas – kas nori pabūti *vokiečiu*, net jei tik trumpam ir apsimestinai?

Toliau eidamas gatve, mintyse pavarčiau šį seniai pamirštą rusišką žodį – *ponarošku*. Šio žodžio kilmė – senasis slavų žodis *norov*, reiškiantis troškimą, norą, – jo atgarsių dar ir šiandien galima išgirsti lietuviškame žodyje *noras*. Taigi žodį *ponarošku* galima aiškinti kaip reiškiantį kažką norimo, bet netikro, kaip paprastai paaiškino berniukas savo žaidimų draugui, kuris ne taip gerai suprato rusų kalbą. Kartu pati formuluotė ir vartojama mažybinė forma tarsi rodo šio žodžio pasakišką, netikrą pobūdį.

Po šios minties staiga supratau, kad šis žodis iš tikrųjų atspindi Rusijos, ypač šiuolaikinės, esmę.

Tai šalis *ponarošku*. Šalis, kurioje *ponarošku* yra begalė visko – *ponarošku* yra demokratija, *ponarošku* yra konstitucija, *ponarošku* vyksta rinkimai, *ponarošku* veikia opozicija, *ponarošku* yra prezidento institucija, *ponarošku* šalį valdo vyriausybė, *ponarošku* parlamentas priima įstatymus, *ponarošku* yra federacinė šalies santvarka, šioje šalyje gyvena žmonės, kurie *ponarošku* vadinasi rusai ir *ponarošku* save laiko slavais. *Ponarošku* deklaruoja tradicinių vertybių „gynybą“ ir *ponarošku* apeliuoja į krikščionybę ir stačiatikių tikėjimą. Šalies istorija yra pritaikyta šiai *ponarošku* tautai taip pat *ponarošku*. Pasaulio ir savo vietos jame vizija taip pat yra *ponarošku*. *Russkij mir ponarošku*. Tai yra pasaulis, kuris funkcionuoja kaip alternatyvi realybė (saugoma kokiam nors *ponaroškiškame* standžiajame diske).

Pasaulis, kuriame jie, t. y. išdidūs šio pasaulio valdovai, ryžtingai žingsniuoja viso Žemės rutulio priekyje ir yra *ponarošku* viskuo pranašesni už visus kitus, ypač už piktus ir nedorus *pindosus*, kuriame visi buržujai ir *malčišai-plochišai* eis tiesiai į pragarą, kaip sako apsišvietęs ir didis jų Vadovas, kurį „garbina“ visas pasaulis. *Pasaulis ponarošku*, kuriame Rusija visada tik gynėsi ir niekada nieko nepuolė. *Pasaulis ponarošku*, kuriame visi žmonės visuose pasaulio kampeliuose ploja atsistoję didingiems *ponarošku* kultūros pasiekimams, nesvarbu, ar tai būtų baletas, opera ar dar kas nors, visai neturi reikšmės, svarbu, kad būtų „didinga“ ir rusiška. *Pasaulis ponarošku*, kuriame Rusija yra visų „gerbiama“ ir visada yra atsižvelgiama į jos nuomonę. Kaip, pavyzdžiui, į nuomonę, kurią išreiškė Jevgenijus Fiodorovas, Valstybės Dūmos deputatas iš partijos „Vieningoji Rusija“ (partijos, kuri, žinoma, taip pat yra *ponarošku*), praėjusios vasaros pradžioje, pateikdamas įstatymo projektą dėl 1991 m. SSRS Aukščiausiosios Tarybos nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pripažinimo“ panaikinimo. Juk, anot *pasaulio ponarošku* koncepcijos adepto, pakanka tik pasakyti, kad kas nors priklauso šiam *pasauliui ponarošku*, ir tai akimirksniu irgi tampa *ponarošku*. Kitaip tariant, dabartinės Rusijos (kuri, nors ir nėra tapati SSRS, *ponarošku* mano, kad gali panaikinti kai kuriuos tos valstybės nutarimus) „nepripažinta“ Lietuva taip pat iškart tampa *ponarošku* – o jeigu taip, tai ir, pavyzdžiui, šios šalies narystė NATO ir

ES taip pat automatiškai tampa *ponarošku*, nes kaipgi kitaip? O jeigu taip, tuomet galima bandyti įtraukti šią šalį į savo pasaulio orbitą, *ponarošku* šiek tiek įsiveržti, pradėti dar vieną *ponarošku* karą.

Čia baigiasi *pasaulio ponarošku* ribos ir prasideda labai net realus pasaulis. Tikrojo blogio ir žmonių kančių, kurias skleidžia *pasaulio ponarošku* kūrėjai ir adeptai, pasaulis. Nes Rusija, ta tikroji, kurią valdo (tiksliau, laiko už snukio – tai būtų tinkamesnis apibūdinimas) autoritarinis banditų režimas, bando įgyvendinti savo *pasaulio ponarošku* vizijas pasaulyje, kuriame iš tikrųjų mes visi gyvename. Pasaulyje, kuriame vis mažiau žmonių nori žaisti Rusijos *ponaroškišką* žaidimą, – ir tai supranta vis daugiau šalių, pavyzdžiui, Šiaurės Makedonija, Juodkalnija ir Bulgarija, mažosios Pietų Europos šalys, kurios tuomet, praėjusių metų vasarą, neleido savo oro erdve naudotis lėktuvui, kuriuo *ponarošku* užsienio reikalų ministras Sergejus Lavrovas skrido į Belgradą. Ir štai čia staiga paaiškėjo, kad *pasaulis ponarošku* nesutampa su tikruoju pasauliu ir vis dėlto turi savo sienas – net jei tūkstantį kartų kartojama, kad Rusijos sienos „niekur nesibaigia“. Tačiau dėl šio *pasaulio ponarošku* – kuriuo tiki dešimtys milijonų rusų – virš Ukrainos tebeskrido kuo tikriausias jų raketos, kurios kuo tikroviškiausiai naikina šalies infrastruktūrą, miestus, žudo ir luošina žmones, tūkstančius palieka be namų ir griauina jų gyvenimus.

Normali didžioji Rusija

Mano atmintyje iškyla kiti prisiminimai, pokalbiai. Pavyzdžiui, pokalbis su vienu rusu, kuriam pavyko gauti pabėgėlio statusą Estijoje kaip tik prieš Talinui uždarant sieną su Rusija. Jis man kalbėjo, kad Putino režimas Rusijoje yra blogis ir kad jis asmeniškai labai laukia permainų, kurios „atneštų“ „normalią Rusiją“. Mūsų pokalbis vyko maždaug taip:

– Supranti, mums irgi norisi normalios Rusijos... Be Putino ir šio viso marazmo...

– „Mums“ – tai reiškia kam? Apie 2 proc. visuomenės?

– Mums – tai normaliems rusams. Patikėk, jų ne taip ir mažai.

– „Normali Rusija“ tai greičiau oksimoronas.

– Na, čia tik jūs, lenkai, taip galvojate. Juk jūs nuo vaikystės nemėgstate rusų ir Rusijos.

– Hmm. O štai jūs paprasčiausiai mylite visus pasaulį. Tai akivaizdu.

– Ši neapykanta niekur neveda. Pripažink, juk jūs nenkenčiate visko, kas rusiška.

– Kaip čia tau pasakyti... Tiesiog daugumai iš mūsų viso to „visko, kas rusiška“, kaip jūs sakote, iš tiesų gyvenime nelabai ir tereikia.

– Bet juk tai ir yra rusofobija!

Ir štai kur šuo pakastas. Kaip didžiausią argumentą dažnuose tokiuose pokalbiuose (o jų per pastaruosius metus turėjau ne vieną) pašnekovas dažniausiai nurodo tariamą rusų kultūros, ypač literatūros, „didybę“ – prieš kurią mes, Vidurio Europos „mažųjų“ kultūrų ir literatūrų atstovai, turėtume tik nuolankiai nulenkti galvas, o kadangi to kažkodėl įnoringai nedarome, tai įrodo ne ką kita, o būtent mūsų „rusofobiją“. O jei taip – kaip „rusofobai“ esame apgailėtini, nerimti ir visiškai nepatikimi visame tame, ką mes darome ir sakome.

Tačiau kur slypi ši tariamoji rusų literatūros didybė? Apie tai verta susimąstyti. Kas liudija literatūros „didybę“ ar jos „menkumą“? Autorių skaičius? Tradicijos gylis? Vertimų skaičius? Tekstų kiekys?

Kodėl rusai mano, kad jų literatūra yra „didesnė“ nei, pavyzdžiui, čekų ar lenkų literatūra? Gerai pagalvojus, paaiškėja, kad tai yra tik viešųjų ryšių klausimas ir nuolatinio visuotinio savęs ir kitų įtikinėjimo, kad taip tiesiog yra, reikalas. Kitaip tariant, dar viena jiems būdingo kvazipasaulio, *pasaulio ponarošku*, išraiška. Kita vertus, rusų literatūra negali pasigirti Apšvietos, Baroko, Renesanso ar ankstesnių laikotarpių tekstais. Kodėl? Todėl, kad jų neturi, nes jų paprasčiausiai pas juos nebuvo, nes rusų literatūrinė kalba ir tradicija susiformavo vėliau. Apeliuoti į tokius viduramžių rusėnų tekstus kaip „Sakmė apie Igorio žygį“ ir bandyti įtraukti juos į rusų literatūros kanoną tiek pat prasminga, kiek teigti, kad italų literatūra remiasi Ovidijumi.

Kuo grindžiama tariama Puškino „didybė“? Kuo jis buvo „didesnis“ už Mickevičių? Tuo, kad pirmasis rašė odes caro garbei (ir taip pasiekė didžiulius tiražus bei užsitikrino žinomumą), o antrasis caro nuosprendžiu buvo pasmerktas tremčiai ir atstovavo tautos, kurią pavergė Puškino „didybė“ susižavėję rusai, kultūrai? Arba tuo, kad dešimčių tautų, neturinčių nieko bendra su jokia rusų

Parahokinių žaidynių auksas

Kad žiema bus šalta ir snieguota net jai įpusėjus, kliautis, atrodo, vis sunkiau. Bet gal tai negalioja Vilniaus širdy, nuolat saugomaj šilumos auro – jį minkančių automobilių, druskos, taip pat ir supančių kalvų? Žiemas epicentras nedažnai iš tiesų pasiekia centrą, ir šią žiemą tik vienas įsibrovimas gruodžio sekmadienį paliko ilgiau įsimenančius savo inversiškus pėdsakus... Parahokinės rogučių žaidynės, paprastai organizuojamos sausio antroje pusėje, vasarėja – pastarosiose dvejose dalyvavau jau pasibaigus pirmajam metų mėnesiui. Kas tos parahokinės? Nežinančiajam tektų susirasti 2017 metų tekstą „Šiaurės Atėnuose“, o jei stigūtų informacijos, klausimą tektų performuluoti taip: kas tas Hokis – ir keltis dar vieną olimpinį ciklą praeitin, į 2013-aisiais atliktą interviu. Pats pirmąsyk Hokio buvimą patyriau seniau, dar pirmajame šio tūkstantmečio dešimtmetyje: važiuojant iš „Poetinio Druskininkų rudens“ ir sustojus prie Senosios Varėnos parduotuvės (jau kelerius metus jos nebėra, pasakys man kebabų pardavėja, kai savaitę po parahokinių važiuosiu Merkinėn), keleiviai buvo pakviesti tapti hokitais – tam reikėjo suklaupiti ant žolės, pasilenkti prie žemės. Kai kurie ryžosi, kai kurie drovėjosi (buvo kas ryžosi, mačiau iš nuotraukų, po kelerių metų); aš buvau arčiau pastarųjų, nors ir ne visai tarp jų – įkalbinėjimai, jei jie man pasirodydavo per aktyvūs, kartais sukeldavo atmetimą, o gal ir vidujai jaučiau priedermę išlaikyti atstumą, visgi nesu nei publikavęs, nei viešai perskaitęs nė vieno eilėraščio. Neprisimenu, kokiais tiksliai žodžiais Aušra Kaziliūnaitė pasiteiravo apie mano statusą hokizme, bet prisimenu savuosius: „Ne, aš rezistentas.“

Vėliau Hokis ilgam dingio iš gyvenimo, trumpai pasilabinęs kažkieno nuotraukų su žuvimi pavidalu (renkant gimtadienio filmukus-sveikinimus Hokį pažįstančiam žmogui), bet sugrįžo man atsiradus feisbuke prieš dešimt metų. Tuomet buvau įtrauktas į grupę Hokio numeriu – 102, ir kurį laiką naujienų sraute rodydavosi žinutės su nufotografuotais 102 kabinetais, 102 komentarais po straipsniu ir taip toliau – pats pridėjau, pavyzdžiui, 102 naktinį autobusą. Vienu metu pranešimų eidavo išties daug, ir keliaujant po Japoniją bendrakeleiviui šypsena kėlė mano įkniubimas į kitą naują objektą gyvenime – išmanųjį: „Žinau, ką tu ten atsidarinėjai, vėl tą savo „hoką“.“ Tokio artumo hokizmui pakako, kad jau baigiantis antrajam dešimtmečiui būčiau pakviestas į rogučių žaidynes ir įsiliečiau į jų paprastutę, mielą rutiną: spėlioti, kas susirinks (nemažai feisbuke pažymėjusių, kad ateis, nepasirodo, bet jų vietoj būna kiti; o pažymėjusieji „galbūt“ ateina itin retai), leistis vedamiems geriau žinančių kelių ir jo niekad deramai neįsiminti, daug lipti ir čiuožti žemyn – su tikslu ir neplanuotai, ir visada nustebti, kad

čiuožinėjimas taip greitai baigiasi, pailsus apačioje keistis juokeliais ar naujienomis su kuriančiaisiais, matyti jų augančius vaikus, nusimesti viršutinį sluoksnį kavinėj, o pastaraisiais metais, deja, jos tinkliniame pakaitale.

Šiomet skubėdamas į žaidynes ir kiek išblaškytas antrosios pusės, lankančios tėvus ir vykstančios dykumon, pamiršau normalias pirštines, užsimoviau tik bepirštes. Toliau viskas dėjosi panašiai kaip ir ankstesniais metais –ėjimas snieguotais takais tarp garažų, paskui miško alėja („niekaip nerasciau vienas pats“), kopimas, kačių (antbačių) užsimovimas prisėdus, tada jau drąsesnisėjimas, čiuožimas, bandant kitų rogutes, aktyviai plojant sušalusiom drėgnom rankom kassyk nusileidus, o juolab – apsvirtus, gurkšnojant dosniai pasiūlytą arbatą (ji nebūtina – nuo to laipiojimo be paliovos būna šilta), svarstymas, kaip čia viskas atrodo naktį, vaikų klegesys, reikalaujant, kad kiti jiems duotų tanką, t. y. rimtesnę čiuožynę. „Nekoks metas dabar prašyti tankų, jie keliauja Ukrainon“, – juokauju. Deja, po paskutinio neįprastai ilgo čiuožimo ant neįprastai, paburkusio piršto kažkodėl sumanau apčiuopti auksinį žiedą ir jo nebeužčiuoپی. Vestuvinio, nors vestuvės dar deramai neatšvęstos (tokia jau ta draugystės su žmogumi iš sunkėliau pasiekiamos šalies specifika).

Kitiems jau po truputį kalbant apie traukimą į kavinę, mano veidas paniuręs, akys nukreiptos žemyn, į didžiulius sniego plotus. „Milžino“ kalnas, kuriuo čiuožinėjom ir kuriam vėliau apytiksliai priskaičiuosiu šešis tūkstančius kvadratinį metrų ploto, yra tikėtiniausia žiedo pametimo vieta, bet galėjau juk pamesti ir pakeliui. Pirma apieškau, kur plojau rankomis po paskutinio čiuožimo, vėliau vietas, kur sustojau ar dribau anksčiau, lipu aukštytyn – gal pradėdant čiuožti nuslydo. Akį traukia kiekvienas gelsvas šapelis, o jų iš po sniego čia kyšo daugybė. Mano susirūpinimą pastebi kiti – teritorija didžiulė, ir guodžiamai kažką žadėti sunku, bet vis tiek įdarbinami vaikai, ir jie jau ieško, klegėdami apie įsivaizduojamą (daugybės žiedų vertės) atlygį, už kurį galėsia keliauti į Ameriką ir nuveikti dar daug visko. Juokaujam, kad jei nerascim, parahokinės papildys tradicija čia ieškoti aukso žiedo, it paparčio žiedo per Jonines. Kiti stebisi, kad žiedas slysta (kai sausas ir ant šiltos rankos – neslysta, sakau, bet, pasirodo, jiems ir šiaip žiedai užsimaukšlina tvirčiau), pasiūlo išmėginti metalo detektorių. Tą patį siūlys ir internetas, bet kol kas kapstausi pats – kiti, kol neėmė stingti, išeina gerti kavos, ir prie jų prisijungiu tik telefonui imant nuo šalčio merdėti.

Be apmaudo, dar apėmęs ir nerimas – ką pasakyti artimiesiems? Pamesti galima daug ką, bet yra dalykų, kurių nederėtų. Bandau išsiblaškyti dideliu puodeliu kavos, pokalbiais apie hokitų vaikus, bendra kelione troleibusu, plepant apie tuoj atidarysimą Lazdynų baseiną („ar šiais laikais nebetikrina pėdų pirmąsyk einant į baseiną?“ – tikslinasi manęs). Namie atgaivinęs telefoną skambinuosi dėl metalo detektoriaus – vienur atsiliepia atsakiklis, kitur – vaikas, sutinkantis pagelbėti rytoj. Man tinka – sukinėjasi tik kelios pavienės snaigės, lobio giliau paslėpti nespės. Visgi vakaras bėga liūdnai, nors ir neprarandant vilties, kuri kur kas aktyvesnė, kai sėdi šilta namie, o ne judi po didžiulį kalną, kuriame gal žiedo ir visai nebėra, nes rado kas kitas.

Kitos dienos paieškos nusitęsia į vėlyvą popietę, nes pagalbininkas vyksta iš Kauno – aš ir nežinojau šitų miškų, sako man, kai kopiam link įvykio vietos. Šįsyk vedu aš ir atvedu teisingai – stresas kelio išmoko. Pradedame ieškoti nuo rąsto, kur moviausi kates, ir netrunku susipažinti su ieškotojo darbu: daugiausia bėdų kelia „šiukšlės“, t. y. po žeme besivoliojantys visokie metalai – butelių kamšteliai, monetos, grandinėlės. Vienas prietaisas primena minų paiešklį, kitas, pramintas „morka“, panašesnis į žibintuvėlį ir savotišką kirtiklį viename. Pamatęs „Milžiną“, ieškotojas sunerimsta: čia turbūt plačiausia erdvė, kurioje kada esu ieškojęs, – sako, tačiau vis tiek šiūruoja, kapsto, nors ant miško jau nusileidžia tamsa, primindama man, centrinės miesto šviesų oazės gyventojui, kokia šviesi

ji gali būti miške. Štai ir sužinau, kaip čia atrodo „naktį“. O atrodo taip, kaip atrodo viduje, šią akimirką – nekaip.

Aparatai rodo visko daug ir dažnai, tačiau ne žiedą, ir tik syki suloja aktyviau, taip, kaip ir priderėtų. Veiksnių, man sako, daug: pavyzdžiui, jį fiksuos silpniau, jei gulės ant šono. Pralaidžiam miške dvi valandas ir po truputį traukiamės atgal. Čia naktį kiek neįauku, sako pagalbininkas, – dar neįaukuo, ko gero, tampa, kai priartėjus prie mūsų parahokinio stadiono simbolinį kraštą žymintio rąsto kitapus išdygsta ir mus aploja nemažas juodas bešeimininkis šuo tamsoje žibančiomis akimis. Vėliau jam, kaip ir būdinga šunims, atsibosta, ir jis dingsta mums iš kelio. Pakeliui namo vaikas, pasiūlęs darsyk pamėginti rytoj, pasakoja istoriją, kaip neseniai nakčia tekę padėti vyrui, mieste pametusiam užtaisytą ginklą, ir prasidėjęs didelis snygis. „O rasti policija pareikalavo iki ryto, juk tuomet į mokyklą eis vaikai, gal kuris apstiks...“ Ginklas didelis ir jį pavyko laiku rasti. Atlygio šįsyk kratosi, užsimindamas tik apie degalų sąnaudas, – rasti juk nepavyko. Visgi, svarstau, nekompensuoti žmogui už kelias savaitgalio valandas šaltame miške būtų neteisinga.

Žiedas žiedu, yra kam blogiau – galvoju apie netoliese vykstantį karą ar kaip tik neseniai prasidėjusią dingusio vaiko paiešką (jis važiuojo to paties maršruto troleibusu, bet bene dešimčia minučių vėliau). Tačiau savos bėdos yra savos, ir kiek tai mane paveikė, pajuntu suvokęs, kad viską ėmiau skirstyti iki to momento ir po jo. Gal dėl antrosios pusės ilgesio, gal dėl to šiltų namų vis grąžinamo pasitikėjimo savimi įsismelkia noras darsyk paieškoti, ir, pamokytas naudotis siauresniu, bet tikslesniu ieškikliu, grįžtu dar vienai popietei – jau pats vienas. Išbandymus Hokis siunčia vieną po kito – tai važiuodamas iš prigrūsto kiemo įbrėžiu automobilį ir ilgai pildau deklaraciją, tai sugebu trumpai pasiklysti jau, rodės, pažintam miške.

Kai esu vienas, praeiviai imasi kalbinti, linkėti sėkmės, mintyse imu regzti visokius pasižadėjimus, jei rasiu. Ieškau su nirčiu užsispyrimu, atidžiai – vėl visas takas, mažesnis kalniukas, šukuoju papėdę, šonu kapanojuosi viršun (čia neieškojom – o jei lipant nuslydo?) ir vis parklumpu gremžti jau keliasdešimtos duobutės, kur aparatas ką nors žiūri, tačiau teprisikapstau iki žolės sluoksnio, ir aišku, kad giliau nebus; nerandu ne tik žiedo, nerandu nieko, ir po truputį jaučiu bergždumą – jei ne pagalbininko atliktas mėginimas su kitu papuošalu, įmestu į sniegą, net nežinočiau, kaip atrodytų „kažką rasti“. Jau praėjo trys valandos, dangus vėl ima tamsėti, netrukus jis palieka šviesesnis už medžius, o aš vis dar ropoju šen bei ten, naršydamas paskutinį neapžiūrėtą ruoželį ties eglaitėm, kiek žemiau kalno vidurio – čia kartais paprastesnės čiuožynės, o tokia daugiausia ir čiuožiau, baigia savo maršrutą pirma laiko. Neviltį didina nustojusi veikti „ciklopo“ švieselė ant galvos, ir tik nedidelis spindulėlis, einantis iš „morkos“, leidžia įžiūrėti ieškiklio ekraną.

Štai ir ketvirtoji ropinėjimo valanda – nugaros skausmas jau ima permušti kitas mintis (šiuo metu nebaisu net šuns) ir tenka jam pasiūlyti lobistinį kompromisą: „Na, dar kokios dešimt minučių ir gana.“ Vėl ima pypsėti eilinis lopinėlis, vėl griūnu, nebejausdamas drėgnų kelių, krapštau sniegą, argi čia bus, garsas neblogas, bet aparato rodyklė ne ties vidurine padala, o kairiau, ko gero, ne.. Vėl stojuosi, remdamasis tuo sifizisku įnagiu, tik šįsyk ties iškasta duobele jis tyli, tačiau prablyta greta – ten, kur sumečiau išraustą sniegą. Šįkart imu braukti pirštais ir šalta „morkos“ šviesa užkabina sniegu aplipusį žiedą. Markstausi, trinu akis, tikrinuosi, ar nesapnuoju, manuosiu ant sugrubusio piršto, dabar gal kiek didokas, bet spalva tai ta (patikrink užrašą viduje, turi būti mūsiškas alfabetas, – nuramins antroji pusė vėliau). Juokiuosi be garso – garso takelį renkuosi mintyse, ir pirmoji užgroja muzika iš filmo „Das Boot“ pabaigos, tos akimirkos, kurios laukia ir sulaukia jūreiviai. Antrajai pusei siunčiu žinutę su daug šauktukų, ieškotojui, kuriam vyksiu grąžinti aparatų, – su vienu. Telefonas išsikrauna, ir dar syki sugebu paklysti, kol nepažįstamuose, todėl tarpusavy baisia panašiuose kiemuose randu automobilį, bet tai negadina džiugaus jausmo, spalvinančio viską taip kontrastingai, palyginti su anomis dienomis. Feisbuke nudžiuginu hokitus, tačiau kurį laiką nerandu atsakymo į klausimą – ar džiaugiasi pats Hokis? Ir tik paskui suprantu – be abejo. Net jei iš rezistentos priesaikos žodžių jam ir nepavyko ištraukti, nuolankaus klūpojimo, palinkstant arti arti žemės, iš manęs jis sulaukė daugiau nei turbūt iš bet kurio hokito.

– VYTAUTAS JURŠĖNAS –

Gyvenimo slinkimas vasario mėnesį

► Atkelta iš p. 1

mano sapnas – socialistinis realizmas, Meko – *Fluxus*, su siurrealizmo pagardais...

Maudžiausi, o paskui karpiausi kojų nagus. Viešpatie, koks nepakeliamas darbas! Įdomu, kiek dar liko kartų juos karpyti pačiam?

Vasario 15, trečiadienis. 8.15. Lauke – tarp pliuso ir minuso. Dangų dengia pilka drobulė. Vėl mus bando apnikti pilkybė. Užtat vakar – tiesiog skaitumo etalonas, saulėčiausia šių metų diena.

Vakar lankėsi Sigitas P. Kadangi jau keleri metai šitai jis paniręs į fotografiją, tai teko pabūti modeliu. Bet sunku nebuvo, nieko nenurodinėjo, spragsėjo, ir tiek. „Nerežisavo“ manęs, kaip kad prieš porą dešimtmečių žymus fotomenininkas, komandavęs: „Dabar žiūrėk pro langą ir jausk ilgesį.“

Paskui Sigis nuvežė mane į knygyną (žinoma, kad į „Eureka!“). Nusipirkau Bolaño „2666“. Neketinau skaityti. Bet nesenuose „Šiaurės Atėnuose“ susižavėjau dviem Bolaño apsakymais. Tai todėl ir...

Šiandien Petras iš ligininės toliau skaitė Kalanavičių. Tebekenčia. Bet, sakė, jau yra masažuojamas ir daro kelis pratimus, vienas jų – maigyti kojomis „didžiulį futbolą“...

Vasario 17, penktadienis. Prisiskaičiau Strando. Tai, radęs tarpą, padėjau į lentyną. Atsidūrė prie mano „Sufalsifikuotų dienoraščių“. Na, galiu pasipuikuoti nebet purpuro raudonumo savo viršeliu. Kitos kaimynystės: Strielkūnas stovi prie Elioto („Prie sodo vieškelis baltava / Lyg pamesta laikų gija“; ir: *In the room the women come and go / Talking of Michelangelo*); Maironis – prie Whitmano („Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus / Eis ginti brangiosios tėvynės!“; ir: *I celebrate myself, and sing myself*); Nėris – prie rusiško samurajų haiku tomelio, Ivaškevičiaus „Išvaymas“ – šalia „Bhagavadgytos“... Dieve, kokiuose tik pasauliuose nesu buvęs...

MARGARET ATWOOD

Žymiosios kanadiečių rašytojos, eseistės, literatūros kritikės Margaret Atwood (g. 1939) kūriniai *Women's Novels* ir *Happy Endings* paimti iš jos trumposios prozos ir eilėraščių proza knygos „Žmogžudystė tamsoje“ (*Murder in the Dark*, 1983).

Moterų romanai

Skiriu Lenore

1. Vyrų romanai yra apie vyrus. Moterų romanai taip pat apie vyrus, bet iš skirtingo požiūrio taško. Gali būti vyro romanas, kuriame nėra moterų, išskyrus gal būsto šeimininkę arba arklį, bet negali būti moterų romano, kuriame nėra vyrų. Kartais vyrai į savo romanus įtraukia moterų, bet kai kurias jų dalis palieka nuošaly: galvas, tarkime, arba rankas. Moterų romanuose irgi praleidžiamos vyrų dalys. Kartais tai – ruožas tarp bambos ir kelių, kartais – humoro jausmas. Nelabai prijuokausi, klampynėje vėtrai plėšiant apsiaustą.

Moterys paprastai nerašo tokių romanų, kokius labai mėgtų vyrai, bet vyrai, kaip žinoma, rašo romanus, kokiems pirmenybę teikia moterys. Kai kam tai atrodo keista.

2. Mėgstu skaityti romanus, kuriuose herojės apdarai diskretiškai šiugžda virš krūtų arba diskretiškos krūtys šiugžda po apdarais; bet kuriuo atveju turi būti apdarų, krūtų, šiugždėjimo ir, visų svarbiausia, diskretiškumo. Diskretiškumas visur kur, kaip rūkas, kaip miazma, per kurią tik miglotai šmėžuoja daiktų apybrėžos. Iš tamsos prasimušusi rožinė, alsavimo garsas, žemėn slystantis atlasas, atskleidžiantis – ką? Argi svarbu, sakau. Argi nors kiek svarbu?

3. Vyrai pirmenybę teikia herojams, kurie yra kieti ir griežti: kieti su vyrais, griežti su moterimis. Kartais herojus suminkštėja moters atžvilgiu, bet tai visuomet – klaida. Moterys nemėgsta kietų ir griežtų herojų. Jos turi būti kietos ir švelnios. Tai kelia lingvistinių keblumų. Žvalgantis pastarąjį sykį, vienskiemeniai buvo vyriški, dar dominuojantys, bet sparčiai tirpstantys glėbyje aštuonkojiškų lūpinių daugiaskiemenių, „brangusis, brangusis“, voragyviškai maloningai jiems kuštančių.

4. Vyrų romanai – apie tai, kaip įgyti galios. Žudant ir pan. arba nugalint ir pan. Tokie ir moterų romanai, nors metodai skirtingi. Vyrų romanuose moteris ar moterys įgyjamos drauge su valdžia. Tai – priedas, o ne priemonė. Moterų romanuose galios įgyji įgydama vyrą. Vyras yra galia. Bet sekso neužteks, jis turi tave mylėti. Kam, jūsų manymu, tasai klupinėjimas terpu krinolinų ant persiško kilimo? Arba bent jau ištark. Kai stoka visa ko kito, gali užtekti verbalizacijos. „Myliu.“ Na va, jau gali stotis, galo juk negavai. Ar gavai?

5. Nebenoriu skaityti nieko apie liūdnius dalykus. Apie smurtą, apie nerimastavimą – nieko panašaus. Jokių laidotuvių pabaigoje, nors per vidurį gali būti. Jei be mirčių – niekaip, tai lai būna prisikėlimų arba bent jau Dangaus, idant žinotume, kur atsidūrė. Prislėgta nuotaika ir vargas – jaunuoliams iki dvidešimt penkerių, jie tai gali išverti, jiems tai netgi patinka, jiems dar likę pakankamai laiko. Bet tikrasis gyvenimas kenkia, palaikyk jį saujoj ilgėliau, ir apsispuoguosi, ir protas suskys. Tu apaksi.

Noriu laimės, užtikrintos, trykstančio džiaugsmo, viršelių su seselėm ar nuotakom, protingų merginų, bet ne per protingų, su taisyklingais dantim beigi antakiais, abiem krūtim tokio pat dydžio ir be pertekliaus veido plaukelių, tokių, kuriom gali pasikliauti, kad žinos, kur yra tvarsčiai, ir padarys iš herojaus, to potencialaus palaidūno ir žmogmušio, tvarkingą kaimo džentelmeną švariom panagėm ir prideramu žodynu. „Visados“, jis turi sakyti. „Amžinai.“ Daugiau nebeneriu skaityti knygų, kurios nesibaigia žodžiu „amžinai“. Noriu, kad man glostytų tarpuakį – tik viena kryptimi.

6. Kai kas mano, kad moterų romanas – bet koks, kur nėra politikos. Kai kas mano, kad moterų romanas – toks, kur rašoma apie santykius. Kai kuriems tai bet koks romanas, kuriame daug operacijų, – medicininių, turiu omeny. Kai kam atrodo, jog moterų romanas – tai toks, kuriame nepateikta plataus panoraminio mūsų intriguojančių laikų vaizdo. Aš... ką gi, man norisi tokio, kokį galėtumei palikti ant kavos staliuko ir per daug nesijaudinti, jeigu į jį įknibs vaikai. Manote, tai nerimta? Klystate.

7. „Jos akys buvo išsigandusio laukinio paukščio.“ Dėl tokių sakinių aš einu iš proto. Norėčiau pajėgti rašyti tokius sakinius nejausdama gėdos. Norėčiau pajėgti juos perskaityti be gėdos jausmo. Jei tik sugebėčiau daryti šiuos du paprastus dalykus, jaučiu, kad šioje žemėje man skirtą laiką praleisčiau it perlas, susuktas į aksomą.

„Jos akys buvo išsigandusio laukinio paukščio.“ Ak, tačiau kurio? Pelėdikės, o gal gegutės? Juk yra skirtumas. Daugiau vaizduotės pažodiniukų mums nereikia. Jie negėba perskaityti „kūnas kaip gazelės“, neužsimąstydami apie žarnyno parazitus, zoologijos sodus ir kvapus.

Skaitau: „Ji žvelgė laukiniu žvilgsniu, primenančiu neprijaukintą gyvūną.“ Nenoromis nuleidžiu knygą, nykštys vis dar įbruktas į tą jaudinančią akimirką. Jis gatavas sutrėkšti ją glėby, spausdamas karštą, rangrią, reiklią burną prie josios, krūtim sprūstant pro suknelės iškirptę, bet aš nepajėgiu susikaupti. Metafora už nosies veda į labirintą, ir staiga visutėlis Rojaus sodas nusidriekia priešais. Dygliakiaulės, žebenktys, tapyrai ir skunkai, laukiniai jų žvilgsniai rūstūs, buki, bejausmiai, kauliški arba klastingi. Kankynė regėti tau nepasiekiamą romantišką šiurpulį, tamsiasparnę plaštakę, prie pernokusio persiko prilipusią, ir nepajėgti nugurkti ar nugurbti. „Kuris iš jų? – murmenu neatsiliepiančiam orui. – Kuris?“

Laimingos pabaigos

Džonas ir Merė susipažįsta.

Kas nutinka paskui?

Jei norite laimingos pabaigos, žiūrėkite A.

A. Džonas ir Merė įsimyli ir susituokia. Jie abu dirba vertingus ir gerai apmokamus darbus, kurie jiems atrodo teikiantys įkvėpimo ir iššūkių. Jie nusiperka žavų namą. Nekilnojamojo turto vertė kyla. Galiausiai, kai įstengia sau leisti įsitaistyti nuolatinių pagalbininkų namie, jie susilaukia dviejų vaikų ir šiems yra labai atsidaavę. Vairai užauga geri. Džono ir Merės seksualinis gyvenimas įkvėpiantis ir teikiantis iššūkių, jų draugai neįkainojami. Jie abu važinėja smagių atostogų. Išėina į pensiją. Abudu turi pomėgių, kurie jiems atrodo teikiantys įkvėpimo ir iššūkių. Galiausiai jiedu miršta. Čia istorijos pabaiga.

B. Merė įsimyli Džoną, bet Džonas neįsimyli Merės. Jis tik naudojami jos kūnu egoistiškam malonumui ir drungnai savimeilei tenkinti. Dukart per savaitę jis ateina pas ją į butą, kur ji ruošia jam vakarienę, – kaip matot, jis net nelaike jos verta vakarienės kur nors mieste, – pavakarieniavęs jis ją išdulkina ir tada užmiega, o ji plauna lėkštes, kad dėl nešvarių indų krūvos jis nemanytu, jog ji netvarkinga, šviežiai dažosi lūpas, kad gražiai atrodytų jam pabudus, bet pabudęs jis to nė nepastebi, maunasi kojines, trumpikes, kelnes, velkasi marškinius, rišas kaklaraištį, aunas batus – atvirkštine tvarka, nei nusirengdamas. Meri jis drabužių nenuvelka, ji pati nusirengia, kiekvieną kartą elgiasi taip, tarsi mirtų dėl šito, ne todėl, kad seksas patiktų, nes nepatinka, bet ji nori, kad Džonas manytų, jog jai patinka, nes jei tuo užsiims pakankamai dažnai, jis tikrai prie jos pripras, taps nuo jos priklausomas ir jie susituoks, bet Džonas eina pro duris, daugių daugiausia vos išspaudęs „labanakt“, o po trijų dienų vėl pasirodo šeštą vakaro ir jie viską kartoja iš naujo.

Merė išsenka. Verksmas kenkia veidui, visi tai žino, žino ir Merė, bet ji nesulaiko ašarų. Žmonės darbe tai pastebi. Draugai jai sako, kad Džonas yra žiurkė, kuilyš, šuva, kad jis jai nepakankamai geras, bet ji negali tuo patikėti. Džono viduje, jos manymu, yra kitas Džonas, kuris daug mielesnis. Šitas kitas Džonas išlįs kaip drugelis iš kokono, klounas iš muzikinės dėžutės, kauliukas iš slyvos, jei tik pirmąjį Džoną kaip reikiant paspausi.

Vieną vakarą Džonas pasiskundžia maistu. Anksčiau niekada nesiskundė. Merė įsižeidžia.

Draugai papasakoja jai, kad matė jį restorane su kita moterimi, kurios vardas Medžė. Merę galiausiai supykdo net ne Medžė, o restoranas. Džonas niekada nėra nusivedęs jos į restoraną. Merė visus, kiek sugeba rasti, migdomuosius ir aspirino tabletes užgeria puse butelio chereso. Kas tai per moteris, galima suprasti iš to, jog tai net ne viskis. Džonui ji palieka raštelį. Ji viliasi, kad jis ją atras, laiku nuveš į lignonę ir atgailaus, ir tada jie galės susituokti, tačiau taip nenutinka ir ji miršta.

Džonas veda Medžę, ir viskas klojasi kaip variante A.

C. Džonas, pusamžis vyras, įsimyli Merę, o Merė, kuriai vos dvidešimt dveji, gaili jo, nes jis nerimastauja dėl slenkančių plaukų. Ji miega su juo, nors net nėra įsimylėjusi. Susipažino su juo darbe. Merė įsimylėjusi kažkokį Džeimsą, kuriam irgi dvidešimt dveji, bet kuris nė nemano surimtėti.

Džonas, priešingai, jau seniai surimtėjęs: būtent tai jam ir kelia rūpestį. Džonas turi stabilų ir respektabilų darbą ir savo srityje siekia daugiau, tačiau Meri tai nedaro įspūdžio, įspūdį jai daro Džeimsas, turintis motociklą ir fantastišką įrašų kolekciją. Bet Džeimsas, būdamas laisvas, dažnai kažkur laksto motociklu. Merginų laisvė ne tokia pat, todėl Merė ketvirtadienio vakarus leidžia su Džonu. Ketvirtadienis – vienintelė savaitės diena, kai Džonas gali ištrukti.

Džonas yra vedęs moterį vardu Medžė, jiedu turi du vaikus, žavų namą, kurį įsigijo prieš pat nekilnojamojo turto vertės pakilimą, ir pomėgių, kurie jiems atrodo teikiantys įkvėpimo ir iššūkių, kai turi laiko. Džonas porina Meri, kokia ji jam svarbi, bet, žinoma, jis negalys palikti žmonos, nes įsipareigojimas yra įsipareigojimas. Jis užsivedęs apie tai ilgiau, nei reikia, ir Meri tai pabosta, bet vyresni vyrai gali ilgiau tęsti, todėl iš esmės ji gana neblogai leidžia laiką.

Vieną dieną Džeimsas atšvilpia kažin koku aukščiausios klasės kalifornietišku hibridu, ir tatai Džeimsą su Mere taip neįtikėtinau pakylėja, kad juodu iširopščia į lovą. Viskas susilieja, bet čia išnyra Džonas, kuris turi raktą nuo Merės buto. Jis aptinka juos apdujusius ir susipynusius. Vargu bau turi teisę pavydėti, turint omenyje Medžę, bet ji vis tiek ištinka nevilts. Galų gale jis vidutinio amžiaus, po poros metų bus nuplikęs kaip kiaušinis, ir šito jis nepajėgus atlaikyti. Džonas įsigyja pistoletą, sakydamas, kad jo reikia šaudymui į taikinį, – tai silpnoka siužeto vieta, bet šitai galima išspręsti vėliau, – ir nušauna juos abu bei nusišauna pats.

Medžė po atitinkamo gedulo laikotarpio išteka už supratingo vyro vardu Fredas, ir viskas klostosi taip, kaip variante A, tik kitais vardais.

D. Fredui ir Medžei nekyla jokių problemų. Jie sutaria kuo puikiausiai ir geba užbėgti už akių visiems galintiems kilti menkiems nesklandumams. Tačiau žavusis jų namas stovi jūros pakrantėje ir vieną dieną prie jos priartėja milžiniška banga. Nekilnojamojo turto vertė krenta. Likusioje istorijos dalyje pasakojama apie tai, kas sukėlė potvynio bangą ir kaip jiedu išsigelbėja. Jiedu išsigelbėja, nors tūkstančiai žūva. Šiek tiek pasakojama, kaip tūkstančiai skęsta, bet dorybingiesiems Fredui ir Medžei pasiseka. Galiausiai, permirkę ir dėkingi, jie priglunda vienas prie kito aukštumoje ir tęsia kaip variante A.

E. Taip, bet Fredo širdis nesveika. Tolesnė istorija apie tai, kokie jie abudu geri ir supratingi, iki Fredas miršta. Tuomet Medžė atsideda labdarinai veiklai iki pat varianto A pabaigos. Jei norite, gali būti „Medžė“, „vėžys“, „kalta ir sumišusi“ ir „paukščių stebėjimas“.

F. Jeigu jums tai per daug miesčioniška, padarykite Džoną revoliucionieriumi, o Merę – kontržvalgybininke ir pažiūrėkite, kiek toli tai nuves. Atminkite, jog čia Kanada. Galop vis tiek baigsite variantu A, nors iki jo galite susidurti su geidulinga ir skandalinga aistringų santykių saga, mūsų laikų kronika, pavadinkim.

Turėsit pripažinti, kad pabaigos yra vienodos, kad ir kaip vartyti. Nesileiskite suklaidinami kitokių pabaigų, visos jos iš piršto laužtos – sąmoningai laužtos, piktavališkai siekiant apgauti, arba tiesiog motyvuotos perdėto optimizmo, jei ne atviro jausmingumo.

Vienintelė autentiška pabaiga pateikta šičia: „Džonas ir Merė miršta. Džonas ir Merė miršta. Džonas ir Merė miršta.“

Tiek apie pabaigas. Pradžios visada smagesnės. Vis dėlto tikrieji žinovai, kaip žinome, pirmenybę teikia tarpiniam ruožui, nes su juo sunkiausia susidoroti.

Štai ir viskas, ką galima pasakyti apie siužetus, kurie, šiaip ar taip, yra dalykų seka: „kas“ ir „kas“ ir „kas“.

Dabar pabandykite Kaip ir Kodėl.

THOMAS OWEN

Keliauninkas

Prancūzakalbio belgų rašytojo Thomo Oweno (tikr. Gérard Bertot, 1910–2002), belgiškosios *fantastique* literatūros korifėjaus, novelė *Le voyageur* – iš rinkinio „Kiaulė ir kitos paslaptingos istorijos“ (*La truie et autres histoires secrètes*, 1972).

(Oweno novelė „Kiaulė“ žr. „Š. A.“, 2023.I.13; vert. J. R.)

...gležnas vaikas mėlynomis venomis.

James Joyce

– Tu aplaižai savo ranką, štai taip... paskui nusaugini odą atgalia plaštaka... Pauostyk! Tai ir yra mirties kvapas.

– Tu visai pamišusi. Vaikų žaidimai. Jie nebe tavo amžiui. – Pauostyk!

Patricijos balsas ir gestas buvo valdingi. Ji tiesė ranką; jos pašnekovas atsitiesė, traukėsi.

– Pauostyk!

Jaunosios moters veidas buvo įsitempęs, ir ponas Fransas, galop pakluses, švelniai palietė lūpomis jos dilbį.

– Ničnieko neužuodžiu, – nusijuokė, tačiau juokas skambėjo dirbtinai.

Tarp jų padvelkė kažkoks nejuokumas. Jis žvelgė į jauną moterį sunerimęs, susirūpinęs, tarytum būtų jos tėvas. Juk gyvena šalia Patricijos tiek metų. Kai ji gimė, jis jau tarnavo pilyje.

Laikai pasikeitė. Dabar senajame būste liko tik jinai ir jis. Ką ji dar prasimanys? Jau tiek metų jis kantriai ir švelniai kentė permainingas jos nuotaikas, depresijas, jos nestabilaus temperamento fantazijas, kurių netikėti vingiai vis labiau jį jaudino.

Tikriausiai jai tuoj vėl prasidės krizės laikotarpis, kaip pasitaikydavo vis dažniau po *nelaimingo įvykio*, palikusio pėdsaką jos gyvenime.

Dabar Patricija pūtėsi, bet be tikro pykčio. Jis palinko prie jos, pakišo savo galingas rankas po negydomis jos kojomis ir nugara ir pakėlė ją iš krėslo kaip vaiką. Ji palenkė jam ant peties savo švelnų veidą; ašaros tekėjo blyškiais jos skruostais. Lėtai, mėgaujdamasis tuo nesivaržymu, jis nunešė ją prie lovos ir atsargiai nuleido. Ji atsisėdo, pasirėmusi delnais, ir šypsodama pažvelgė į jį.

– Kaip aš tave myliu, Franseli. Koks tu kantrus, geras ir stiprus. Kaip klusniai taikstaisi su ištikimo šuns, asmens sargybinio vaidmeniu. Tu mano geroji, ištikimoji gorila.

Ji patapšnojo jam per skruostą, ir vyriškis sugrudęs nusišypsojo.

– Ką aš daryčiau, jei tavęs čia nebūtų? Tačiau, laimė, aš mirsiu anksčiau negu tu. Aš luša ir pasigailėtina. Tu stiprus. Moterys godžiai į tave žiūri. Tada tu būsi laisvas. Taip, taip... Tau tai patiks. Ilgainiui tokia mergina kaip aš ima slėgti. O tu – atviros erdvės žmogus. Puikus jėgeris, arklininkas, girininkas. Jei gyvenimas būtų teisingas, tikrasis pilies šeimininkas turėtum būti tu. Tačiau iš esmės tu ir esi pilies šeimininkas. Nes šeimininkė aš.

Ponas Fransas delnu pridengė Patricijos lūpas. Jinai jam įkando. Jis žvilgtelėjo į žymę ir nusišypsojo. Ištiesė jai ranką. Šį kartą ji ją pabučiavo.

– Kokie mes keisti žmonės, – tarė.

Pilies sodyba buvo apleista, tačiau tvirta.

Pilis stūksojo viduryje valdų, kurių keistumas trikdė. Kai leisdavai jį link iš pietų, matydavai du į saulę atsuktus kampinius pastatus, tarytum užuoglaudą nuo šaltų vėjų ir lietaus, sudarančius stačiakampę erdvę, kurioje vaizduotė įkurdindavo daug kavalierių senoviniais kostiumais. Stogai dengti čerpėmis. Ten stiepėsi keturkampis pastatas, panašus į kažkokią senovinę karo mašiną, vainikuotą tarsi nurėžtu stogu.

Artindamasis išvydavai, kad vidinį kiemą juosia aptverta gili griova. Ketaus turėklai, iš pradžių sunkiai žiūrėti, saugojo nuo pavojaus nuslysti.

Čia ėjo geležinkelis. Per griovą buvo permestas siauras tiltelis, abiejose pusėse įsirėmęs į akmeninę sieną. Siauru žole apžėlusiu taku jis vedė į girią.

Šiaurinis pilies fasadas, nykus ir persunkęs drėgme, žvelgė į didžiulį ežerą, apjuostą juodų eglė.

Širyti, kaip ir kas dieną, Patricija liepė nuvežti ją krėslė į tolimiausią kiemo kampelį, iškilusį virš geležinkelio. Iš čia ji už šimto mylių galėjo žiūrėti stotelę, kurios peronas visada buvo tuščias.

Traukinys stabtelėdavo tik kokio nors keleivio prašymu. Bet šiame užkampyje niekas niekada nesiprašydavo įlipti ar išlipti.

Kadaise, kai čia buvo kertami miškai – bet tai vykdavo retai, – miškininkai, kraudami į vagonus medieną, įliedavo į šią vietovę šiek tiek gyvasties. Bet nuo to laiko jau praėjo dveji ar treji metai, ir Patricija, dykinėjanti stebėtoja, niekada nematė nieko daugiau vykstant ar atvažiuojant.

Tačiau šiandien jai pasirodė, kad sąstato švilpukas kitoks.

Regis, guvesnis, linksmesnis, tarsi skelbtų gerą naujieną. Neramiai plakančia širdimi ji išvydo, kaip už medžių didėja dūmų šleifas, ir pajuto permainingą pačiame mašinos alsavime. Jo ritmas buvo ne toks kaip visada. Sąstatas išniro iš už posūkio, sulėtino greitį, stabtelėjo... Tikrai taip! Įvykis... Ji pamatė, kaip kažkas iššoko ant perono. Jaunas vikrus žmogus su lagaminu rankoje. Persimetęs keliais žodžiais su palydovu, pažūrėjo, kaip tas lipa atgal į paskutinį vagoną, ir, likęs vienas, ramiai apžvelgė peizažą.

Kas tas žmogus? Ką jis ketina veikti šioje vietovėje?

Dabar, įtraukęs į šnerves vėją kaip laukinis žvėris, jautrus menkiausiam pavojaus dvelksmui, jis ryžtingai pasuko pilies link. Aukštas, besiplaikstančiu atlapu apsiaustu, atsmaukta ant pakaušio skrybėle. Rankoje siūbavo lagaminas.

Ponas Fransas, matyt, taip pat jį pastebėjo, nes skubiai pribėgo ir atsistojo už Patricijos, nusitvėręs krėslą su ratukais globėjisko savininko gestu. Panašūs į tėvą ir dukrą, orūs ir sykiu budrūs, jie abu stebėjo, kaip nepažįstamasis artinasi prie jų.

Atrodė jis puikiai. Pastatė lagaminą, pasisveikino ir nusišypsojo laikydamas skrybėlę rankoje.

Tarp Patricijos ir keliauninko beregint užsimezgė simpatija. Nežinia, ko jis atvyko į pilį. Galėjo būti žurnalistas, dailininkas, inžinierius agronomas, upėtakių augintojas, radiotechnikas, kino darbuotojas... Bet svarbiausia – *keliauninkas*, nuotykis, kurio jaunoji moteris nesąmoningai laukė ilgus metus ir kuris netikėtai švystelėjo jos vienatvėje.

Nepaisydama slapto pono Franso priešiško, kurį galėjai justi iš jo tylėjimo, iš atšiauraus veido, iš sąmoningo atsainumo, kai Patricija davė jam ženklą paimti stovintį ant žemės lagaminą, jaunoji moteris nepažįstamąjį sutiko maloniai. Pertarė jo pasiaiškinimus:

– Visa tai aptarsime vėliau, pone. Svetingumas – pagrindinė mano šeimos dorybė jau daugelį kartų. Žmogus, atkakęs iš toli, visada draugas po mūsų stogu. Užeikite... Ponas Fransas, mano majordomas, jus nuves į jūsų kambarį. Gal norėtumėt ko nors užkąsti, atsigerti?

Ponas Fransas veikiausiai laikėsi atokiai.

– Aš atvykau dėl rezervuaro sklandės, – pasakė jai nepažįstamasis. – Tuojau viską jums paaiškinsiu.

Majordomas nusiramino. Jis jau seniai ieškojo specialisto. Dabar suprato. Nesuprasti jis nemėgo.

Tvirta ranka nustvėrė lagaminą.

Patricija pasuko krėslą ir pažvelgė į pilį. Jos link žingsniavo nepažįstamasis, lydimas pono Franso.

Ji stebėjo tų tvirtų vyrų eigastį ir stotą, jausdama keistą malonumą.

Matė, kaip jie įžengė į didžiulį ne itin patrauklų statinį, ir jos veide šmėstelėjo dviprasmiška šypsena.

Po kelių valandų keliauninkas stūmė Patriciją, sėdinčią krėslė su ratukais. Judėjo jie atsargiai, nes takai nebuvo nuvalyti. Viskas apsamojoje, visur prižėlę dilgėlių. Jie sustojo priešais ežerą.

– Jau labai seniai iki čia nebuvau atkakusi. Tikra ekspedicija. Mane laiko ant pilies priebučio arba kieme. Ponas Fransas neturi per daug laiko mane vežioti toliau.

Prieš neaprėpiamą ledinio šviesumo vandens plotą, kuriame atsispindėjo švelnus besibaigiančios žiemos dangus, jie tylėjo, pakėrėti reginio grožio. Tolumoje, kitame krante, glaudžiai išsirikiavusios eglės leidosi iki pat vandens pakraščio, panašios į neįveikiamus bastionus. Toli toli, virš medžių viršūnių, galėjai žiūrėti plynaukštes, taip pat apaugusias giriomis.

– Sakytum, mes Kanadoje, – pasakė keliauninkas.

Ir čia Patricijos mintyse nušvito vaizdas. Ji matė save prieš dešimt metų, prieš *nelaimingą įvykį*, toje pačioje vietoje stovinčią ant tako ir laikančią už rankos mažą berniuką.

– Tu jau esi buvęs Kanadoje?

– Ne, – sako vaikas, – bet vėliau ten nuvažiuosiu. Mačiau knygy.

– Nereikia sakyti: „Padarysiau vėliau ar nuvažiuosiu vėliau.“ Tas „vėliau“ nebūtinai bus.

Bet reginys blėso. Ji žiūrėjo į keliauninką ir lietė jo ranką.

– Jūs jau esate buvęs Kanadoje?

Jis papurtė galvą. Nusijuokė.

– Ne, bet mes tuojau ten nuvyksim, – atsakė.

Jis nuvežė ją prie pat kranto. Ten stovėjo valtis. Kai jis pritraukė valtį artyn, jos grandinė žvangtelėjo.

Grįžęs jis pakėlė Patriciją nuo krėslo, kaip darydavo ponas Fransas, atsargiai nunešė iki valtės ir ten pasodino.

Ji nebijojo. Nieko negalėjo nutikti. Jautėsi saugi.

Jis nutolo nuo kranto – lėtai, stumdamosis irklų, įremtu į dumbblėtą dugną. Paskui, tvirtai įsitaisęs, ėmė lėtai irkluoti.

Jiems plaukiant į ežero vidurį, Patricija jautė sukylant beviltišką norą būti gražiai. Ir sykiu užplūdo neapykanta nepažįstamajam, kuris meilumu ir draugišku rūpinimusi jaudino ją labiau, nei ji būtų norėjusi.

Bet kažkas nuo kranto šaukė juos, nekantriai mostagudamas rankomis.

– Tai Fransas, – tarė ji. – Grįžkime. Jis įsius dėl tokio neatsargumo. Jam visad atrodė, kad man kas nors atsitiks. Tarytum dar kas nors galėtų nutikti.

Valtis išrašė platų lankstą ir lėtai nučiauzė kranto link.

Jie pasivaikščiojo po apylinkes dar kartą su galesčiu žvelgdami į senąjį namą. Patricija baisėjosi apipelijusiomis sienomis.

– Reikėtų sutvarkyti latakus, – kalbėjo. – Vis lyja ir lyja, bet niekam tai nėra motais.

Ir, atsisukusi į savo gidą, dėkingai pridūrė:

– Jeigu jūs manęs nebūtumėt čia atvežęs, aš taip nieko ir nebūčiau mačiusi, žinojusi.

Iš už namo kampo pasirodė ponas Fransas su šautuvu ant peties. Su savo auliniais ir odiniu švarku panėšėjo į sargybinių.

– Reikia sutvarkyti latakus! – šuktelėjo jaunoji moteris. – Niekas čia niekuo nesirūpina, tik persekioja mane!

Solidaus stoto vyriškis nutolo netaręs nė žodžio.

– Jis taip įkyriai manimi rūpinasi, – pasakė Patricija. – Sakytum jūs jį bauginate, ir aš esą turėčiau jūsų saugotis.

Jis nepratęs ką nors čia matyti. Tikriausiai jūs jį erzinate. Ir ko gi jis bijo? Juk jūs vis dėlto manęs nesuvalgysit.

– Jūs ne iš tų, kurias suvalgo. Veikiau būtų atvirksčiai...

Ji įtariai dirstelėjo į jį, kiek pamastė ir tarė:

– Norite pasakyti, vabzdžio maldininko patelė*?

– Ne, aišku, kad ne.

Bet melavo jis nevykusiai. Juk taip ir pagalvojo.

– Nežinau, kodėl taip sakote. Bet palyginimas ne toks jau blogas... Pats save menkai pažįsti. Kartais pakanka vieno žodžio, kad atskleistum save sau pačiam. Kiek paslapčių slypi žmonių sieloje!

Vienas stumdamas, kita savo krėslė su ratukais, jie lėtai yrėsi į priekį, ir tos luošės ir jos palydovo pasivaikščiojimas šioje liūdnoje ir dykoje vietoje dvelkė kažkuo tragišku, gedulingu.

– Norėčiau pamatyti senąją kalvę, – po ilgos tylos pratarė jisai.

– Senąją kalvę? Ji sugriuvusi... O iš kur žinote, kad čia yra kalvė?

– Pasidomėjau šiomis vietomis, kurios traukė mane liūdnu poetiškumu ir keistumu. Daug pasiskaičiau. Apklausiau vietinius žmones. Jaučiuosi labai artimas šiai piliui, ežerui, šioms girioms. Mes čia lyg kitame pasaulyje, ar ne, kitoje epochoje?

Sušvilpė traukinys; jie sužiuro, kaip virš šlaito nusidriekia jo dūmų šleifas.

– Traukinys čia niekuomet nesustoja – nebent kokio keleivio pageidavimu, – pasakė ji. – Bet niekas niekada nepageidauja čia stabtelėti. Jau seniai aš laukiau kokio nors netikėtumo, bet mano viltys niekada neišsipildydavo iki tos dienos, kai jūs...

Ji vėl matė jį iš tolo, vienut vieną perone su savo lagaminu, ir traukinį, kuris pūškuodamas tolo.

Tada ji sėdėjo kiemo kampe, neįstengdama nuslėpti pagyvėjimo, o ponas Fransas priėjęs atsistojo greta kaip asmens sargybinis ar savininkas. Kai keliauninkas pasiekė grotuotą tvorą ir išvydo ją krėslė aukštos juodos eglės papėdėje, jo veide šmėstelėjo vos žiūrėdama pagarbos išraiška, ir jis nežymiai atšlijo.

– Jūs laukėte manęs kaip karalienė soste...

Ir štai ji girdi tokį tolimą balsą, tariantį panašius žodžius.

Ji regėjo save su gėlių vainiku, pavėsinėje, apraizgytoje žalumos, ir mažą berniuką sau prie kojų. Jinai kalba:

– Aš – karalienė, pabučiuok man koją.

Ir jis bučiuoja.

– Pabučiuok man pėdą.

Jis taikosi bučiuoti. Bet jinai jam įsako nuauti batelį. Ir kojine – čia jis sutrinka. Ir pabučiuoti jos nuoga pėdą – tą jis ir daro.

Paskui jie kopina mišku aukštyn – vaikas eina pirmas. Ir labai rimtai šaukia: „Kelią karalienei!“ Ji žingsniuuoja įkandin pralinks mėjusi, pamaloninta, svarstydamą, kokių dar keistų žaidimų prasimanyti, kad jis neatsitokėtų.

Ant kelio ji pamatė rupūžę. Paprašė savo gido pristumti ją arčiau prie gyvūnelio. Pridėjo geležinį savo lazdos smailgalį rupūžei prie nugaros ir prismeigė ją prie akmeningos žemės. Priplotas gyvis trūkciojo kojėlėm. Patricijos veidas buvo atšiaurus ir džiugus.

– O jūs žiauri, – pasakė keliauninkas. – Mėgstate kankinti.

Nukelta | p. 11 ►

* Gamtoje vabzdžio maldininko patelės suėda patinus poravimosi metu (vert. past.).

Putplasčio girgždesys arba agurkai knygų mugėje

III uodegytė (tradiciniai seno diedo prisiminimai)

Nors nesu gabus piešimui (esant reikalui, sukeverzočiau ką nors panašaus į namą, grybą ar automobilį, bet sudėtingesnių objektų vaizdavimas – už mano galimybių ribų), kadaise tarnaudamas šlovingoje sovietų armijoje vaizdavau dailininką. Tokios garbės sulaukiau, kai mūsų kuopai įsikrausčius į naujai pastatytas kareivines prireikė įrengti vadinamąjį Lenino kambarį – patalpą, skirtą politinio švietimo renginiams. Dalinio *zampolitas* nebuvo linkęs persistengti smegenų plovimo srityje – jaunas nuoširdus ruskelis tuo metu labiau rūpinosi ką tik gauto buto įrengimu: ieškojo žmonai patinkančių tapetų ir galvojo, kaip atsiboginti iš parduotuvės Leningrade nusiziūrėtą sofą, tad tamsaus gymio kareivukai į *lenkomnatą* dažniau užsukdavo pavarvinti seilių prie televizoriaus sekmadienių rytais plikomis kojomis švytuojančioms panoms su maudymukais demonstruojant aerobiką, o ne klausytis paskaitų apie eilinio kompartijos suvažiavimo gaires. Nepaisant to, apipavidalinant patalpą griežtai laikytasi standartų: plikagalvio revoliucijos vado biustas, šūkiiai, sienlaikraščiai ir panašūs atributai buvo privalomi.

Pagrindinis mano, kaip dailininko, darbas buvo iš putplasčio pjaustyti raides. Vėliau, nudažęs raudonai, ant kartono lakštų iš jų klijavau įkvepiančius šūkius apie tarybų liaudies valią ir ryžtą – jais buvo apkabinėtos patalpos sienos. Tuos keistus 3D lozungus reikėjo bent kartą per mėnesį atšviežinti iš *zampolito* atneštuose laikraščiuose pabrauktų citatų sudėliojant naujus devizus, todėl – nemenkam savo džiaugsmui – bent porą dienų per savaitę galėjau sėkmingai vaizduoti dailininką ir vėliau, kai pradiniai įrengimo darbai buvo baigti, o aš iš *chudožniko-oformiteliaus* etato vėl buvau gražintas į eilinius *vojenostrojtelius*. Nors nemenką dalį naujų šūkių pavykdavo sudaryti iš senesniuose lipdiniuose naudotų raidžių, kartais jų pristigdavo (ne visos noriai atsiklijuodavo, o esančios arčiau lango nublukdavo saulėje), tad putplasčio pjaustymo procesas vyko beveik nesustojamai. Tam naudotas specialus savadarbis aparatas: prie stalo pritvirtinta šonu paversta fanerinė dėžė be dugno su viršuje ir apačioje pragręžtomis skylutėmis bei pro jas prakišta vertikaliai ištempta stygos plonumo viela. Prijungus prie galų nuo seno televizoriaus transformatoriaus atvestus laidus, viela įkaisdavo. Tuomet, uždėjus ant kelių centimetrų storio putplasčio lakšto iš kartono išpjautą trafaretinę raidę, reikėdavo švelniai ir greitai – kad neprisiviltų ir neišsilydytų didesnis plotas – apvesti vielą jos pakraščiu. Lengviausia buvo susidoroti su kampuotomis, iš kelių tiesių brūkšnių sudarytomis raidėmis (pavyzdžiui, T), o ilgiausiai tekdavo terliotis su ženklais, turinčiais vidinių ertmių (A, O, B, P): prieš juos pjaustant kaskart tekdavo atlaisvinti nuo dėžės vieną vielos galą, pradurti putplastyje skylę būsimos tuštumos vietoje ir, perkisus per ją vielą, iš naujo sumontuoti puikiją pjaustyklę. Vielai režiant putplastį sklisdavo šaižus, ką tik atsivestų šunyčių spygavimą primenantis garsas, o pirštais stumdamas baigtą pjauti detalę, kad atskirtų nuo lakšto, girdėdavai duslų girgždesį.

Kartą, besigalynėdamas su gan sudėtingos formos rašmeniu *uy*, per visą tą čežėjimą nenugirdau, kaip vidun įsliūkinio *zampolitas*, bent porą kartų per dieną užsukdavęs apžvelgti darbų eigos. Buvo gerokai įkaušęs ir, matyt, susipykęs su žmona, nes klestelėjęs ant kėdės pradėjo pokalbį užduodamas kan neįprastą klausimą: ar Lietuvoje moterys dirba? Niekam nebuvo paslaptis, kad jo gyvenimo draugė Oksana per beveik dvejus metus nuo tada, kai karjeros laiptais pakilusiam sutuoktiniui pavyko kartu su ja iš tolimo Vologdos srities užkampio atsikraustyti į Leningrado priemiestį, nesugebėjo rasti sau tinkamos darbo vietos. Maža to, tarp vyresnių kareivių ir *praporų* nuolat sklandė pikantiškos istorijos ir familiarūs juokeliai apie neeilinius jos gebėjimus maustyti vyrą bei nuotykius šiam išvykus į komandiruotę. Beveik tikėjaisi, kad leitenantas eilinį kartą ims guostis, kaip sutuoktinė nebuvo priimta į mokyklą, kur ketino įsidarbinti bibliotekininke, ar jai pasiūlyta per maža alga karininkų bufete. Tačiau išgirstas atsakymas apie aktyviai į darbinę veiklą *Pribaltikoje* įsitraukusias moteriškosios lyties atstoves aiškiai nesuteikė jo sielai palengvėjimo, tad, nusprendęs nebeplėtoti šios temos, netikėtai pasuko pokalbį filosofinių apmąstymų link. Ar žinai, kad žmogus 70% sudarytas iš vandens, paklausė atsisojęs prie palangės. Du trečdaliai vandens, tu įsivaizduoji... kaip koks agurkas... net smegenys iš vandens, – tęsė mintį kas kelis žodžius pritildamas ir mąsliai nukreipdamas žvilgsnį į kiemo viduryje tarp nušiuosusių kareivinių telkšantį pavasarinį purvyną. Kiek sutrikęs ir nelabai žinodamas, ką atsakyti, linkėjau galvą, o jis, jau atsikusęs į vidų ir apžiūrėdamas šviežiai sukabintus plakatus, porino toliau: mano močiutė, agurkus raugdama, vis kartojo: ko pridėsi, toks ir skonis, agurkas gi skonio neturi, vandenėlis tik, va ir čia tas pats – ką užrašysi, tą ir žinos – patys nieko negalvoja...

Kol mintyse svarsčiau, ar tai nėra mėginimas pričiuopti mane, ieškant progos apkaltinti imperialistinės demagogijos skleidimu, netikėtai pradėjęs keistą pokalbį *zampolitas* taip pat staiga jį ir baigė. Išdėstęs požiūrį į pasaulio tvarką, pasisuko link durų, nužvelgė ant stalo išmėtytas dar nedažytas raides ir, atkreipęs dėmesį į naujai pjaustomą žodį („*Zauzuma* su *uy* rašoma – neužmiršk tos uodegytės ant *uy* išpjaut“), išėjo. Lengviau atsipūtęs, įjungiau transformatorių ir baigiau pjauti *uy* uodegytę. Atsipalaidavusiai raidei krintant ant grindų pasigirdo putplasčio čiūžesys.

Merkinės sindromas

Išsyk turiu pabrėžti – vadinu tai „Merkinės sindromu“ tik todėl, kad gerai pažįstu šią vietovę ir turiu galimybę periodiškai stebėti būtent joje vykstančias permainas. Panašios transformacijos tikrai vyksta ne tik čia – jos būdingos daugeliui panašaus dydžio miestelių, maža to, aplink apstu daug prastesnių europinių lėšų panaudojimo pavyzdžių (kad ir glamūrinėmis trinkelėmis išklota milžiniška Žagarės aikštė ar dažnos gyvenvietės centras užėmusios žiedinės sankryžos su neįtikėtino pločio važiuojamosiomis dalimis), tad, lyginant su kitais, merkiniškais, regis, kaip tik būtų galima pagirti. Žiniasklaidoje kartais net girdime minint „Merkinės fenomeną“, mat keleto entuziastų dėka miestelis per pastaruosius 5–6 metus – ypač vasaromis – iš gūdžios provincijos po truputį tapo turistų traukos centru: čia kone kas savaitę vyksta renginiai ir koncertai, kažkas vis tvarkoma / atstatoma / restauruojama, atidengiami nauji paminklai, daugėja kavinių ir restoranų, o prie populiariausios lauko užėigos ties Nemuno ir Merkio santaka (nors dešrelių kaina joje menkai koreliuoja su skoniu ir kokybe) savaitgaliais nutįsta ilgos eilės.

Taigi, ruošiuosi kalbėti ne apie Merkinę, o apie bendresnes problemas. Dažniau keliaujantys jau pastebėjo, kad daugumoje nuo kelių šimtų iki kelių tūkstančių gyventojų turinčių Lietuvos vietovių mažėja namų užkaltais langais, pertvarkoma infrastruktūra, viešosios erdvės, randasi viešbutukai. Nusistovėjusių gyvenviečių rutiną pagyvina iš didesnių miestų bei užsienių po truputį grįžtantys ar iš atokesnių užkampių atsikeliantis jaunimas. Šalia naujovių miesteliuose neabejotinai aptiksime ir tam tikrų ankstesnių laikų palikimo klodų: vis dar veikiančią bažnyčią, (kad ir nedidelę, bet) mokyklą, porą parduotuvių, blusturgį-skuduryną, kultūros centrą, o gal net paštą, biblioteką, muziejų ar kitą ne ant kiekvieno kampo pasitaikantį traukos objektą. Todėl net formalų savivaldos statusą po amžių sandūroje įvykusių ne itin sėkmingų administracinių-teritorinių reformų praradusios vietovės vis dar lieka svarbūs nedidelių regionų centrai kasdienius reikalus tvarkantiems apylinkių gyventojams.

Per nepilną šimtmetį Lietuvos miesteliai patyrė kardinalių pokyčių. Po Antrojo pasaulinio karo iš parapijų ir valsčių centrų su aplink turgų pabirusiais žydų štetlais jie netruko virsti nykiomis kolūkių gyvenvietėmis su buvusiu dvarų rūmuose įsikūrusiomis ūkių kontoromis. Sugriautų pastatų vietas ir laisvesnius plotus palaipsniui užpildė sveltinkūniai: medinės kaimo trobos (link pagrindinės gatvės atkišusios įėjimui niekad nenaudotas paradines verandas, padabintas tarp kaitros išklaipytų azūrinių rėmelių įsprautais neplautais stiklais ir už tankių užuolaidų slepiančias viduje surikiuotas statines su *kombikormu*, pasieniais atremtas šakes, kaplius, kastuvus, į krūvas suguldytus dubenis, žiemą naudotus mėšai sūdyti, kiaurus kibirus jurginams pridengti ir kitus rečiau naudojamus rakandus); standartiniai pusantraaukščiai silikatinių plytų mūrinukai (su sunkiai įžiūrimomis pastatymo datomis, išmūrytomis pilkšvame centriniame fasade); o kiek vėliau ir paskiri daugiabučiai (kur kiemgalių pašiūrėse kriuksėjo kiaulės, o po langais – parpdami perdien negesinamais varikliais, kad nereiktų kassyk kartoti ilgai trunkančios užkūrimo procedūros, – stovėjo vietinių mechanizatorių traktoriai).

Nors po kurio laiko, Landsbergių dinastijai išstampius paskutinius šiferio lakštus nuo aplinkinių fermų stogų, pavienės detalės ėmė nežymiai keistis, bendras miestelių vaizdas dar ilgokai neištrūko iš pilkųjų atspalvių zonos. Šie atspalviai turėjo mažai ką bendro su aistra ir geidulingumu: tamsesnių gyvenamosios terpės pustonių egzistavimą išduodavo nebent gelsvos apmūyto sniego dėmės palei vietinio alubarjo kampus ir iš šių įstaigų sklindantis senokai neskalbtų drabužių tvaikas. Pasibaigus „didžiųjų šiferio dalybų erai“ daugiau nei dešimtmetį vienintelės potencialios darbovietės tokiose gyvenvietėse buvo nuo seno išlikę ir stebuklingai bankroto išvenge siuvinio cechai, už minimą lygi įdarbindavę keliasdešimt vietinių moteriškių, bei kiek vėliau – paprastai tose pačiose buvusiose kolūkio fermose, tik jau uždengtose naujesne stogo danga, – kaip grybai po lietaus pradėjusios dygti lėtpjūvės, analogiškoms sąlygomis priglausdavusios keliolika vyrų (daugiau darbinę vyrų lyties asmenų čia nelabai ir būdavo).

Tad prieš kelerius metus prasidėjęs miestelių atsigavimas, regis, išties negali nedžiuginti. Nepaisant to, svarstydamas, kurį iš dviejų šiandien populiarių refleksijų raiškos naratyvų – šlovinančius ditirambus ar bambekliškus paniurzgėjimus – rinktis rašant šį tekstą, ilgai neužtrukau. Ne veltui pradėjau kalbą nuo „armeiskų“ sovietmečio prisiminimų: manau, išdavus apytikrį savo amžių bus aiškiau, kodėl stoju į seno zyzlos poziciją. Tad šįsyk nežadu ploti katučių dėl išdabintų miestelių gatvių ir grįžtančio jų gyvumo viešose renginiuose sutartinai kudakuojančiam oficialių institucijų ir savivaldybių atstovų chorui. Neketinu ir pritariamai linkioti galva klausydamas, kaip priešpensinio amžiaus hipsteriai aikčioja ragaudami prėską mikrobangų krosnelę pašildytą košę, kuri sekmadienio pasivažinėjimo po gimtinę metu, užsukus į kičiniiais paveikslais nukabinėtą vietos bendruomenės klubą (įrengtą nušiuosius ir ilgai nenaudotas kolūkio valgyklos vietoje), jiems buvo pristatyta kaip regiono kulinarinio paveldo šedevras. Nebūsiu linkęs ir pernelyg žavėtis ašaromis, suvilgančiomis sentimentalesnių žygio po gretimose apylinkėse išlikusius miško brolių bunkerius dalyvių akis, kai šie, išpūtę krūtines ir prispaudę prie širdžių delnus, rikiuotėje palei vietinį kryžių kalnelį klausio graudulingų pokario partizanų dainų.

Nesakau, kad to nereikia. Priešingai – manau, jog kartkartėmis šie dalykai būtini: gyvas sąlytis su praeitimi, vietos tradicijų puoselėjimas ir pan. (čia galima drąsiai įrašyti daugumą skambių frazių, kasmet kartojamų pildant Kultūros tarybai teikiamų projektų paraiškas, beje, ne ką tesiskiriančių nuo kadais iš putplasčio klijuotų lozungų) tikrai padeda išlaikyti mažesnių bendruomenių gyvybingumą. Bet ar stebint panašias ceremonijas jums nekyla įtarimas, kad jos po truputį virsta realybę dengiančiu grimu? Ar netutiks taip, kad nuolat vykstantį performansą primenančios apeigos, įprastai skirtos į miestelius trumpam užsukantiems prašalaičiams, su laiku pavers tikruosius vietos gyventojus keistais atstumtaisiais? Ar jie netaps panašūs į Šiaurės Amerikos čiabuvius, įrenginėjančius dirbtinai išdabintus vigvamus autostradų šalikelėse, nors niekam ne paslaptis, kad realus gentainių gyvenimas rezervacijose senokai persikėlęs į lūšnynus primenančias stovyklas su atokiau nuo viešumos sustatytų barakų, kemperių ir konteinerinių namelių eilėmis?

Gal šiandien tokie klausimai skamba retoriškai, bet įtariu, jog ateityje būsime priversti į juos atsakyti. Ir tai susiję ne vien su savireklamos, tradicijų mėgdžiojimo, kičinių fasadų ir fontanukų su lemputėmis įsigalėjimu. Atsakymų į šiuos klausimus paieškos būtinybę labiau siečiau su mėginimais pakeisti tikrą miestelių gyvenimą imitaciniu modeliu, skirtu užpildyti tuštumai, susidariusiai per ilgą nuolat besikeičiančių santvarkų ir kultūrų laikotarpį. Naujo gyvenimo formato propaguotojai paprastai tikisi, kad jis ne tik padės geriau suvokti, kaip miesteliai atrodė kadaise, bet ir sudarys galimybę jiems išlikti bei vystytis ateityje. Iš esmės toks požiūris teisingas: proginės / pramoginės veiklos sritys provincijoje su laiku neabejotinai darysis vis svarbesnės, tad progresas be jų sunkiai įsivaizduojamas. Bet sukoncestravus dėmesį tik į jas kartais ima atrodyti, jog norima sukurti savotišką surrealistinį pasaulėlį, kur visi turi aiškius vaidmenis, yra sustatyti į deramas vietas ir užsiima tinkama veikla, bet mažai kas turi galimybę būti savimi ir tiesiog gyventi. Tarsi mėginama ant esamos realybės užlipdyti naują blizgaus putplasčio sluoksnį, paslepiančią kasdienę pilkumą. Dauguma Lietuvos miestelių gyventojų yra pensininkai, ramiai besirūpinantys savo buitimi sovietmečiu statytuose namuose – toje proziškoje ankstesnių laikų erdvėje, tuose po blizgesiu glūdinčiuose varginančios monotoniškos klostuose. Jie tokiam modeliui netinka (kam gi įdomu žiūrėti į tai, ką ir taip gali kasdien pamatyti), tad lieka už šio pasaulėlio ribų.

Vis labiau plintanti praktika orientuoti miestelių gyvenimą į trumpam atvykstančius turistus, sutvarkant jį pagal vaikiškos knygelės „Ką žmonės dirba visą dieną“ manierą, dažnai laikoma novatoriška, bet pati prasilenkimo su realybe ar mėginimo tiesiog jos nepastebėti tradicija, kad ir kaip žiūrėsi (nors tikrai nepritariu pomėgiui visas nūdienos bėdas sieti su *homo sovieticus* mentalitetu), aiškiai paveldėta iš anų laikų. Palyginę veiklą, kurią šiandien mėginama įpiršti tarsi niekad nematytą dalyką, su surėstuose pagal tipinius projektus kultūros namuose ir mokyklų salėse prieš 40–50 metų vykusiais renginiais, pastebėtume, kad labiau skiriasi tik apipavidalinimas. Nes savo dvasia visos tos ekskursijos po pažintinius takus, apžvalgos bokštus ir atminimo vietas labai panašios į kadaise vykusias socialistinio darbo kolektyvų viešnages pirmajam žygiuose gretimų rajonų kolūkiuose su kelių valandų trukmės dainų ir šokių vakarais. Būtent todėl esu linkęs vadinti tai sindromu, o ne fenomenu. Nes nepriklausomai nuo to, ar renginys baigiasi nemokamais pietumis kolūkio valgykloje, ar nepigiai kainuojančia kulinarinio paveldo degustacija, ar dešrelių ragavimu Radzevičiaus restorane, po visko burnoje dažnai juntamas keistas putplasčio skonis.

DOMINYKAS ANDRIUŠKEVIČIUS

savaitė be manęs savaitėje du (arba odė vabalams)

balandžio dvidešimt trečia
(šeštadienis)

kenkėjai išlindo jie nuolatiniam polinky sulaukti obelų kol šios pražys ir nukris ant žolės o atrodo nemins jos ir ilgai negyvens sunokę išsirpę suirę išties jie visi bet ką jau bepadarysi kai reikia gamą užrašyt o trūksta balse priešpaskutinės natos si ši benamystė yra būdas suprasti jog po žvaigždelėmis gyveni šie kenkėjai žuvies kraujo ir mes žydime iš naujo nešiojama vėjo plunksna ir kontekstas kuris visai bekūnis šokinėja visi ir eilutės nežymus paaiškinimas apie vėsą tai ką reiškia balti nudažyti kamienai prašalaitė katė kurios sinonimą atsivežei kartu su savim sakai labas sakai ate sakai iki vienai dienai pradėjus krapnoti krapų šakelėmis rapsų geltoniui pasislėpus plyšy plytinio namo knibžda lepūs kenkėjai kurie vimdo savo estetika palieka be amo

balandžio dvidešimt ketvirta
(sekmadienis)

vėjas betarpiškas baltųjų pumpurų slyvos šlavėjas žiūrįs iš kairės į dešinę dešinės simetrija skatina gutenbergo šrifto įmantrą susidėjus visą mantą irti subtilu kol galiausiai pasidaro tylu vidus tuščia erdvė medžių viršūnės vargonų klavišai tai patiektas kišas kartu su ronišku vynu ne visi namie bet namai tai visų kai praverta atvirai ta širdis tatau daros vėsu ironiškas formalus šis konventas entokūniškas žiogų dirigentas nelemta kainui ir abeliui būti pirmiesiems užvirusiems šitą bebliūdę košę pratęsus šį besaikį babelio bokšto aukštą kas jei ne ji ne eilutė ne žodis ne morfema paneigs šitą ciklą ir kai griebies paskutiniojo irklo nepamiršk jog mirtis bus atpūsta su kiekvienu oro gurkšniu kurį pats ir iškvėpusi

balandžio dvidešimt penkta
(pirmadienis)

visos simetrijos turi savo fibonačius sakome ačiū tiems kurie dengia savo sluoksniais tatau tatau moteris nuengia žvilgsniu savu it sraigės savo tobulą kiautą dėl kalto žmogaus iškeltos rankos mes keltai ir šalto dangaus ambientas nėra keltų didybės ekvivalentas o šiuo momentu atgalios ekskavuojami kiautai tarsi butai tušti bet būtis toj tušty tuštumoje nebe ta elektra kai stovėdavom per audras po žaibais plėšdavom figūras it būtime siurrealizmo stabai bet nepastebime po nosimi jog kinivarpos kraujyje maudosi

balandžio dvidešimt šešta
(antradienis)

mes visi esame suvenyrai pasaulyje vyrų tiesa ši išnyra kai palieti tyrą nemeziją nuskynus tampa pavyzdžiu šios paviršutinės kartos panarinę savo galvos vidiniąją dalį į dugną vienintelės jūros belytės kur vidury jos nesibaigia lyti bet rytą atskridus akiuotajam melsviui jo spalva mėlyna o patelė jos rūšis neatitinka pavadinimo belieka plasnoti virš lyno juo eina jis bet šifras plebėjo kontekstui netinka ir tekstas dėl teksto plėksta kai rašo jį užmynęs ant samanų radikalus juokdarys po savęs užtrenkęs duris kur jis kur tas žmogus kurs krėtė juokus iš nukritusio lizdo nebelieka gamtiško išdo

balandžio dvidešimt septinta
(trečiadienis)

subjektas visados vienais juodais marškiniais įstojęs į sektą naudos gavėjas eis ir praeis medžioklinį katiną jo drėkis o akys bėga iš ašarų tiesiai į apvalų raudoną pasaulį ir rėkia menkysta visai net nekeista kaip kaista saulė dekartiškoji mintis nuogas *nature morte* statula jos akys krašteliai balti iš perlamutro nes beplaukdamas kūdra subjektas gan gudras jis gali per audrą sėdėti be turto padurtas pilnaširdis mankurtas gyvendamas ne rytoj ir ne vakar ant kelio šakeles surinko ir tinka šiam šriftui palinkus raidė ir šio apvalaus raudono pasaulio raida pasinaudoja naktis tokia tamsi be saulės saulės

balandžio dvidešimt aštunta
(ketvirtadienis)

poezijoslagaminėlispoezijoslagaminėlispoezijoslagaminėlis poezijos lagaminėlis plaukia kelios vienišos vėlės mieste didelis mažas vėjo bagažas pučiant jam iš rytų didelė maža šios estezės upės vaga atrodo visą gyvenimą rašiau tyloje ir užaugau su tais kurie lojo o dabar esu su tais kurie miauksi neprašant net karato aukso nežinau ar sulauksi paskutinės eilutės juk žodžiai šie minos šiam poezijos lagaminui nužudžius taškus raizgalynėm į malūną atnešęs likučius susimams šviesotamsos antikūnas būna susikaupia debesų tumulai virš vietos kurioj pirmąkart sutikai savo atspindį baloj didelėj šiam poezijos lagaminėly barzdoti barzdoti nesušukuoti jų mūzų ir neskusti jų ironijos ūsai tokia ta dalia jų būt vieniems ir stebėt vyno dūžius nežinot kuri valanda dainuot kolorado vabalus juk apie tai tas pirmojo smuiko štricho akcentas gatvėje atšiaurioje gyvenimas apie centus iki paskutiniojo vakaro momento solenizantas tapsiantis konsjeržu vaikystėje muštas diržu hermetiškos skiedros devyniasdešimtųjų giedros danguj buvo giedra ir nebuvo nei trupučio gėdos mano kepurė iš raganos pavogta plačiakraštė tik nepataikyk į poezijos skylę poezijoslagaminėlispoezijoslagaminėlispoezijoslagaminėlis

balandžio dvidešimt devinta
(penktadienis)

mano rankose spausdinimo mašinėlė be ė su tašku ir ū su brūkšniu mano delne įsispaudus žymė nuo vyno butelio dugno kuris pastovėjęs sąslavynu buvau iki mūzos o taip suorais atkeliavo mano vardas vėjas o tada man atėjus pasakė jog nuo šiol turiu etiketę ir nuo šiolei ant mano pečių tupės katės kol nenusimesiu likimo palto nes be likimo kelelis ilgas ir šaltas o tas rimas užkeiktas pasaulis nekaltas jog rimuojas su saule abu jie apvalūs be atgalios abu jie dalinas savo sale tuščia ir poetas niekuo dėtas jog jo rūbai pilkšvi ir dėvėti su poezija galima žaisti į sueigas nenešioja kostiumų ji nekenčia formalumų matyt pamatyt ją gali su lopuotom kelnėm į puotas o kaskart galimybė sudegti pavirst pelenais pasinaudojęs degtukas išvysta jos grynojo proto žaismę prašau pranašų bendro likimo su langų perspektyva apipilta laiko syvu manau jog žodis miau yra vertesnė onomatopėja nei žodžiai įspausti Pompėjoj ir eilėraštis iš gamybos yra poetų menkystė o eilėraštis iš paraščių žaibai neateis jeigu giedra kol į dangų nepakils žuvėdra šios kaitros nepanaikins net praeiti *rilkėraščiai* nors buvo jų apščiai tai ne receptas ir ne manifestas įstot į šią sektą tai autoriaus frustracija nesugebėt parašyt eilėraščio kuris nieko neteigtų tik vienišas paliktas sugebėtų apžiot savo prasmę ir pareitų namo

ANAMIKA

Anamika (g. 1961) – hindi rašanti žymi indų rašytoja, kritikė, vertėja; šešių poezijos knygų ir septynių romanų autorė. Anamika – autorės slapyvardis, reiškiantis „bevardė“. Delio universitete įgijo anglų kalbos ir literatūros daktaro laipsnį, šiuo metu užsiima moterų įvaizdžių britų ir hindi literatūroje lyginamosiomis studijomis, savo Alma Mater dėsto anglų literatūrą. 2020 m. tapo pirmąja indų poete, gavusia Indijoje prestižinį *Sahitya Akademi* (Literatūros akademijos) apdovanojimą.

Be vietos

„Savo vietą palikę plaukai, nagai bei moterys yra pasmerkti likti niekur“, – taip vieną šloką* mums aiškino sanskrito mokytojas. Iš mirtino išgąščio mes, mergaitės, sustingdavome savo vietoje!

Vieta? Kas yra toji vieta? Tai mes, beje, sužinojome dar pirmoje klasėje! Ryškiai prisimenu kiekvieną šių įvadinių pamokų eilutę:

„Ramai, eik į mokyklą!
Radha, pataisyk valgį!
Ramai, suvalgyk batašą**!
Radha, čiupk šluotą!
Brolis tuojau eis miegot,
Paklok jam lovą!“

„Oho, nauji namai!
Ramai, pažiūrėk, tai tavo kambarys!
O mano?
Ei, kvailute, mergaitės lygiai kaip vėjas, saulė bei žemė, jos jokių namų neturi!“

Kokia gi vieta yra tujų, kurie neturi namų? Kas yra toji vieta, nuo kurios atskirta moteris nesiskiria nuo nukirptų nagų bei šukose išpainiojusių slenkančių plaukų – pasmerkta sulaukti tokio pat likimo – būti visiškai nušluota?

Palikti namai, palikti keliai ir palikti žmonės, ir mus persekioję klausimai, jie taip pat buvo palikti!

Išsivadavus iš tradicijos, atrodė, kad tesu kokio žinomo klasiko eilutė, raibuliuojanti bakalauro tarpinio atsiskaitymo lape, prieš savo norą interpretuojama ir įvedama į kontekstą!

Vargais negalais atsiplėšus atsidūriau kitapus visų kontekstų, kad nuo dabar būčiau suprantama ir skaitoma kaip neužbaigta abhanga*** ...

* Religinio, mitologinio teksto posmas (*visos pastabos – vertėjo*).
** Dažniausiai po religinių apeigų dalinamas baltos spalvos apvalios formos saldainis.
*** Religinės poezijos forma vienai iš indų dievybių – Vithalai garbinti.

Moterys

Mus skaitė, kaip yra skaitomi suplyšę vaikų užrašai, prieš sulankstant juos į karšties avinžirnių spragėsiams skirtas kišenėles! Į mus žiūrėjo apsiplaušę, kaip ankstyvą rytą, suskambėjus žadintuvui, žiūrėdama į laikrodį ant riešo! Mūsų klausėsi atsainiai, kaip prigrūstame autobuse klausomasi iš pigių kasečių leidžiamų senų Bolivudo dainų.

Mus išgyveno tarsi labai tolimų giminių skausmą. Vieną dieną pasakėme: mes irgi esame žmonės – skaitykite mus įdėmiai,

kreipdami dėmesį į kiekvieną raidę,
tarsi baigę bakalaurą skaitytumėte
pirmąjį darbo skelbimą.

Žiūrėkite į mus taip,
tarsi iš šalčio drebėdami
žiūrėtumėte į tolumoje įsiplieskusią ugnį.

Klausykitės mūsų įdėmiai
tarsi dar neištarto garso
ir supraskite mus,
kaip yra suprantama
ką tik naujai išmokta kalba.

Girdėjosi tik, kaip
nuo nematomos šakos pakilęs
čirškiantis skėrių spiečius
ėmė skleisti spalvotų gandų tiradą – či, či:
„Netikusio būdo moterys, netikusio būdo moterys –
jos auga apraizgydamos savo globėjus,
kurių syvus geria,
jos yra stiprios džiunglių lianos!
Tik prisisotinusių,
nuo paprasto gyvenimo nuobodžiaujančių
arba niekam nereikalingų, neramių, klajojančių
moterų pomėgis
yra šie apsakymai ir poezija...“
Ir – taip – tik mažą dalį jų užrašė pačios.
(Žvilgsniai, gestai, žvilgsnis.)
Likusi istorija tėra žvilgsnis.
O, mūsų protėviai, „didingi vyrai“,
atleiskit mums,
atleiskit mums dabar pat!

Pažinti

Kitą pažinti –
tai tas pats, kas nusipirkti
veidroį dar vieną
ir labai geras ausines,
per kurias aiškiai girdėti,
ką pasislėpusiam dumplainio vaisiui vis dėlto šnabžda gūdi,
tarsi parduotą pasėlį gaubianti tyla.
Truputį įdėmiau įsiklausius galima išgirsti
lyg lengvus vėjo sklaidomus medvilnės gumulėlius,
iš kažkurio kito amžiaus atsklidusį pagyvenusių kurtizanių
per metų metus išsivadėjusį juoką,
didžiausiam pasaulio beprotnamy seno pamišėlio
ektara* skambinamą džaidžaivančio** melodiją,
padarytų ir nepadarytų nusikaltimų ritmu
grandines žvanginančio kalinio ūmų kokliušo kosulį,
visų taisyklių paradoksus
ir visus seniai prarastus
išnykusių kalbų garsus.
Nors jų prasmė seniai pamesta,
tačiau jie vis dar pajėgūs
įtraukti į vandenyje slypinčią
apgauliąją gyvačių karalystę,
kur šiaudo nesitverdami paskęsta jie,
virsdami gyvačių brangakmeniais.

Kitą pažinti
lygu įkarščio kupinam šuoliui,
pirma už savo ribų,
o vėliau į save,
dėl kurio ežero vanduo
dar kurį laiką raibuliuoja,
kitą pažinti – tai tapti ežeru, upe, jūra ir lietumi!
Pažinti – tai eiti!
Tik vieną kartą iš debesų nulyja,
o nuo medžio visus tris, –
po kiekvieno lietaus
purtydami medžio šakas
galvodavome mes.
Kitą pažinti – tai iš lėto prisiminti
seniai pamirštus dalykus!
Pažinti – tai tapti
lietaus lašelius gaudančiais,
virpančiais lapais!

* Daugiausia klajojančių bardų naudojamas Pietų Azijos vienastygis instrumentas.

** Viena iš klasikinių indų muzikos ritminių melodijų kompozicijų (ragų).

Pašto ženklas

Tarsi vaikai
nuo senų vokų
nulupa pašto ženklus,
taip ir aš įgudusiai ir iš lėto
kiekvieną kartą atsiplėšiu
nuo Tavęs!
Mano krašteliai nuplyšta kartais,

juk dalis manęs,
be abejo,
pasilieka sulipus
su Tavimi!
Dar labiau suplonėja
popierius manasis,
užtiškus vandens lašeliui
išsilieja mano paveikslėliai.
Paskui jau, Vėjų valdove,
nuskraidink mane kur tik nori!

Druska

Druska – tai žemės vargas ir jos skonis!
Tris ketvirtąsias pasaulio sudaro sūrus vanduo.
Žmogaus širdis yra druskos kalnas.
Silpna yra toji druskos širdis,
kaip greitai ji išstirpsta!
Baisiai susinepatogina ji,
kai dėl druskos dale* –
kai jos per mažai ar per daug –
imamos svaidyti lėkštės!
Juk tie stovintys
valstybiniai biurai –
tai karališkos druskinės.
Kaip neprickaištingai iš jų
kiekvieną kartą
ant mūsų žaizdų beriama druska!
Paklauskite tų moterų,
kurių veidas druskingas**, –
kokia tikra jų veide
nešiojamos druskos kaina!
Pavaldiniai,
jie nuolankiai moka už druską,
tačiau tai tik dar labiau
suerzina vandenyną.
Pasigailėdami priešų
jie užkirto kelią revoliucijoms!
Tiek Gandis, tiek ir
gvajavų prekeivės
žinojo druskos vertę!
Nors ir žemėje nieko nebeliks,
pasiliks druska.
Dievo ašaros ir žmogaus prakaitas –
pasaulio pusiausvyrą
užtikrinanti druska.

* Dalas – iš lėšų ruošiamas sriubos konsistencijos patiekalas.
** Šis būdvardis (*namkeen* – sūrus, druskingas) vartojamas ir išvaizdžiai, patrauklių bruožų moteriai apibūdinti.

Durys

Aš buvau durys.
Kiek stipriai mane stumdavo,
tiek atsidarydavau.
Į vidų užėjusieji paliudys:
sukasi vienas didelis ratas –
sustoja garnos, tada sukasi ratelis,
ratelis sustoja, tuomet juda žirklys ir adatos.
Svarbu tai, kad visą laiką kažkas
be atvangos sukasi ir juda!
...ir pabaigoje per viską pereinanti šluota –
nušluoja žvaigždes,
nušluoja kalnus, medžius, akmenis
ir visus išsibarsčiusius kūrinių lašelius,
kurie iš lėto pildo
širdies gelmių ąsotį.

Gėlių girliandos ant šiaudinio stogo

Kaminai, šiaudiniai stogai ir viryklės
kartais ateina pažaisti
senelės sapnuose –
dūmai niekur nesitraukia,
susitelkia ir tykiai sklendžia namuose:
po lovomis, tarp žmonių santykių.

Sudžiūvę žiedai, prakąstas prasadas*,
gėlių girliandos ir visi kiti dalykai,
kuriuos nušluoti laikoma tabu,
būdavo metami ant stogo,
nusitaikius taip, kad užkibę ten
ilgainiui sudžiūtų
ir virstų stogo dalimi.
Kai matau senelę,
prisimenu
ant šiaudinio stogo užmestas,
neberekalingas gėlių girliandas.
Galvoju:
kai ateis manosios
vytimo ant stogo dienos,
tikrai negulėsiu nuliūdusi!
Su stogo varnomis susidraugausiu,

Kakbhushundžio** istorijų klausysiuos,
Džajančio*** varnos paklausiu, kaip jai sekas.
O kažkurią dieną
mieliausia varna,
pasisodinus tarp savo sparnų,
nuskraidins mane –
virš visų ribų.

Dainuoja ausį rėžiančiu balsu, tai ką?
Užtat ant stogo jos kasdien.
Ir kaip tikri draugai
nepalieka tavęs
pavasariui pasibaigus!

Kas galiausiai lieka
kadaise garsiems
gegutes primenantiems aktoriams,
jei ne *guest appearance*,
nusišypojus,
mažo biudžeto filmuose ir gyvenimuos.

* Hinduizmo ritualo metu dievams paaukotas ir šitaip pašventintas maistas, po ceremonijos išsidalinamas tarp tikinčiųjų.
** Dievo Ramos (Višnaus inkarnacijos) sekėjas, dėl prakeiksmo pavirtęs varna.
*** Dievų dievo Indros sūnus. „Ramajanos“ epe, pasivertęs varnu, kėsinosi į Ramos žmoną Sytą.

Moterys ir laiškai

Moterys, sakoma,
lieja srautą laiškų!
Ko tiek jose
per amžius prisikaupe,
kad jų kalbos neišsenka,
tarsi būtų prisilietusios prie
demono plauko,
o jų žodžiai nesibaigia
tarsi neišvyniojamas
Draupadės garbę
apsaugojęs saris*.
Laišką rašanti moteris – tai
magiškas P. C. Sorkaro**
neišsemiamas ąsotis.

Moterys turi talentą,
kad ir kur sėdėdamos,
išnykti.
Iš snaudulio pakirsti ir
ant autobuso sėdynės
arba perono
suoliuko
užsikelti sukryžiuotas kojas
ir ant popierinio maišelio ar apverstos skrajutės
parašyti bet ką,
kad ir tokią banalybę:
„Labai tavęs ilgiuosi, atvažiuok pas mane.“

Nežinia kas,
kažkoks mažutis vaikas,
plonai ir nevientisai iškočioja
mano dienas,
kuriuos krenta per keptuvės kraštus,
bučiuoja
lūpomis ugnį.

Nakties širdyje
skamba gili tyla
ir šnaresiai –
nukritusių lapų bei atverstų puslapių.
Laikas
tarsi piktosios dvasios, viliojančios
pažvelgti į jas, sako:
„Pažiūrėk į mane.
Ar tu negirdi, kvaiša? Atsisuk.“

Moterys nebijo
nesivaržydamos pasakyti bet ką,
jos nesigėdija minties,
kad jomis
teka vanduo,
kad jose plyti žemė!
Vanduo ir žemė: nei vienas, nei kitas
neturi ribų.
Būtent tai ir yra srautas laiškų
Dievo –
mūsų visų – vardų.

* Turimas omeny „Mahabharatos“ epo epizodas, kai dievas Krišna stebuklingu būdu neleidžia niekšingai apnuoginti Draupadės, brolių Pandavų žmonos, kauliukais praloštos Kauravų klanui.
** Garsus praėjusio amžiaus indų magas.

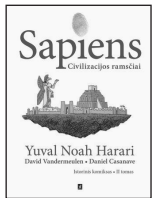
Knygos, padėjusios ištvirti žiemos miegą

Jerold J. Kreisman ir Hal Straus. *Aš nekenčiu tavęs! Nepalik manęs: kaip geriau suprasti ribinę asmenybę.* Iš anglų k. vertė Dora Žibaitė. V.: Liūtai ne avys, 2022. 383 p.

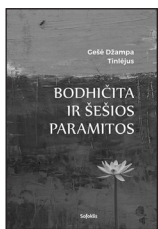
Narcizai, psichopatai – pastaruoju metu populiaros diagnozės: suprantama, jos taikomos ne sau, o aplinkui klestintiems netikėliams. Ši knyga vertinga tuo, kad nestigmatizuoja turinčių sutrikimą ir neskatina „bėgti nuo jų kuo toliau“. Savigalbos knygas skaityti labai sunku, kai turi išankstinių nuostatų – amerikietiško gyvenimo pavyzdžiai mūsų kontekste atrodo kvailai, vadinasi, visa knyga yra šlamštas. Vis dėlto tai nėra kvaila knyga; ir pakankamai nauja, nes nemažai rašoma apie pandemiją ir naujausius vaistus.

Yuval Noah Harari, David Vandermeulen, Daniel Casanave. *Sapiens: civilizacijos ramsčiai.* Istorinis komiksas, II tomas. Iš anglų k. vertė Tadas Juras. K.: Kitos knygos, 2022. 256 p.

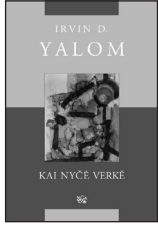
Antroji dalis smagiai pasakoja apie augalų sukultūrinimą, gyvūnų prijaunimą ir išnaudojimą, juodųjų segregaciją, feminizmą. Supermoterį primenantį Doktorę Fikciją atskleidžia romantinius, kapitalistinius, nacionalistinius mitus, kurie įtikina, pvz., sunkiai dirbti ir išlaidžiai atostogauti, net jei tam nėra jokio poreikio. Hamurabio teisynas lyginamas su JAV nepriklausomybės deklaracija – juk kitados tikėta, kad abu dokumentai yra itin modernūs ir beveik neklysta. Šiandien tuo jau labai abejojame. Vadinasi, viską istorijoje lemia pasakojimai, kuriuos (svarbu!) galima keisti. Harari teigia, kad rinktis reiktų tuos naratyvus, kurie skaudina kuo mažiau žmonių: ieškoti pusiausvyros.

Gešė Džampa Tinlėjus. *Bodhičita ir šešios paramitos.* Iš rusų k. vertė Algirdas Kugevičius. V.: Sofoklis, 2022. 384 p.

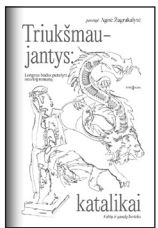
Kalbant apie budizmo mokymą, esu gan tamsi, todėl nusprendžiau apsišviesti. Dalai Lama knygos autorių išsiuntė į Rusiją – ten esama gan budistinių kraštų (Kalmukija, Buriatija ir kt.). Pačią Rusiją Gešė Džampa Tinlėjus vertina kritiškai, bet jo nuostata – reikšti atjautą viso pasaulio „gyvoms būtybėms, nes jos yra mūsų motinos“. Pačioje doktrinoje gana daug panašumų į krikščionybę ir net į AA mokymą. Laimė neįmanoma, kol esi susitelkusi (-ęs) į samsarą – prisirišimus, santykius, karjerą. Santykis tarp mokytojo ir mokinio nebūna demokratiškas (apie feminizmą tyliu). Bet iš esmės budizmo filosofija man priimtina, ypač atidžiai perskaičiau apie žmonių elgesį mirties akivaizdoje. Autoriaus tvirtinimu, kėblioje situacijoje derėtų šaukti ne „Mamytė!“, o „Trys brangenybės!“ (Buda, Dharma ir Sangha – Švč. Trejybės atitikmuo). Ką gi, negaliu nesutikti, bet vis vien liksiu katalikė.

Irvin D. Yalom. *Kai Nyčė verkė.* Romanas. Iš anglų k. vertė Viktorija Labuckienė. V.: Vaga, 2019. 376 p.

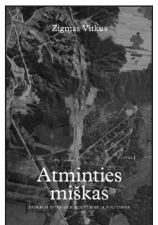
Nuobodoka, bet įveikiau kelionėje. Doktoras Brojeris pritaiko nuo sielvarto kenčiančiam Nyčei originalų metodą: ima pasakoti apie savo platonišką meilę pacientei Bertai (garsiajai Anai O.), prašydamas padėti filosofiškai spręsti problemą. Apmulkintas Nyčė ima elgtis su savo sielos drauge Lu Salome taip, lyg pats būtų Brojeris, o Lu Salomė – Berta. Įdomiausias tapo lūžis, kai psichiatras ir pacientas susikeičia vaidmenimis; suprantama, jie abu vienas kitam padeda. Iš abiejų užrašų apie vienas kitą junti malonią pagarbą. Pabrėžiama atsivėrimo svarba, ypač šizoidinėms asmenybėms. Spėliojau, ar Yalomas galėtų būti tą išbandęs su pacientu. Nusprendžiau, kad ne – vargu ar rado vertą savęs.

Triuksmaujantys: katalikai. Lengvas būdas parašyti istorinį romaną. Faktų ir gandų kortelės. Parengė Agnė Žagrakalytė. V.: Tyto alba, 2022. 320 p.

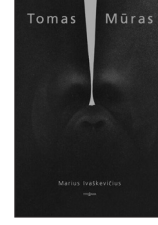
Postmodernu, nauja, originalu: daugialbalsis siužetas. Dokumentika šiek tiek nusveria literatūrą. Skaityti nelengva, neprarysi iškart – tenka virškinti istorinę informaciją. Katalikybė – ir jėzuitai Kinijoje, ir Valančius Lietuvoje, ir karališkoji šeima Belgijoje. Susimąstai, kaip nelengvai ji diegta – pasininkui nebūdavo žuvies ir jokio kito maisto, meškininkai vedžiodavo lokius po trobas, kad „išvaikytų blogas dvasias“. Spaudos draudimo laikotarpiu išrauti kryžiai, atimtinėjamos lietuviškos maldaknygės. Kortelės surinktos iš spaudos, kantiškų, istorinė informacija pagrįsta; įdėta daug darbo. Jungiančiu katalikybės elementu tampa ir vynas.

Zigmas Vitkus. *Atminties miškas: Paneriai istorijoje, kultūroje ir politikoje.* Mokslo monografija. V.: Lapas, 2022. 464 p.

Monografija rašoma iš asmeninės pozicijos ir asmeninio intereso („Tada dar nė nenučiuokiau, kad po maždaug dvejų metų Paneriai taps mano kuravimo ir tyrimų objektu“, p. 11). Skaitymas slegia, nors dauguma faktų apie holokaustą ir žinomi. Zigmas Vitkus atkreipia dėmesį į susijusį su Paneriais kultūrinį rakursą: minima Juliaus Sasnausko pasakyta kalba, Virginijaus Gasiliūno perskaitytas Mackaus eilėraštis apie „Jureką“, Almanto Grikevičiaus filmas „Ave, vita“ (kritiškai, nes kaip politiniai kaliniai ten vaizduojami vien lietuviai). Analizuojami architektūriniai sprendimai, kurie taip ir liko neįgyvendinti, įpaminklinimo kismas, santykiai su lenkų ir romų bendruomenėmis, sovietinės valdžios vengimas minėti tikslų aukų skaičių ir tautybes. Ironiškai vertinamas sovietinės valdžios raginimas „prakeikti budelius“. Graži kalba, vartojami restni žodžiai („vilniukai“).

Marius Ivaškevičius. *Tomas Mūras.* Romanas. V.: Tyto alba, 2022. 320 p.

Dvi knygos per metus – daugokai. Po kičinio knygos pristatymo dar labiau vengiau ją skaityti, bet – bibliotekoje priartėjo eilė. Romane vaizduojama ta pati rezidencija, kurioje Undinė Radzevičiūtė rašė savo „Kraują mėlyną“ ir vėliau tą rezidenciją aprašė knygoje „Minaretas ir 7“. Kad ir kaip Marius Ivaškevičius mėtytų pėdas, šiame romane atpažįstami autobiografizmai. Ir poetiškos-ironiškos stilstikos griuvėsiai greta banalių pornografinių scenų. Gana šmaikščiai apie „išsirašymą“: „Ir daugelis šitai nutilo (Tolstojus, Baironas, Selindžeris), pasiekę aukščiausią pavara, už kurios kalba nebetraukia. O jų gi varikliai dar veikė, ir ne šiaip varikliukai, bet žvėrys – še devrų šlampavimo staklės. Net ir maniškis kledaras bando mane vėl užkurti: girdžiu viduje, kaip jis sukasi ir kala demonų būgnai – pastatęs save ant bėgių, galėčiau ramiausiai išspausti dar porą „Išsiveržimų“, užteršti jais knygų lentynas, tik kas nuo to pasikeistų? Krūvos tų pačių žodžių, šiek tiek kitaip sutvarkytų? Toliau aš neišsiveržčiau, nes toliau yra lubos. Ne talento, o paties instrumento, kuriuo mes taip klaikiai didžiuojamės. Eiliniai mala juo šūdą, o mes, jau atseit išrinktieji, užsiimam žodžių alchemija“ (p. 293). Paibaiga trafaretinė, bet esama ir tikro jausmo, meilės – kaip įkvėpimo. Kompozicijai labai trukdo pagrindinio veikėjo ego: jis visiškai negali „atlipti“ nuo savęs ir pereiti į kitą perspektyvą. Todėl knygos pasaulėlis ankštokas lyg narvas, be 3D.

Lietuvių autoriai pripratę virkauti, kad jų knygos nesulaukia recenzijų. O kiek recenzijų apie kolegų knygas yra parašę patys?.. Ar čia per „juodas“ darbas, nevertas jų šviesių kūrėjų akių ir atitraukiantis nuo didingo talento panaudojimo tikslo? Tada išeitų, kad jį dirbti gali tik visokie kūrybinių gabumų stokojantys kvaišeliai. Ar tikrai reikia, kad tokie rašytų jūsų knygų recenzijas?..

Rimvydas Stankevičius. *Įsitvėrimai.* Eilėraščiai. V.: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2023. 119 p.

Katastrofisto jausena („Vis dažniau ima atrodyti, / Kad jau nežinau, ko laukiu – // Vis aiškiau suprantu, / Kad viskas už mano ribų – / Jau seniai pasibaigę [...]“, p. 42), kuri kartais atrodo gan hipochondriška. Figūruoja narkozės, palatos, seselės, ligoninės įvaizdžiai: iš to supranti, kad lyrinis subjektas susiduria su egzistencine grėsme; kiek ji pagrįsta, sunku susigaudyti – poetai juk daug ką hiperbolizuoja. Eilėraščių turinys – ne visai man (Dievo įvaizdis be jokių metaforų poezijoje šiandien jau kiek pretenzinga), bet turbūt dėl to, kad aš kritikė. Forma gera: Rimvydas Stankevičius moka parašyti eilėraščių graškiais rimais. Kad hiperbolizuoja, esu tikra: Vilnių vadina „didmiesčio mėsmale“ („Priešbiografinis“, p. 45).

– GIEDRĖ KAZLAUSKAITĖ –

TEKSTAI NE TEKSTAI

KAS GERIAU: 3 AR 5?

3- daug geriau negu 5

3- šiek tiek geriau negu 5

Maždaug vienodai

5- šiek tiek geriau negu 3

5- daug geriau negu 3

Knygų mugė ir Kempino paroda

Metai, kai prasidėjo karas: tai labai asocijuojasi su knygų muge, nes, deja, ji vyko kaip tik tuo metu. Šiomet daugiau aiškumo, bet grėsmės nuojauta ta pati. O ir kraujo išlieta daug, gyvenimas tikrai nėra toks, koks anksčiau: jis su nuolatinio kaltės jausmu, žmonių dirgulių.

Emocijos dėl „Metų knygos rinkimų“, kaip visad, akcijai duos dar daugiau reklamos. „15min“ skelbė kone viską, kas ką parašė feisbuke (hm, po kelerių metų autoriams gali būti gėda dėl „Google“ paieškos rezultatų). Kaip teatrų vadovai nenori palikti savo pozicijų, taip rašytojai niekaip negali patikėti, kad jų knygų neišrinko. Nieko baisaus, juk rašoma į amžinybę, o ne kad išrinktų. Natūralu, kad ir toliau bus renkami nauji, debiutuojantys autoriai – taip vyksta visur, su šia minimalia asmenine tragedija profesionalams teks susitaikyti. Nors Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas bene dvidešimt metų kartoja, kad prozos reikalai neidealūs, kas tą girdi?.. Leidėjai tai tikrai ne.

Iš kultūrinių renginių aplankiau tik du: Vaižganto raštų ir Danutės Kalinauskaitės romano pristatymus. Klausydama Vaižganto laiškų tomo pristatymo (sud. Jurgita Žana Raškevičiūtė), galvojau apie tai, kad Tumas šiandien pagal savo pažūras nebūtų tautininkas. Kalinauskaitės pristaty-

me skaityta ištrauka tikrai priminė siuvinį (tvirtai suausta drobė, skiautynys, ant kurio dar ir prisiuvinėta), kuriam atlikti, kaip sakė Danutė, reikia „knisliavos“. Sudomino dar keli renginiai – Stasio Ušinsko marionetės, Jurgos Vilės šiurpės, abeji ukrainiečių skaitymai, bet netiko laikas. Kai kurių „Sortų“ paklausiau internete. Psichiatrą Christophe'ą André irgi įsijungiau, bet nuvyllė. Tačiau buvo malonu žiūrėti į susidomėjusius žmonių veidus. Net jei pardavinėjama abejotina prekė, publika išmokusi kultūringai klausytis. Laima K. feisbuke transliavo „Mažoji o“ pristatymą, netikėtai įsitraukiau žiūrėti (tikrovėje nesugalvočiau grūstis į salę, kurioje nesutelpama; žodis „sovietmetis“ taip pat stovi skersai gerklės). Nors nebuvo pasakyta nieko, kas būtų visai nežinoma, publikos tankis turbūt išreiškė kažkokį ore tvyrantį seksualinio žodyno badą.

Knygų mugė man – tai pirmiausia Sigutės Chlebinskaitės dirbtuvės, kiekvienais metais parodančios, koks gyvybingas gali būti tų salių triukšmas. „Kas pametė mažąjį Tomą, ateikite į informacijos stendą“, – skambėjo iš garsiakalbių. Stendus puošė ukrainietiška simbolika, tautiniai rūbai. Net jei ir neskaitys knygų taip maniakiškai, kaip skaitydavome mes, salės lankytojus kažkokiu kone mistiniu būdu veiks

jų fizinis buvimas namų lentynose (apie tą šnektelėjome su Daina Opolskaite). Ir vaikų / jaunimo literatūra šiandien jau nepalyginamai didingesnė, negu buvo 2000-aisiais, kai įvyko pirmoji knygų mugė.

•

Žilvino Kempino parodos „Portretai-fosilijos“ atidarymas MO muziejuje: Laima Kreivyte kalbina autorių ir kuratorės. Viena iš pirmųjų dalyvių, Sandra Straukaitė, pasakoja dariusis kaukę dukart – pirmąjį ją ištikusi egzistencinė baimė. Tikėtina, nes proceso metu vamzdeliai kvėpuoti įstatomi į nosį, veidą tirštai užliejant gipsu. Žinoma, minimos pomirtinės kaukės ir asmenūkių kultūra, bet iš atminties iššoka ir Antano Mončio kaukės – kiek žaismingesnis žanro variantas. Arba Rimanto Kmitos monografijos viršelis – Sigito Gedos veido negatyvas fotografijoje. Ekspozicijoje – išvirkštiniai veidai, įvairių įžymybių veidų negatyvai. Stebina, kad kaukės panašios viena į kitą, pagal barzdas gali susivokti, kurios vyrų (išliejose kone visų veido bruožai atrodo vaikiški). Užgavėnės.

-gk-

Keliauninkas

► Atkelta iš p. 6

– Ne, aš mėgstu žudyti. Man atrodo, kad aš išvaduojau. Gyvenimas absurdiškas. Kas iš to gyvenimo vargšei rupūžei?

Jie susimąstę sustojo prie senosios kalvės, prie upokšnio, šokčiojančio per akmenėlius, pakrantėje, kur sukuriuodamas dainavo skaidrus vanduo.

– Mokate švilpti? – paklausė Patricija.

– Taip. – Ir jis ėmė švilpauti „Mėnesienai šviečiant“.

– Ne, ne. Šitaip.

Ji sušvilpė penkias gaidas, panašias į kvietimą. Tris kylančias aukštyn, dvi besileidžiančias.

Keliauninkas jas pakartojo – iš pradžių netvirtai, paskui drąsiai.

– Gražus signalas, – pasakė Patricija. – Mėgstu jo klausytis. Prašau, sušvilpkit dar kartą.

Dabar ji matė mažą berniuką, kuris švilpia iš visos širdies, juokingai sudėjęs apvalias suskeldėjusias lūpas.

Ji mėgdžioja jį, bet jis verčia ją kartoti ir kartoti. Pirštu rodo, kaip ratuku sudėti lūpas, liepia būti stropesnei. Bet ji tikriausiai juokiasi, ir jai nesiseka. Pagaliau pavyksta, ir jis nušvities bučiuoja jai delną.

Ir sako:

– *Aš norėčiau tave vesti.*

– *Tu per mažas!*

– *Vėliau būsiu didelis.*

– *Vėliau! Vėliau! Gyventi reikia dabar!*

Jinai purto jį, erzindama kone pikta, nutaisydama tai atšiauriai, tai švelniai grimasą, ir staiga pabučiuoja jai lūpas.

– *Eik sau!* – sako tada, atstumdama jį, tokį susigėdusį. – *Tu negeras. Eik sau... Ir nebegrįžk!*

Ir ji tarė keliauninkui, negalinčiam suprasti jos minčių eigos:

– Tačiau kitą dieną jis sugrįžo, pasirengęs naujiems mano žaidimams ir piktumams.

Nugrimzdusi į prisiminimus vėl išringavo penkias gaidas.

– Tai buvo mano signalas. Švilpdavau jam, kad leidžiu ateiti.

Ji vėl regė save ant arklio, ištiesusią ranką vaikui, kuris bučiuoja jai delną.

– *Aš lydėsiu tave kaip karalienę.*

Ir jis žingsniuoja greta arklio su pavadžiu rankoje. Bet ji sušeria per tą ranką vytiui, kad jis pasitrauktų, ir paragina arklį, šis leidžiasi risti. Vaikas uždusęs bėga iš paskos, kad neatsilikytų, o ji leidžiasi šuoliais, šaukdama jam: „*Nagi, bėk, tinginy!*“ O jis nebepajėgia ir, kai ji dingsta nendryne, susmunka ant žemės ir užsikniaubęs rauda.

Ji šypsojosi savo praeičiai; jaunuolis nesuprato.

– Jis buvo toks mielas, – kuždėjo ji.

Jie užkopė prie pilies.

Ponas Fransas susirūpinęs laukė jų ant slenkščio. Pasiteiravo Patricijos, kas ten švilpavo. Jam tai nepatiko.

– Nebegaliu pakęsti to švilpavimo, – tarė; atrodė susijaudinęs.

Patricija pasakojo:

– Jis mėgo gėles, puokštes. Man tas skonis atrodė kažkoks salsvas, moteriškas, o gal net pragaištingas. Kai jis man atnešdavo gėlių, mane jaudindavo jo pastangos, bet tarp jo ir manęs šmėstelėdavo kažkas gedulingo. Aš regėdavau gėles, padėtas ant karsto ar pūvančias ant kapo.

Nejučiom mano širdy vis stiprėjo lemtinga nuojauta – jaunajam mano draugui neskirta ilgai viešėti šiame pasaulyje. Žinojau, kad jam gresia pavojus, žinojau, koks jis gležnas, ir dėl to man atrodė dar žavesnis. Jaučiau tarsi kokią pagundą, kurią kai kas patiria, liedsdamas pirštu naujagimio momenėlį. Pagalvoju, kad jis greitai mirs, jis darėsi man dar brangesnis, dar patrauklesnis. Sužadindavo man minčių – ne vyresniosios sesers minčių, ir aš niršau ant savęs, nes per jį mano vaizduotė nukrypdavo keista vaga. Kartais jo nekėsdavau, kartais karštai trokšdavau, kad jis būtų šalia. Prisipažinsiu jums, tas vaikas įžiebė manyje keistą visa nainkančią ugnį.

Vieną dieną – kokio demono pastūmėta? – nuklydau prie geležinkelio. Mane visada traukė tie tviskantys bėgiai, vedantys kažkur tolyn. Ant kriaušio žydėjo gėlės, ir aš paraginau savo mažąjį bičiulį suskinti man puokštę. Jis pakluso nesitverdama laime, kad suteiks man malonumą. Pasimėgudama žiūrėjau, kaip jis lyg kalnų oželis kyla staciu šlaitu; rodžiau jam, kur rasti mano mėgstamų gėlių. „Ten, ten...“ – ir mano ranka rodė vis sunkiau pasiekiamas vietas.

Jo geranoriškumas kurstė mano reikmes, ir kuo labiau jis stengėsi, tuo daugiau man reikėjo.

Tai buvo žiauru – jis dar buvo toks mažas, toks jaudinamai paslaugus.

Bet jaučiausi per daug sujudrinta miklios ir grakščios jo eigasties, kad norėčiau matyti jį šalia savęs. To vaiko žavesys dabar buvo pernelyg pavojingas, gundantis, verčiau reikėjo jį laikyti per atstumą. Turėjau jo saugotis, tai yra saugotis savęs pačios. Tad ir vėl pareikalavau iš jo neįmanomų dalykų. Jis nusišypsojo man, bet ūmai paslydo, krito ant bėgių ir liko gulėti ten be žado. Žiūrėjau į jį, jau nebepavaldų mano lemčiai, ir nė neketinau pulsti prie jo.

Tą akimirka staiga išniro traukinys... Man nebuvo nežinoma, kad jis pravažiuoja tuo laiku. Aš užsimerkiau... Vargšas vaikas buvo suplėšytas į gabalus. Buvau kalta dėl jo mirties. Tikriausiai mintyse to norėjau, geidžiau...

Jaudulys regint šį įvykį buvo toks baisesnis, kad mane pervėrė tarsi pasitenkinimo gūsis, kuris surakino strėnas. Nuo to laiko nebegaliu valdyti kojų.

Keliauninkas įdėmiai klausėsi. Pasidomėjo:

– Ir prieš kiek metų tai nutiko?

– Prieš dešimtį, – sušnabždėjo Patricija.

– Ir jūs nieko negalėjot padaryti, kad išvengtumėte tragedijos? Juk buvote netoli to vaiko. Gal būtų pakakę ištiesti ranką? Kartais mes žaidžiame su ugnimi, bet dažniausiai išsaugome įvykių kontrolę.

Patricijos veidas sustingo. Ji vėl matė tą sceną taip, kaip ji iš tikrųjų vyko.

– *Grįžk, – sako ji. – Tu nukrisi.*

Ir berniukštis kopja prie jos. Užsikišęs puokštę už marškinių. Pergalingai šypsoji ir ropščiasi keturiom.

– *Tu gražus, mano žvėrelī, tu vikrus. Iš tiesų tave myliu.*

Ji atsiklaupia, glusteli prie žemės ir palenkia veidą prie to kylančio jos link veidelio. Glosto vaiko kaktą ir lūpas; jo marškinių iškirptėje ieško gėlių.

Ir čia išgirsta švilpiančią traukinį. Jos mintys pakrinka. Vienąsyk reikia atsikratyti visų tų kasdienių pagundų. Ji atšlyja

nuo vaiko, kuris glaudžiasi prie jos, atstumia jį iš pradžių ramiai, paskui šurkščiai ir staiga išsiritusi sviedžia jį atbulą. Jis nukrinta nė neriktelėjęs...

Netoli nuo tos vietos viską stebi ponas Fransas. „*Nelaimingas įvykis, – sako jis. – Tai nelaimingas įvykis.*“ Lyg norėdamas ją įtikinti. Lyg norėdamas padiktuoti, kaip jai elgtis...

Patricija veidu įsikniaubė į delnus.

– Koks siaubas! – pasakė. – Kokius siaubingus prisiminimus aš nešiojuosi!

– Kentėti absurdiška. Grauztis, apgailėstauti – kokia iš to nauda? Praeitį reikia išrauti kaip piktžolę...

– Bet aš velku praeitį paskui save, – sušnabždėjo Patricija, rodydama į savo negyvas kojas, – kaip rupūžė anądien vilko savo bjaurumą. Kam rupūžei jos vargas gyvenimas?

Tačiau keliauninkas švelniai žvelgė į ją. Priklaupė šalia ir pabučiuoja jai ranką – meiliai, į delną.

– Jūs graži ir liūdna, Patricija. Gal galėtumėt būti tikrai graži?

Keliauninkas lietė Patricijos koją, glostė kulkšnį, nejučia atmezgė bato raištelį.

Mintyse ji regėjo labai seną sceną, kai tokį pat vaidmenį atliko žuvęs vaikas:

– *Aš – karalienė, pabučiuok man koją.*

Ir jis bučiuoja.

– *Pabučiuok man pedą...*

– Kaip keista, – nusišypsojo ji...

Bet nieko nepaaiškino. Vėl surimtėjo ir tepasakė:

– Su mirusiomis viltimis nebeužmegsi ryšio.

– Visada reikia naujų vilčių.

Jis stovėjo prieš ją. Paėmė už rankų, pakratė, šypsojosi jai.

– Nagi, Patricija, reikia ištrinti praeitį.

– Jūs toks malonus. Bet kam mane taip trikdote? Ko atvažiuote? Kokia aš būsiu vieniša, kai jūs išvyksite! Koks nieko neveikimas, koks nenumaldomas kartėlis!

Jis paėmė ją už pečių, lengvai papurtė.

– Ne, ne! Viskas pasikeis. Pamatysit.

Išsiėmė iš kišenės nosinę ir užrišo jai akis.

– Nesipriešinkit. Tai ateities laidas.

Ji nusišypsojo, patikliai ir kiek sunerimusi.

Jis paėmė ją ant rankų, kaip jau buvo daręs, ir lėtai žengė į priekį nešinas ja glėbyje.

Patricija mąstė: „Aš kaip jaunamartė...“ Tarėsi girdinti vestuvių maršą bažnyčioje. Matė, kaip keliauninkas su ja kopja į didžiąją navą.

Keliauninkas stabtelėjo. Stovėjo prie pat baliustrados virš geležinkelio. Ir sunkiai alsavo.

– Jūs pavargote, – sušnabždėjo Patricija. – Jei aš per sunki, paleiskit mane.

Bet jai buvo gera. Ji glaudė galvą vyriškiui prie kaklo, traukdama į šnerves jo kvapą. Troško, kad tai tęstųsi...

Tolumoje pasigirdo traukinio švilpukas.

– Traukinys, – sukuždėjo Patricija, kilstelėdama ranką, lyg būtų norėjusi apsiginti.

– Pamirškim tą traukinį visiems laikams, – nuramino ją keliauninkas.

Ir ja nešinas žengė ant tiltelio.

– Kur mes einame? Girdžiu, kaip girgžda lentos. Mes einame virš bėgių.

Nukelta į p. 16 ►

Karas

Tas kraštas kaip lakūs smėlynai. Įnoringiausia judesio banga, kuriai patinka žaisti žmonėmis. Akis jiems smėliu užpila arba paklaidina. Dažnai taip smarkiai suplaka smėlį su dangumi, kad pasidaro tamsu ir keliautojas nebežino, kurioj pusėj saulė. Kartais jam ima vaidentis, kad saulė blykčioja po kojų, kad vilioja jį į kažin kokius šviesius požemius su neregėtais turtais. Būna ir taip, kad nubunda žmogus savo troboj, o išeiti negali. Jei tik bando langą atverti, smėlį vidun įsileidžia, ir tas paskandina jį su visa šeima. Pro visus plyšius, net per sienas pribyra klastingo smėlio, šis virvena tarp kojų, šiugždendamas smiltimis pikčiau nei gyvatė. Belieka per kaminą išsiropšti ir kasti smėlį tol, kol jau kitoje vietoje rasis kalnas. Daugybę tokių pavienių namų, net kaimų, susprogo, suspringo smėlis. Bet yra tame krašte ir tokių klampių ir plėšrių pelkių, kad minkšta žolė prisiviliojusios karvių bandas ima ir pragaišina.

Varmė, Notanga, Galinda, Semba... Visos tos žemės atrodė nelabai tikros, nes buvo ir nebėr. Nebeliko jų vardų. Apie tas įnoringas žemes Imanueliui pasakojo senelis. Tai žemė su charakteriu, sakydavo, reikšmingai pašnairuodamas į išsikerojusį obelyną. Senų medžių šakos vaikui atrodė tarsi dramatiškai užlažtos rankos, senos, gumbais ir šunvotėmis apėjusios. Šitaip nederamai įsijausinti žmonės šiame krašte sau neleidžia. Suvaldytas, sutramdytas aistras jie nukiša į tokią savo pačių gelmę, kad beveik užmiršta ir liūdesį, ir laimę. Ir visgi tie užmūryti jausmai ima keisti jų vidinį peizažą. Sutramdytos sielos vienądien grasinasi prasiveržti daug galingesne – sutaupta jėga. Gamtoje ilgai tramdytos jėgos virsta ugnikalnių išsiveržimais ir žemės drebėjimais. Antai Lisabonos žemės drebėjimas, ėmęs ir sunaikinęs miestą. Tai Dievo bausmė – bažnyčiose griauždėjo kunigai. Žmonės raudėjo ir atgailavo, nusidėję jei ne veiksmams, tai bent jau nedoromis mintimis, o dabar, žiūrėk, ims ir prasivers žemė tiesiai jiems po kojų.

Kantas rašo apybraižas, kuriose šią nelaimę aiškina kitaip: visa turi natūralias priežastis – tai gamta, natūralias savo galias išoriniu luobu ilgai tramdytą žemės galia. Jis netgi siūlo atlikti bandymus: geležies pjuvenas ir sierą sumaišyti su vandeniu ir užkasus palūkėti – po kiek laiko pakils garai, o iš gelmių išsiverš liepsnos. Tiesa, žmogus nėra toks galingas, kad įstengtų sutramdyti natūraliai kylančius gamtos reiškinius, bet Karaliaučiaus miestelėnams drebėjimai negresia, kiek mokslininkams pavyko iširti po miestu susidariusį sluoksnį, jis esąs pakankamai tvirtas. Visai kitaip yra su karais, teigia jaunasis filosofas. Tos agresyvosios jėgos irgi kyla iš tramdomų gelmių, iš nesukalbėjimo, godulio ir kitokių sielos juodulių. Išradę raštą, raidę lipdome prie raidės, žodį prie žodžio, o šie kartais sulimpa įmantriomis, bet pavojingomis frazėmis, tarkim: karas yra politikos tąsa, tik kitomis priemonėmis. Imanuelį erzino ta pompastiška, ciniška rūmų svetainėse ir miegamuosiuose užsimezganti karo intriga, ta, anot jo, nemokšiška *karo politika*, karaliams ir imperatoriams siunčiant savo pavaldinius į mirtį. Na, taip, aštuoniolikto amžiaus karai dar nėra tokie globalūs, kad naikintų visa o visa: jei per tavo lauką neperjojo raitelių pulkas, jei pro tavo neriedėjo patrankos, gali nelabai ir žinoti, kad valdžia pasikeitė. O visgi karo purvas akivaizdus ir pragaištingas. Ypač kareiviams, tegu net samdytiems.

Kilus septynerių metų karui, – vėlgi dėl tektoninių visuomenės lūžių ir diplomatinių revoliucijų, – Rusijos imperatorei užėmus Karaliaučių, bet patvirtinus visas ankstesnes miesto privilegijas, kilmingoji visuomenė skubėjo pareikšti prielankumą naujajai valdžiai. Salonuose buvo keliamos puotos imperatorės Jelizavetos Petrovnos garbei. Kunkuliuojantį didikų atsivaimą ir nuolankumą imperatorei turėjo perduoti gubernatorius Fermoras. Vėliau buvo paskirtas naujas gubernatorius – baronas Nikolajus Korfas, ir pokylius bei maskarodus imta organizuoti dar uoliau. Ilgus amžius prūsų žemę valdęs saikingumas ir skonis buvo nustumti į tolimiausius sielos paribius, santūrumas buvo išbrauktas iš vartotinių dorybės analų, o derinant prie svetimos kultūros buvo peržengiamos visos ribos: damų iškirptės gilėjo, apdarų medžiagos ryškėjo, o brangiųjų akmenų ir tauriųjų metalų perteklius buvo laikomas privalomu. Reinvytis ir degtinė tekėjo upėmis, visi daug kalbėdavo ir net triukšmaudavo, tik niekas nesiklausė, visiems suprantamas atrodė tik Korfo mylimos mešketės Sonios urzgimas.

Štai ir šįvakar puota keliamo Keizerlingų dvare Karaliaučiuje, į ją Korfas atsivedė ir mešką. Dresuotojas Michailas Dudko, įspūdingo stoto vyras, dar įspūdingesnio žvilgsnio, – į ką tik užmeta akį, tas nevalingai pritupia, – vilkintis juodą lyg derva surdutą ir dar juodesnius nérinių marškinius, mešką vedėsi už aukso grandinės, kuri labiau priminė ištaigingą papuošalą nei tramdymo priemonę.

– *Vo imia imperatrycy!* – sugriaudėjo Dudko, ir puošnioji minia prasiskyrė, vyrai, gėdingai nusukę akis, stebeilijosi į savo batų nosis, moterys, nervingai kikendamos ir mosuodamos vėduoklėmis taip, kad nuo veidų gabalais krito sušokusios pudros perteklius, tūpėsi į grakščius reveransus – visi atrodė truputį karščiuojantys ir nesveikuojantys, gal todėl taip lengvai linko per pusiaują nugaros.

– Mieloji viešnele, – Karolina Keizerling, nė akies krašteliu nežvilgtelėjusi į prižiūrėtoją Dudko, žengė tiesiai prie Sonios, pirštinėta ranka sugriebė anos leteną ir manieringai kilstelėjo ją aukštyn. – Man neapsakomai malonu, brangute, šerti tave iš delno, – ir ji, dviem piršteliais sugriebusi šokolado ir marcipano gardėsį, įsmukdė jį Soniai tiesiai į pražiotus nasrus.

Komercijos tarėjo Jakobio žmona Šarlotė, stovėjusi už kelių žingsnių, nualpo, bet Karolinos niekas sustabdyti negalėjo. Ji net įsitaisė šalia Sonios ant plačios kanapos, glustelėjo prie jos visu kūnu.

– Ko jūs taip drebate, ponai? – juokėsi Karolina Keizerling. – Juk ir patys šįvakar liūtų ir meškų snukučiais pasidabinote, o nedrįstate pagerbti tikrosios valdovės! Žinau, bijote. Imperatorės urzgimas stabdo kraują ne tik jūsų gylose.

Ji atvirai šaipėsi, koketavo su svečiais ir žvėrimi, bet Imanuelis, atsirėmęs į koloną virš laiptų ir stebėdamas viską iš aukščiau, matė, kad grafiene tuoj pravirks.

– Eime, Sonia, šokti, – nurijusi sūrų gumulą, nepaisydama Dudko, kuris jau spraudėsi tarp jos ir meškos, ji timptelėjo žvėrį už letenos.

Sonia riauodama pakilo nuo kušetės. Iš dantytų nasrų tįso seilių purslai.

– Susičiaupkite, valdove! – Karolina kepstelėjo meškai per snukį vėduokle. – Kaip jums ne gėda? Šioje šalyje taip nekalbama.

Visi tai girdėjo. Visi sustingo. Atrodė, kad Korfas grafiens link eina tik tam, kad ją suimtų. Gal jis ir būtų taip padaręs. Ėjo be galo lėtai, bet turtuolis Virgauteris, tempdamas aukštakulnių deformuotą keltį ir plasnodamas auksu kilpuotais skvernais, buvo greitesnis.

– Nuolankiausiai kviečiu jus šokio, o įstabioji Venera, o šviesioji Aušrine, te jūsų akių šviesa mums kelią nušviečia, – abi rankas tiesė grafienei, pompastiškai atmesdamas koją į šoną.

Immanuelis kaip tik leidosi laiptais, ketindamas sprukti iš siautulingojo maskarado, tik ryžtingasis Virgauteris, sukdamasis su grafiene nenusakomu ir nenuspėjamu žingsniu, jau plasnojo link.

– Gerbiamasis, nuraminkite jautriąją mūsų žvaigždę, tik jūs tai galite.

Immanueliui dar niekada neteko laikyti grafiens glėby, ne, žinoma, ir dabar jis jos glėbyje nelaikė, tik sutvėrė iš savo rankų privalomąjį rėmą, turėjusį padėti gracingajai būtybei, o visgi jis užuodė gėles jos plaukuose – gležnieji snapučiai sodriu medumi užgožė natūralų Karolinos kvapą, bet kartu moteris ir žiedai kvepėjo artėjančiu pavasariu, būtent toks labiausiai jaudino ir gavino Imanuelį: iš aukštumėlių čiurlenantys lediniai upeliūkščiai, bprotiška narsios ir atkaklios pirmosios žolės, tirpstančiuose ledokšniuose pasiklydę saulės spinduliai – visa kažkuo priminė kuklią, bet mielą vaikystę, kai mama vis dar žvarbiais pavasario vakarais šypsančiom lūpom prie stalo šnabzdėdavo malda. Ir tada, žinoma, pasaulis buvo kupinas paslapčių, bet visi uždaviniai buvo išsprendžiami. Vienus klausukus nubraukdavo tėtis, kitus užglostydavo mama, bet daugiausia stebuklų išaiškindavo Šyša, ištikimoji jo vaikystės draugė, išmintingoji katė. Štai ir dabar ji murkė jam kažką iš praeities, ir ūmai jis pasakė grafienei nei ši, nei tą:

– O, kad jūs būtumėte paprasta kaimo mergaitė.

– Nenukreipkite kalbos, meldžiamasis, – ji jau nebeverkė, akys žaižaravo pykčiu. – Verčiau paaiškinkite man, kaip čia visiems taip stebėtinai glotniai pavyksta prisiderinti prie nelaisvės.

– Na, jūsų niekas neįkalino, – lyg ir paprieštaravo Imanuelis.

– Ar jums neatrodė, kad tai dar labiau žemina? – dar pikčiau žybtelėjo akimis Karolina. – Tik ne jus. Juk jūs užpuoliku karininkams skaitote paskaitas apie balistiką, fortifikacijas, karines statybas, pirotechniką. Negi taip trokštate, kad rusų karininkai gautas žinias išbandytų mūsų žemėje?

– Aš už taiką, grafiene.

– Baidiųjų pozicija.

– Vadinkite mane kaip norite, bet nemanau, kad vilkintis suknelę su tokia iškirpte patogiu būtų susigrumti su meška.

– Norėtumėte civilizuotesnio būdo? Derybų? Užmirštate, kad meška neartikuliuoja garsų, moka tik urgti.

– Tai duokite jai cukraus.

– Argi nematėte?! Daviau. Vos nenukando man rankos.

– Mačiau. Bandėte ją netgi pašokdinti.

– Bevertės manipuliacijos? Ar nemanote, kad gailėstingiau būtų žvėrį tiesiog užmušti?

– Kad jau taip tiesmukai klausiate. Ne. Nemanau.

Bet dabar Kantą pasigavo Šarlotė. Gracingai alptelėjusi gražuoliui rusų karininkui Kolomyjecui į glėbį, prie Imanuelio ir Karolinos ji pridreifavo jau su kitu rusų karininku, vėjavaiškiu Baranovskiu.

– Ak, aš taip džiaugiuosi... Laisva ir nesutramdoma rusų karininkų dvasia Karaliaučių prikėlė iš provincialumo, – čiauškejo ji tai vokiškai, tai prancūziškai, įterpdama vieną kitą rusišką žodį. – *Prelest! Prelest!.. Vostorg!*

Damos apsikeitė kavalieriais. Imanueliui teko sukintis su grafiene Jakobi. Keista, bet ji kvepėjo branda, nors mėgo šokiruoti kone vaikiškomis išdaigomis. Ji mokėjo apsimesti, vaidino naivią kvailutę, buvo užaštrinusi šį ginklą iki mirtino aštrumo.

– Mielas Imanueli, jūs privalote parašyti imperatorei! – grafiene žaismingai sukiojo glėmis nusagstyta galvutę, viskas joje buvo kruopščiai apgalvota ir dar kruopščiau sunderinta. Plaukas į plauką.

– Manote, kad manęs ji paklausys ir atitrauks armiją? – šypsojosi Kantas, šiam apsimetėliui vaikui negalėjai nesišypsoti.

– Ką jūs?! Negąsdinkit! Negi norite, kad liautųsi baliai ir kad niūrūs pastoriai iš sakyklų vėl plaktų mus rūstybės žodžiu? Gink Dieve! Imperatorei turite rašyti taip: šviesioji, galingiausioji imperatore, žavingiausioji iš moterų ir visų maloningoji valdove... Pasistenkite. Pagyrų tikrai nebus per daug.

– Kam? – juokėsi Kantas. – Kokiu tikslu?

– Dieve mano, koks jūs nenuovokus, išmintingasis filosofe! Koks vaikiškai naivus! – kikenė grafiene pasiulbūdama. – Laiško pabaigoje... Įsidėmėkite, tik pačioje pabaigoje, nes dar turėtumėte pakankamai gražių žodžių pasakyti apie savo asmens tinkamumą akademinėi tarnystei ir dar truputį apie jos imperatoriškosios didenybės ryžtingą nusiteikimą globoti mokslus, na, o jau paskui galite prašyti, kad Sonia, oi... atleiskite... – kikenė Šarlotė, leidusi savo tyram vaikiškumui nelabai deramai pajauokauti. – Ne Sonia, žinoma, o Jelizaveta Petrovna paskirtų jus į vakuojančią ordinarinio profesoriaus vietą. Kvailuti, – pridūrė koketiškai ir krito į kito gražuolio karininko glėbį, šįsyk jos taikiniu tapo pats Nikolajus Korfas. Gal jam irgi pačiulbės apie būtinybę suteikti progą naiviam filosofui.

Kantas tetroško kuo greičiau iš siautulingojo maskarado pasitraukti. Gal net į laukus, kuriuose jau bunda gamta, bet naktis. Žvaigždės gali nulydėti į tokias klampynes, iš kurių neišbrisi. Savo galva rizikuoti jam nederėtų. Savo neįkainojamam protui, kuriame siaučia šitiek minčių, kad darosi linksma. Tik tos ateitį nušviesti turėjusios mintys jį šią naktį linksmino. Tiesa, moterys kažkodėl jam, neturtingam privatdocentui, reiškia palankumą, net grafiene – Imanuelis garsiai nusijuokia, na, taip, išgėrė tikrai daugiau nei vieną taurę. Gal jis gražus? Gal visas užburia skaudžiai mėlynomis akimis? Net grafiene Šarlotę, tą nepataisomą koketę, jo akyse klaidžiojančios svaiginančios mintys užbūrė. Bet nederėtų stebėtis. Ištekėjusi trylikos metų, virto grafo Jakobio lėle. Kitoms gal ir pakaktų tų kiekvienam pokyliui siuavamų naujų suknelių, tų nesibaijančių arbatėlių, bet ne Šarlotei – ji skaito. Ir ne tik meilės romanus.

Virš galvos praskrenda anksti iš tolimųjų kraštų grįžtančios gulgubės, vėjas, gal nuo jų sparnų atsiplėšęs, pakedena per šokius iš standžios kaselės išsipešiusią sruogą, atpučia kažki kokį nemalonų puvėsių tvaiką. Gal tikrai Karaliaučius provincialus miestas, nesugebantis apsiukuoti? Bet tuojau prisimena Kolomyjecio pasakojimą apie rusų didikų kiemuose kriukštinčias kiaules, apie paplavų upes, visa skandinančias smarvės. Bemažant apie tvarką ir netvarką, akys užkliūva už tavernos „Karūna“ lange išstatyto juokingo piešinio. Tiesą sakant, piešinys daugiau niūrus nei juokingas. Pieštos kapinės. Tik užrašas „Kelias į amžiną taiką“ verčia šyptelėti.

– Nėra ko vaipytis! Taika tik mirty! – iš tavernos išgriūva ir vos nenusirita laiptais jaunas vyras, apsirengęs kone prabangiai, tik plaukai neįprastai trumpai nukirpti.

– Gink Dieve. Jeigu ir šyptelėjau, tikrai ne iš jūsų, – mandagiai atsako Imanuelis.

– O gal visgi kiek pasimankštinkime? Matau, turi špagą, – vyras nuo kaktos nubraukia palaidus plaukus, ant kojų stovi šiek tiek netvirtai. – Grynai. Pirklys, – priduria atsainiai.

– Liaukis, Džozefai, – už alkūnės timpteli savo draugą kitas vyras, šio plaukai irgi palaidi, šviesesni. – Viljamas Moterbis, – draugiškai tiesia ranką.

Immanuelis spusteli ištiestą ranką, bet kažkoks šėlas jį jau apėmęs:

– Mielai prasimankštinkiau. Juolab kad ir mane girtas vėjas nešioja.

Abu su Džozefu išsitraukia špagas, abu pademonstruoja po keletą įspūdingų mostų, pranašumų nė vienas neakcentuoja, abu daugiau stengiasi nesužeisti priešininko ir laiku atsitraukti.

– Tai kas tiek juoko sukėlė? – gracingai griūdama klausia Grynai.

– Amžinoji taika, vedanti į kapines ar bent jau per jas, – nusikvatoja Kantas. – Bet nupiešta meistriškai.

– Kito kelio, kaip žinote, nėra, – stojasi Grynai. – Taika žmonėms nėra natūrali, tikrai ne prigimtinė.

– Todėl būtina ją sugalvoti ir įsteigti, – kviesdamas mankštintis toliau mosteli špaga Kantas.

– Kuo gi tada karaliai puikuosis vienas prieš kitą?

– Verčiau puikuotųsi protingu lėšų naudojimu. ►

Protingavimai (34)

- Protas žmogui duotas tam, kad iš to, kas yra, žmogus pasidarytų laimę.

Prasta priemonė. Protas – tai *memento mori*.

- – Buvau taip parašytas, – sako Alfa.
- – O ne, Alfa. Tu pats save taip parašei ir visai neblogai.

- Sutvėrė Dievas rojų žmogui ir davė jam laisvą valią, ir pavertė žmogus rojų pragaru. Duok durniui laisvą valią ir jis viską suknis.

- Paragavo Adomas ir Ieva vaisiaus nuo uždrausto medžio ir sužinojo, kad yra blogis. Ir patiko jiems blogis. O kas būtų buvę, jeigu jie nebūtų vaisiaus paragavę? Jie nesiveistų? Ar jie neturėjo tam priemonių prieš ragaudami vaisiaus? Gal tik nežinojo, kaip jomis naudotis? Nesuprantu esmės, todėl kabinėjusi prie žodžių.

- Diogenas sakė, kad dėl gero vardo, jeigu jis neduoda naujos, neverta nė piršto pajudinti.

O kas yra nauda? Tai, ką galima suvalgyti?

Aš noriu gero vardo tam, kad žmonės mane mylėtų ir nekriaustų manęs.

- Ateizmo argumentai.

Nuskrido Gagarinas į kosmosą ir nepamatė ten Dievo – senio su didele barzda ir didele rykšte rankoje. Ki ki ki ki...

- Neduoda man ramybės pasakymas, kad Dievas sukūrė žmogų *pagal savo paveikslą ir panašumą*. Gal teisūs tie, kurie sako, kad žmogus sukūrė Dievą pagal savo paveikslą ir panašumą. *Kiekvienas lipdo sau Dievą*. Biblijoje parašyta.

Šiandien tikiu, kad Dievo ir žmogaus esmė ta pati. Gal Dievas yra būtyje, padarytoje iš daiktų, kaip žmogus yra kūne? Būtis – Dievo kūnas.

- Feisbukas žiauriai tiesą atskleidžia. Katės, šunys ir kiaušiniai svarbiau už žmogų. Jie žymiai daugiau *laikų* surenka.

- Kam visa tai, kas yra? Nežinau. Tiek to. Tegul sau būna. Ne mano reikalas. Bet kam esu aš – noriu žinoti. Kad gimčiau, visą gyvenimą bijočiau mirties ir numirčiau? Kaip norėčiau, kad Aurelijus Augustinas būtų teisus. *Mirsiu, kad nemirčiau*, pasakė jis.

- Keliauja žmogus iš nebūties į nebūtį, kur niekas nesikeičia. Kur taip gera, kad geriau ir būti negali.

- Gal yra dieviška kūryba žmogaus galvoje ir nedieviškas jos įgyvendinimas žmogaus rankose.

- Vaikštau galvą nuleidęs. Bijau Dievui aukštybėse į akis pažiūrėti.

- – Pakelk galvą, Mikalojau. Išdrįsk, – sako man žmogus, kurio galva lengva.

– Ar nebijai, tamsta, kad už tokius žodžius nuskandins patį Priegliuį?

– Karo mašina prekybą stumia į priekį, – ant laiptų ramiai gliaudydamas riešutus atsiliepia Viljamas Moterbis.

– Ateis laikas, kai orios laisvos valstybės jungsis viena prie kitos laisva valia ir šitaip sudarys taiką, – skanduodamas orą kapoja Kantas.

– Taigi ir dabar jungiasi. Į blokus. Labai laikinus, – orą kapoja ir Grynas.

– Patikėkite manimi, toks laikas būtinai ateis. Ir visos valstybės bendradarbiaus, – kažkodėl Imanuelį vėl suima juokas.

– Visos? – juokiasi ir Moterbis.

– Ateis toks laikas, kai taikos sąjunga įtrauks viso pasaulio tautas.

– Eime, broli, – nuleidžia špagą Grynas. – Nuplėšim nuo lango tą piešinį ir taikiai pakilosime bokalus.

- – Mano galva sunki. Pilna sunkių kaip švinas minčių. Sunku man ją pakelti.

- Priežasties ir pasekmės dėsnis įrodo, kad laisvos valios nėra. Laisva valia – tik svajonė. Keistas man yra skirstymas į *yra* ir *nėra*. Svajonės nėra? Tai kas gi vyksta mano galvoje, kai rymau prie langelio ir žiūriu į žydruosius tolius?

- Dažnai patiriu nušvitimą. Pajau pavieklėlį ir jis vis gražėja ir gražėja, bet jame niekaip neatsiranda gyvybė – menas. Vis žiūriu ir žiūriu į jį rankomis galvą susiėmęs, viltį prarasdamas ir staiga nušvitimas mane aplanko – taškelį štai čia reikia padėti. Ir atsiranda gyvybė. Dažnai nušvitimo nesulaukiu.

- – Mikalojau, iš kur tiek išminties tavo galvelėj?

– Iš feisbuko.

- Kai turėsiu laiko, atvesiu žmoniją į doros kelią.

- Nepatarinėti mane išmokė pardavėja tarybinėje Viršuliškių krautuvėje. Tai įvyko tais laikais, kai Lietuvoje pasirodė alyvuogės. Pardavėja samčiu pasemdavo jų iš metalinės *bačkos*, paskui jas pirštais prispausdavo prie samčio dugno, samtį paversdavo, kad išbėgtų skystis. Kartu su skysčiu didesnė dalis alyvuogių išbyrėdavo atgal į *bačką*, o likusias ji dėdavo į šviesiai rudą vyniojamąjį popierių, patiestą ant svarstyklių, kol pridėdavo tinkamą svorį, ir tada įteikdavo pirkėjui.

– Padarykite samtyje skylutę ir nevarsite, – patariau jai. – Viskas bus paprasta ir genialu.

– Pasidaryk skylutę pats sau, – tarė man pardavėja.

- Nebūna tik skylė. Paslaptinga ji man. Jos negalima pamatyti, paliesti, palaižyti, pasverti... bet ją galima išmatuoti. Ji kaip laikas ir erdvė. Jų irgi negalima pamatyti, paliesti, pasverti, bet juos galima išmatuoti.

- Žiūriu į savo senas rankas ir matau mirties artėjimą. Gyvenimas – tai lėta mirtis.

- Aš nesuvokiu elitinės muzikos. Nesu išprusęs. Gražiausia muzika man yra man skirti plojimai.

- Buvau žinomo pianisto koncerte. Jis skambino Mozarto kūrinis. Priešais mane sėdėjo dvi moterys ir aptarinėjo savo, savo artimųjų ir pažįstamų šeiminius reikalus. Kai koncertas pasibaigė, jos plojo ilgiau ir garsiau už kitus esančius salėje. Turbūt iš dėkingumo, kad pianistas pagaliau baigė skambinti.

- Laisvė neturi priežasties. Ji panaši į Dievą. Jis irgi neturi priežasties.

- Neabejoju laisve. Nedrįstu pagalvoti, kad tobulas Dievas mane padarė tokį, koks esu. Tokį save galėjau padaryti tik aš turėdamas kūrybinę laisvę. Ne Dievo, bet savo paties kūrybinę nesėkmę esu. Laimingas bijau būti. Viskas baigiasi ir laimė mano pasibaigs ir aš būsiu nelaimingesnis už laimės nepatyrusį.

- Vaikų piešiniai būna įdomūs, kol vaikai būna įdomūs. Kai jie pasidaro nebe aš, bet *mes* – kaip visi žmonės, – ir jų piešiniai pasidaro kaip visi piešiniai.

- Kiek laiko trunka dabartis, kada ji virsta ateitimi, kada ateitis virsta dabartimi. Nėra dabarties, nėra ateities, yra tik praeitis mano galvoje. Aš ir mano pasaulis yra praeitis.

- Seniai, jūs vargšai. Jaunystėje jūs kaip akli kačiukai nieko nematėt.

Kai buvau jaunas, būdavau laimingas per radiją išgirdęs tuo metu madingą dai-

ną. Dabar visas dainas daug kartų girdėjau ir nebenoriu jų girdėti. Visi skanumai jau išragauti, visi paveikslai pamatyti. Nuobodu. Nebeįdomus man pasaulis pasidarė ir negaliu aš jo įdomaus sau padaryti. Tada padariau save sau įdomų ir gyventi man pasidarė taip linksma, kaip niekada nebuvo. Labai save myliu. Man mano laimei reikia tik savęs ir košės. Kaip kiaulei.

- Kai dar nebuvo eurų, turėjau 17 litų. Buvau alkanas, bet nusipirkau ne dešrą, o knygą. Ta knyga iki šiol guli lentynoje neskaityta. Bet buvo neužmirštama akimirka, kai gėrėjausi savimi.

- Aš pats nelaimingiausias. Atėjau į knygų mugę visas apsnigtas. Daug žmonių atėjo, bet nė vienas apsnigtas nebuvo. Tik aš vargšelis. Tik ant manęs sninga.

– Kiti atvažiavo, o tu pėsčias iš Viršuliškių atėjai. Todėl tu apsnigtas.

– Taip. Tai tiesa. Ir ką ji pakeitė? Aš pasidariau neapsnigtas?

- Rožės esmė yra negražioje sėklytėje. Aristotelis sakė, kad daikto esmė arba idėja yra labai skurdi, palyginus su daiktu. Kuo labiau apimanti esmė, tuo mažiau apie ją galima pasakyti. Apie katę daugiau galima pasakyti negu apie gyvūną. O apie visų esmių esmę, apie Dievą, nieko pasakyti negalima. Visų esmių esmė neturi jokių bruožų ir savybių ir vardo Dievas negali turėti, nes tada būtų jis ir tas, kuris turi kitą vardą. Kita esmė. Apie visų esmių esmę galima pasakyti tik tai, kad ji yra. *Aš esu tas, kuris esu*. Tik tiek pasakė Dievas Mozei.

- Rožė graži ir nuostabiai kvepia, bet prieš mirtį ji bus bjauri ir smirdės.

Aš irgi buvau kaip rožė, bet dabar nežiūrėkit į mane ir neuostykit manęs.

- Raudona spalva man gražiausia. Kraujo ir gyvybės spalva. Kai pjauna kiaulę, gyvybė iš jos išbėga kartu su raudonu krauju.

- Laimė yra nežinojimas, kad esi nelaimingas. Kiaulė nežino, kad jos vaikus papjaus ir suvalgys. Kiaulė laiminga.

- Įsimylėjusi kiaulė.

- Vaikas manyje mirė, o dabar prisikėlė. Tai gal ir aš mirsiu ir prisikelsiu.

- Vejasi mane mirtis, į nugarą kvėpuoja. Mano sapnai tamsūs ir sunkūs. Bijau neužmigti ir užmigti bijau.

- Linksma kalytė Lota, kai eidavau ežero krantu, bėgdavo iš paskos ir kandžiodavo man kojas, o kai atsiguldavau žolėje, aistringai bučiuodavo man veidą. Veidas yra ant mano galvos, o galvoje esu aš. Kojose manęs nėra.

- Kadaisė Jūratė Stauskaitė paklausė Rimo Bičiūno:

– Ką darytum, jeigu karas prasidėtų?

– Paimčiau drobę ir tapyčiau.

Neprisimenu, kur, kada, kokioj šaly, kokioj parodoj Rimo ir Picasso paveikslai kabėjo vienas šalia kito.

- Visata kaip lazda. Pradžia ir pabaiga jau yra. Jeigu tai tiesa, tai nieko neverta daryti.

- Mokslininkai materialistai sako, kad nieko pakeisti negalima, nes praeitis lemia dabartį. Jie pagrindžia savo teiginį nesugriaunamais įrodymais. Yra tik tiksliai pagal dėsnius judanti materija, sako jie. Žmogus yra ne mėsoj, sako jie, jis yra mėsa. Mano protas jais tiki. Žmogus yra svajojanti mėsa.

Leninas taip pat sakė, kad nieko nėra, išskyrus judančią materiją. Judėjo judėjo materija ir sugalvojo Didžiąją spalio socialistinę revoliuciją.

Du Pranciškaus Gaigalo laiškai Juozui Tumui–Vaižgantui

1. Kunigas Pranciškus Gaigalas Juozui Tumui apie literatūrą, sužeistą estetinį skonį ir praskeltą galvą 1913 m. spalio 22 d. iš Tirkšlių

1913. X-22. Tirkšliai

[Atsakyta 24/X¹]

Aš p. Vaišgantui nieko blogo nėsu padaręs, nei mažiausio nemalonumo jis nesutiko iš mano pusės. Rodos, iš p. Vaišganto pusės irgi negalėjau laukti nieko kito, kaip „wzajemności“², taip sakant.

Bet susilaukiau netikėto. P. Vaišgantas savo fantazijos tvariniui, klebonijos senberniui, neregėtam mulkiui davė pavardę ne „Tumas“, bet „Gaigalas“. Kodelgi? Kodelgi p. Vaišgantas savo tvariniui gailėjo duoti geriau žinomą vardą „Tumas“, o davė mano vardą? Juk Tumų pavardė gana išsiplatinusi po visą Lietuvą ir butų puikiai pritikusi Vaišganto tvariniui.

P. Vaišgantas taip yra padaręs, nes panorėjo akmeniu duoti man į galvą... ir davė. Kad jis nebutų turėjęs tikslo sukruvinti man galvą, tai jis butų savo fantazijos vaiką idijotą pavadinęs Tumu, o ne Gaigalu. Vaikui pridera tėvo pavardė.

Kadgi nors butų dailės piešinėliu // [67v] tas p. Vaišganto darbelis „Scėna arbatnamyje“³. Bet ir to negalima pasakyti. Nežinia, kam jis buvo rašytas, ar su tuom vienu tikslu, kad pakaušį man praskelus, ar dar buvo ir kitas tikslas – visiems estetišką skonį sužeisti. „Scėna arbatnamyje?“ tai ne „Augštaičių vaizdelis“, tai fantazijos vaizdelis. Tokių gyvų žmonių, kaip Vaišganto parodyta, nėra. Ištisa psichologiška netiesa visi jo tipai; visi manekėnai, o ne gyvi žmonės.

1. Ilgus metus ištarnavęs klebonijoje, geras ukininkas, susidėjęs skatiko, gali buti per daug drąsus, per daug nosę užrietas, pasiputęs, „gudragalvis“, gali buti grabštukas, vaigišas, girtuoklis, gali būti visoks kitoks, tik netoks, kaip jis nupieštas. Nupieštasai tipas butų psichologiškai teisingas, jei jis butų autoriaus apgyvendintas girinaičiuose, toli nuo žmonių. Įsivaizdinkime sau tepliurių, nupiešusių žmogų su kojomis iš galvos išdugusiomis. Tą patį yra padaręs autorius iš savo „Gaigalo“. [68r]

2. Petrute kalba „Gaigalai“: „kodel pagalios savo vaikų nepatieki..... ar taip daug (pusvalakis) vietos reikia vaikams pasėti??.....“

Kaimietes mergaites tarp savęs gal ir kalba taip, kaip Petrutė, bet joku budu taip nekalbės su vyriškiais, jei nebus buvusios miesto paleistuvėmis. Petrutė autoriaus juk nepažimėta, kaip paleistuvė. Ir paleistuvės arbatnamyje niekas nelaikytų. — Neskani psichologiškai vieta.

3. Gražienė jaunavedė moteriškė arbatinėje pirmą kartą sutinka idijotą „Gaigalą“, griebia už kaklo, bučiuoja. Petrutė prašo jos, kad ir Rudį pabučiuotų: „Žiurėk, kaip jis smailiai žiuri ir pavydi,“ – sako Petrutė. O „Gaigalas“ tik laižos.

Tikrai šlikšti vieta to fantazijos vaizdelio, didelis psichologiškas absurdas. Joki jaunavedė lietuvė nepasigerusi negriebs už kaklo, nebučiuos pirmą kartą matomą idijotą. Joki lietuvė mergaitė neragins bučiuoti dar ir kitą vyrą Rudį. Galėtų tai atsi- // [68v] [tikti] jei bent karčemoje, tarp girtų, o ne arbatnamyje „ant tuščios“.

Koks tepliurius, skaptorius be pažinimo anatomijos, toks ir beletristas be žinojimo žmonių psichologijos.

Jei p. Vaišgantas turėjo tuos du tikslus: visiems estetišką skonį užgauti, o mano galvą prakirsti, tai patsai bus pasiekęs, ko norėjęs.

Kun. Gaigalas.

[Išspaudinta „Viltyje“ N¹⁴]

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, „Kg. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 51, l. 67r–68v

2. Kunigas Pranciškus Gaigalas Juozui Tumui apie talento prigimtį, pavydo rolę mergaičių psichologijoj ir realizmo ribas 1913 m. spalio 26 d. iš Tirkšlių

1913. X-26. Tirkšliai.

Nuo pat pradžios viešojo darbavimos Vaišganto atydziai sekiau aną su pasigerėjimu. Vargais negalais sulaukęs knygutės „Tėvynės Sargo“⁴ visu pirma jieškodavau Vaišganto. Tiko man be galo jo talentas kaipo publicisto, tiko jo ugnis kaipo patrijoto, tiko jo energija, optimizmas. Tie jo privalumai užkresdavo ir kitus. Iš „Apžvalgos“ tiko man „Obrusiteliai“ Dedes Antanazo⁶. Dedė Antanazas metės į akis kaipo gabus beletristas, o Vaišgantas kaipo talentuotas publicistas. Apsimainę rolemis ir vienas ir kitas išrodė ne kaip, ligtaimū įsėdę ne į savo suolą. Išlindus iš pelių urvo mūsų spaudai, mano nuomonė nepersimainė. Vaišgantas veikėjas, publicistas labai augštai stovi. Vaišgantas beletristas ne taip augštai. Kur yra ugnis talentuoto veikėjo, publicisto, tian negali būti beletristo flegmos, observuojančios

visas smulkmenas žmonių budo, kalbos, pasielgimo. Beletristas lipdo nuotaiką iš mažų surankiotų akmenėlių. Veikėjas publicistas stato rumus iš uolos gabalų. Mažų akmenėlių po kojų ir matyti neužmato. Akis, mat, pripratusios prie kito. Ir jei Vaišgantui užsinori lipdyti // [69v] mozaiką, tai lipdoma iš storų akmenų, nesutaikinama varsa. Kad ir štai toje pačioje „Scėnoje arbatnamyje“ mozaiką lipdyta iš fabrikuotų akmenų. Nenaturališkumas mozaiką sugadina. Parodija, karikatūravimas subjauroja beletristikos grožę. Visi anegdota persudomi, charakteristika jų personažo karikatūrališkai nepuėsiama. „Gaigalas“, jei jis iš anegdoto paimtas, delto jis ir nenaturališkias, „persudytas“. Jo kompanija nenaturališkai juoda, nenaturališkai kalba.

1. Gaigalas prasmėje antino vartojamas Raseinių, Telšių pavietuose, mažumoje Šiaulių. Visoje likusioje Lietuvoje tas antino sinonimas nežinomas. Taigi Gaigalas tai ne „nomen commune“. Tuo tarpu „augštaičių vaizdelyje“, kur gaigalas nesuprantamas, Petrutė apie gaigalą nenaturališkai beria „attikos druską“⁷, kurios smoko „Gaigalas“ suprasti negali.

2. Dijalogas „Gaigalo“ su Petrute apie arbatos kainą nenaturališkias. Negi pirmą kartą lanko arbatinę „Gaigalas“. Petrutė sako, vakar buvęs, daug kartų buvęs bus, jei Petrutė taip drąsi su juo. Seniai bus sužinojęs arbatos kainą.

3. Petrutė (griebdama už rankos „Gaigalą“ ir Karusę) „Per skverną, sena, kvaila galva! Įsispitrėjai į gražią moteriškę, apakai, apkurtai ir visas žemes buvai užmiršęs. Dar čia jam negerai! Tikėk tu dabar tais žiliais, ko jiems reikia, žemės, ar moteries?“ – sako Petrutė. // [70r]

Nenaturališka akcija, nenaturališki Petrutės žodžiai. Tai senio pipkoriaus žodžiai. Mergaitės taip vyriškai nedaro ir nekalba. Senos bobos mėgsta supiršti. Mergaites priešingai, pavydi kitoms ištekančioms, nors joms ištekančių jaunikiai ir nepatinka. Toki jau mergaičių psichologija. Mergaites, tankiai už netinkamų vyrų, girtuoklių išteka delto tiktai, kad jų drauges ir jaunėsnios jau išėjo už vyro, o jos pasilikusios, dar neišėjusios. Pavydas mergaičių psichologijoj didelę rolę lošia.

4. Nėra skirtumo tarp kalbos vyrų ir kalbos moteriškos. Visi vienodai vyriškai kalba ir daro: ir Petrutė, ir Rudys, ir Gražienė, ir Gražys. Visų vienoks tempas, budas, jokios gradacijos. Tik „Gaigalo“ kalba ir akcija kitoniška.

Iš tikrųjų gi gyva Petrutė kalbės kaip mergaitė, Gražienė kaip jaunavedė, gyvi vyrai kožnas kitaip.

Taigi mano nebus perdėta, jei aš busiu išsitaręs, kad tokių žmonių gyvų nėra, kurie galėtų taip vienodai kaip manekėnai ir judėti ir kalbėti.

Mano tos kritikos negalima pavadinti „snukio taškymu“, „idijotu“ apkrickstyjimu. Kitus Vaišganto darbus skaitau „apsilaižydamas“. Štai kad ir paskutinė nuomonė išreikšta moterų klausime – tikra „caca“! Na, o kad „Gaigalas“ su savo kompanija nevykęs, tai nevykęs!

„Gaigalas“ antino sinonimas žinomas, suprantamas mažos lietuvių dalies, tai žemaitizmas, provincijonalizmas, // [70v] kaip „smagus“ vietoje „sunkus“, „čedyja“ vietoj liubija. Ir [nejsk. 1 ž.] dabar augštaičiuose žodį „smagus“ sunkumo prasmėje, „kulis“ akmens vietoje! Pavadin[s] „niemieckiem kazaniem“⁸.

Juokties, pasityčioti iš pavardės, kaip tai daro Petrutė, kitataučiai rašytojai paprastai vengia, nenori gadinti savo darbo vulgariškumu. Realizmas, peržengęs gero tono sienas, nieko bendro negali turėti su dailės sritimi. Mokėjimas užlaikyti saiką realizme, saugojimos vulgariškumo ir viso, kas gadina dailumą, ta tam tikra nuovoka – ir yra beletristo dailininko priedermė. Kitaip išeina neskani dailės parodija.

Taigi žemaitizmas kontrabanda „przemycana“⁹ ir į „Augštaičių vaizdelius“, be noro įvaryti ylą į pašonę, kuo kitu nesiduoda motyvuoti, išaiškinti.

Autorius Tumas, pasak autoriaus, butų užtektinai turėjęs racijos ne tik pykti, bet ir „teisman braukti už garbės įžeidimą“. O man už tą patį daiktą pykti nėra racijos.

Pakol nepamatysiu ar šio, ar tokio atitaisymo, negaliu pasakyti, kad nepykstu, nes galų gale jokio kito logiško motivo nesimato, kaip „умысль“¹⁰.

Kun. Gaigalas.

Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, „Kg. J. Tumo archyvas. Laiškai literatūros reikalais“, f. 1, b. F385, Nr. 52, l. 69r–70v

P. S. 1913 m. laikraštyje „Viltis“ Juozas Tumas-Vaižgantas publikavo nedidelės apimties dramą „Žemės ar moteries“ (ją galima perskaityti šiuolaikiniuose „Raštuose“ (Vaižgantas, *Raštai*, t. 1, parengė Ramūnas Korsakas, Vilnius: Pradai, 1994) arba susirasti pirmąją publikaciją tuometėje spaudoje: *Viltis*, 1913-10-20, Nr. 123, p. 1–3 (<https://www.epaveldas.lt/preview?id=C1C1B0000077980-1913-spal.20>)). Jei atsiversite abi – pamatysite, kad publikuodamas savo dramą antrą kartą Tumas-Vaižgantas personažo vardą, atsižvelgdamas į Pranciškaus Gaigalo reakciją, pakeitė:

Gaigalas antroje redakcijoje tapo Gaidžiu. Tačiau įdomi ne tik kunigo Gaigalo reakcija, bet ir tai, kaip jo laiškus suvokė ir panaudojo jų gavėjas bei kritikos adresatas. Abu juos, praleidęs asmeniškumus ir kaltinimus, Tumas, tuo metu gyvenantis Laižuvoje, nusiuntė publikuoti „Viltyje“ kaip savo kūrinių recenzijas, kaip kad rašė laiške Kaziui Puidai 1913 m. spalio 24 d.: „Ką teisingai, nors piktai, pasakė, aš tai sava ranka indedu į laikraštį“ (Vaižgantas, *Raštai: laiškai įvairiems adresatams ir institucijoms*, t. 25, sud. Jurgita Žana Raškevičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2022, p. 463). Po šių publikacijų laikraštis sulaukė priekaištų iš skaitytojų, įtarusių redakciją priešišku Tumo, vieno iš leidinio steigėjų, atžvilgiu. Tuomet Tumas publikavo atvirą laišką, kuriame paaiškino, jog tekstai paskelbti su jo žinia: „Laikydamasis vokiečių priežodžio: „Rašytojo veikalas – karčema, kur kiekvienas turi teisę su kepure ineiti ir švilpauti“, aš visai nemanau būti išimtimi, priešintis ar pykti, kad kas po mano raštus švilpauja kaip išmano. Aš net dėkoju p. N. [Pranciškui Gaigalui – J. Ž. R.] ir „Vilties“ Redakcijai, kad leidė man išgirsti celetą teisybės žodžių. O kas neteisingai pasakyta, patys skaitytojais pamatys“ (Vaižgantas, „Laiškas į Redakciją. Lapkričio 28 d. 1913“, *Viltis*, 1913-12-04, Nr. 143, p. 4).

P. P. S. Kunigo Pranciškaus Gaigalo laiškus Jums teikiu netaisytus, manydama, kad laiško kalba, tokia, kokia buvo tam tikru laiku tam tikro asmens, yra svarbi epistolikos dalis, o laiškų kalbos taisymas kuria klaidingą įspūdį, kad visi korespondentai visais laikais rašė „kaip iš knygos“.

Su geriausiais linkėjimais iš rankraštyno
Jurgita Žana Raškevičiūtė

¹ Pranciškaus Gaigalo laiške įrašyta Juozo Tumo ranka.

² Abipusiškumo (*lenk.*).

³ Vaišgantas, „Žemės ar moteries. Scėna arbatnamyje (iš „Augštaičių vaizdelių“)“, *Viltis*, 1913-10-20, Nr. 123, p. 1–3.

⁴ Pranciškaus Gaigalo laiške įrašyta Juozo Tumo ranka.

⁵ 1896 m. Juozo Tumo įsteigtas mėnesinis žurnalas, iki 1904 m. ėjęs Tilžėje.

⁶ 1889–1896 m. Tilžėje ėjo žurnalas „Žemaičių ir Lietuvos apžvalga“, kurio vienas steigėjų ir leidinio publicistų buvo kunigas Kazimieras Pakalniškis, pasirašinęs

Dėdės Antanazo slapyvardžiu. 1898 m. parašė apysaką „Obrusiteliai“.

⁷ Atikinė druska – švelnus sąmojis, pašaipta.

⁸ *Niemieckim kazaniem* (*lenk.*) – vokišku pamokslu; frazeologizmas, reiškiantis, kad klausoma kažko, kas visiškai nesuprantama.

⁹ *Przemycić* (*lenk.*) – nelegaliai pergabenti.

¹⁰ Kėslas, užmačia (*rus.*).

Putplasčio girkždesys

► Atkelta iš p. 7

Tarp duonos ir žaidimų

Tai visgi apie ką aš čia? Ne, ne apie miestelių transformacijas. Ir tikrai ne apie keistus „nenugalimosios armijos“ papročius. Greičiau apie tą savotišką skonį (veikiau net poskonį), įvairiose veiklos srityse kartkartėmis juntamą. Nes nuo laiko, vietos ir aplinkybių tas pojūtis menkai tepriklauso. Bent retsykiais jis, įtariu, užklumpa daugelį – ne tik senus gerus laikus menant, bet ir po dabartį besidairant. Užklupdavo seniau, užklumpa šiandien, užklups, jaučiu, ir vėliau. Tiek miestelyje, tiek kaime, tiek didmiestyje ir nebūtinai Lietuvoj, nors ten, kur daugiausia būni, jį pajust visada lengviausia. Aitriausiai šiuo poskoniu atsiduoda ilgieji priešventiniai ir pošventiniai (nors šventėms juose kitąsyk nelabai lieka vietos) laikotarpiu su visomis privalomomis balabaikomis: eilinį kartą „liaudžiai priklausančio“ meno banalumu nutvilkančiais koncertais, nuobodžiais, cirką ir klasikinę operą sujungiančiais televizijos šou, socialiniuose tinkluose nerimstančiais eglučių, margučių ar šiaip asmenūkių grožio karais, visuotinėmis patiekalų bei gėralų varžytuvėmis... Per Vėlines į masinį balaganą, regis, įtraukiami net mirusieji, tarsi jiems rūpėtų visos tos gėlių ir žvakių spalvos, dydžiai, kiekiai, ornamentai, jų išsilaikymo ir degimo trukmė. Esama ir vietų, kur šis poskonis kone nuolat juntamas: tuo kaskart gaunu progą įsitikinti pro langą girdėdamas gatve skubančių moksleivių, iš tolėliau atvykusių aplankyti šalia mano darbovietės esančio muziejaus, nerimastingai užduodamą klausimą: „Mokytoja, gal dabar į „Akropolį“?“

Nuolatiniai intelektualų ir menininkų paburbėjimai apie vis labiau plintantį kičą ir farsą (šiaip nemanau, kad šiandien jo būtų daugiau nei prieš kelis dešimtmečius ar šimtmečius) atspindi tik tam tikros visuomenės dalies

Vienybės diena prie Vyslos

► Atkelta iš p. 3

kultūros forma, vaikai dešimtmečius buvo priversti mokykloje atmintinai mokytis jo eilėraščių – vien dėl nepalankios savo šalių geografinės padėties ir rusų (?) kultūros dominavimo jose?

Rusų literatūra jokiū būdu nėra „didesnė“ ar turtingesnė už lenkų, čekų ar kroatų literatūrą. Galbūt kai kuriais atžvilgiais ji net skurdesnė už jas – vien dėl ne tokios gilios tradicijos ir jos tęstinumo ir skirtingų epochų tekstų neturėjimo. Tačiau rusai teigia priešingai. Kokiū pagrindu? Na, nes taip. Kaip galima apibūdinti tokį požiūrį? *Hucpa?* Akiplėšiskumas?

Tačiau jie turi vieną labai sumaniai vartojamą sąvoką – iš tikrųjų savotišką visraktį – *rusofobija*. Kaip ir tame ankstesniame pavyzdyje: jūs tiesiog nekenčiate *visko, kas rusiška*.

Daugelis rusų, net ir tie, kurie tvirtina siekiantys „normalios Rusijos“, paprasčiausiai nesugeba įsisąmoninti, kad rusų kultūra anaipol nėra tokia universali ir visa apimanti, kaip jiems atrodo (dažnai tiesiog dėl savo ribotumo ir siauros pasaulėžiūros ir kitų kultūrų nepažinėjimo), ir milijonams žmonių visame pasaulyje gali būti paprasčiausiai neįdomi.

Štai kodėl man atrodo, kad ir bet kokias kalbas apie „normalią Rusiją“ pirmiausia reikėtų žvelgti per pokalbio apie kultūrą prizmę. Tik tada, kai iš „didybės“ pozicijos šis diskursas pereis į „normalumą“, gali prasidėti bet kokia „normali Rusija“.

Kyjivas, Varšuva – bendras reikalas

Praėjo metai. Pokalbių, veiksmy, poelgių, minčių, tekstų, žmonių, nevirties ir vilties metai.

Apie visa tai galvojau žvelgdamas į Vyslos srovę Varšuvoje ir bandžiau prisiminti, apie ką galvojau šią dieną prieš metus. Tačiau minčių nepavyko sudėlioti į vietas.

Štai Vysla. Kaip neseniai viena mano pažįstama taikliai parašė feisbuko komentare – tokia „laukinė“ ši Vysla.

Vistula maximum flumen Poloniae est.

Vis dar prisimenu šį sakinį iš lotynų kalbos vadovėlio per paskaitas universitete. Tiesą sakant, net nuostabu, kad šį lotynišką sakinį prisimenu iki šiol, praėjus daugiau nei dvidešimčiai metų, bet neprisimenu, apie ką tiksliai galvojau prieš metus. Atsimenu Vyslą Krokovoje, atsimenu tiltą, kuriuo lėtai pervažiavo traukinys, judantis Peremislio link, atsimenu kitą tiltą – per Sano upę, juo lėtai nuvažiavo traukinys ir po kelių akimirku sustojo geležinkelio stotyje *Przemyśl Główny*. O toliau mintys tarsi pasibaigė ir prasidėjo kaleidoskopas.

Taigi, Vysla. Šios upės vaizdas Varšuvoje vietomis gali priminti Savą Zagrebe, vietomis Dunojų Bratislavoje ar Dnieprą Kyjive. Bent jau man taip primena, bent jau ties Soleco rajonu žvelgiant į dešinįjį krantą, kuriame yra Pietų Pragos rajonas.

Iš universitetinių paskaitų taip pat prisimenu, kad Dniepras lotyniškai yra *Danapris*, graikiškai – *Borysthenes* (*Βορυσθένης*) ir *est flumen magnum in Sarmatia et Europa Orientali*.

Paskutinį kartą Kyjive buvau lygiai prieš metus, kai ore jau tvyrojo pranašystė to, kas įvyks po kelių dienų, jausmas, kuris buvo neišsakytas iki galo, bet jaučiamas gana aiškiai. Tuomet vis didėjančios Rusijos agresijos akivaizdoje Ukrainos prezidento dekretu šalyje buvo paskelbta Vienybės diena. Vienybės, kurios iš tiesų labai reikėjo ir kurią ukrainiečiai vėliau per visus praėjusius metus pade monstravo – daugeliui iš mūsų beveik neišivaizduojamais ir netikėtais kiekiais ir ištekiais.

Manau, kad praėjus metams mes iš tiesų galime kalbėti apie vienybę, kuri kažkur poodiniu lygmeniu vienija mus visus šioje Europos dalyje – mus visus, kurie negalime pabėgti iš žemėlapių, bet galime ir turėtume pasimokyti iš savo istorinės patirties šiame žemėlapyje. Kalbu apie vienybę tautų, kuo puikiausiai suprantančių Rusijos agresijos prieš ukrainiečius, dabar kovojančius už savo laisvę, orumą ir egzistenciją, esmę.

Šią vienybę mačiau jau pirmąją karo dieną – suomių, susirinkusių į masinį protestą pagrindinėje Tamperės aikštėje, akyse. Mačiau Lietuvoje ir Lenkijoje, kur ji sukėlė daugelio paprastų žmonių solidarumą – nuo Ščecino ir Kolobzėgo iki Cešyno ir Peremislio, – dėl kurio buvo išvengta humanitarinės katastrofos pasienyje pirmosiomis karo savaitėmis. Mačiau traukiniuose ir autobusuose, geležinkelio stotyse ir greitosiomis organizuojamuose pabėgėlių priėmimo centruose. Ši vienybė iki šiol motyvuoja daugelio – nuo Švedijos iki Čekijos – veiksmus.

Iki praėjusių metų vasario 16 d. Kyjive buvau lankęsis nesuskaičiuojamą daugybę kartų; tiesą sakant, per pastaruosius dešimt metų mano gyvenime tikriausiai nebuvo tokio laikotarpio, kad bent kartą ar netgi kelis kartus per metus nebūčiau apsilankęs šiame mieste, įskaitant netgi ir dvejus pandemijos metus.

Mano atminties kaleidoskopas mesteli man vis daugiau vaizdų iš šio miesto prie Dniepro upės, kuriame – nors asmeniškai turbūt negalėčiau jo priskirti prie tų, kuriems jaučiuosi besąlygiškai priklausęs, – tvyro didžiulė jėga ir stiprybė. Ją pajuntu kaskart, kirsdamas Dnieprą pakeliui iš Boryspilio oro uosto, iš metro ar traukinio vagono stebėdamas galingą laukinę upę senovinio, bet visiškai modernaus didžiulio miesto centre.

Žiūrėdavau į plačius upės užliejamus plotus, visus tuos vingius, įlankas, salas, salytes, apaugusias krūmais ir me-

džiais, žvejų valtis ir kruizinius laivus, krovines baržas, paukščius, Osokorkų daugiabučių kvartalus kairiajame krante ir į iškilį dešiniojo kranto panoramą, Vydubių kalvas ir Pečorų laurą šiek tiek toliau, didžiulę paminklo Tėvynėi figūrą su kardu vienoje rankoje ir skydu kitoje, dantytą Pečersko siluetą, o toliau, už jo, prieš srovę, matomą įžangą į Podilo rajoną, bene žaviausią senojo Kyjivo dalį, su barokinėmis cerkvėmis, menančiomis etmono Mazepos laikus, XIX a. gyvenamaisiais namais užstatytais gatvėmis, slaptais užkampiais ir vaizdingais kiemais, kino teatru „Žovten“ (apie šį pagalvojau kaskart, kai Krokovoje praeinu pro kino teatrą „Kijów“), senais čekiškais (tiksliau, čekoslovakais) tramvajais, kurių gaudesys užpildo visą erdvę prie jų galinės stotelės kilpos Kontraktų aikštėje, hipsteriškomis kavinėmis, mediniais suoliukais Žemutiniam ir Aukštutiniam Pylimuose – ir visur jaučiau didžiosios upės dvelksmą visai netoliese, paslaptinę energiją, kuria vibruoja šis miestas.

Vakar Varšuvos metro atsitiktinai išgirdau pokalbio fragmentą rusų kalba, o tiksliau – *suržyku*. Vaikinas kažkam nematomam aiškino, kad Varšuva visai nėra „minkšta ir pūkuota“, o verčiau „kieta“ ir „aštri“. Tai sakydamas kaip palyginimą jis pasitarkė vieną nuo kito gana nutolusius Kyjivo daugiabučių kvartalus, esančius priešinguose Dniepro upės krantuose, – jo nuomone, Varšuva yra tarsi „Troješčyna, padauginta iš Borščahivkos“.

Mane šis palyginimas prajuokino, nes pats tikrai taip nepagalvočiau. Tačiau po kurio laiko priėjau prie išvados, kad Varšuva ir Kyjivas iš tiesų turi kažką bendro, nors nebūtinai taip, kaip šiame palyginime, kurį atsitiktinai išgirdau metro vagonė.

Kijów, Warszawa – wspólna sprawa, Kuib, Варшава – спільна справа („Kyjivas, Varšuva – bendras reikalas“), taip skambėjo ir Orumo revoliucijos metu populiarios dainos priedainis ir šūkis. Nepaisant regimybės, už šio šūkio kartais slypi daugiau, nei paprastai manome.

Simboliška, kad minėta Vienybės diena, paskelbta dėl tikėtinos tą dieną Rusijos agresijos, sutampa su diena, kurią 1918 m. vasarį Lietuva paskelbė nepriklausomybę ir taip užbaigė ilgos nelaisvės ir carinės Rusijos priespaudos epochą. O agresija, realiai įvykusi vasario 24 d., teko tai pačiai dienai, kurią 1918 m. buvo paskelbta nepriklausoma Estija.

Šimtmečio istorija apsuko ratą – Nemuno, Sano, Vyslos ir Dniepro pakrantėse, prie Baltijos ir Juodosios jūros ir ties Karpatais vis dar kalbame apie tuos pačius dalykus, nors ir skirtingomis kalbomis, bet vieni kitus suprastami, vienu balsu.

Ko gero, tai ir būtų svarbiausias praėjusių metų apibūdinimas.

– NIKODEM SZCZYGLOWSKI –

nuotaikas. Daugumai prėskas patosas netrukdo ir yra net labiau priimtinas. Stebėtis neverta – pasak apklausų, bent kartą per metus muziejuje, galerijoje ar parodoje apsilanko apie 40 % šalies gyventojų (spėčiau, besilankantys daro tai nuolat, tad galima teigti, jog bent pusė tautiečių po mokyklos ir panašias vietas nėra įkėlę kojos). Maža to, daugelis šiose apklausose padėjusių varnelę ties atitinkamu punktu greičiausiai rinkosi tradicinius renginius, pasak tų pačių nuolat burbančių ekspertų, pasižyminčius gan menkaverčiu turiniu. Panašius duomenis skelbia ir lietuvių skaitymo įpročius tyrę sociologai: maždaug 50 % respondentų visai (!) neskaitytų knygų. Taigi, bent pusę dabartinės populiacijos sudaro tautiečiai, kuriems nuoširdžiai nerūpi aukštosios materijos ir standartai. Moksliskai tariant, turbūt sakydama, kad dalis žmonių gyvena ribotos kultūrinės savivokos lauke ir ilgainiui pakliūva į savotišką užburto ratą, mat toks elgesio modelis susiaurina ir meninių idėjų sampratos galimybes. Šnekant kasdieniškai galima pasakyti ir paprasčiau – jiems to visai nereikia. Ar tai normalu? Kaip eilinis pilietis, gyvenantis nerenovuotame senos statybos sostinės daugiabutyje, retai iškišantis nosį į miesto centrą ir vengiantis renginių šurmilio, galiu atsakingai pareikšti – taip, normalu! Nei aš, nei dauguma kitų propaguojančių panašų gyvenimo būdą dėl to nesijaučiame ką nors ypatingo praradę.

Klausite, kaip tai susiję su ankstesnėmis pasakojimo dalimis, kuo čia dėti vandeningi agurkai ir vietos etnokultūrą puoselėjantys miesteliai? Susiję, tikrai susiję – paprastai ir tiesiogiai. Daugelio mūsų nenoras, o iš dalies ir negebėjimas įtraukti į kasdienę rutiną miesto (ši žodį pabrėžčiau) kultūrai būdingus elementus – spektaklių, kavinių, parodų lankymą – dažnai yra ne kas kita, kaip pernelyg staigių gyvenimo būdo pokyčių padarinys. Nesame pratę prie miesto. Prie visų tų nebūtinų įmantrybių, be kurių įmanoma sėkmingai gyventi. Todėl laisvesniu metu daugelis mieliam bėga į daržą, į mišką, prie upės ar ežero (kitąsyk net už šimtų kilometrų), nei keliauja į miesto centre vykstančius renginius. Dar viena kultūros sampratos nu(s)piginiavimo priežastis – jos atidavimas į valdiškas rankas. Kadaise miesteliuose klestėję kultūros namai gal ir išnyko

fiziškai – ar bent jau buvo pervadinti kur kas iškilmingiau skambančiais kultūros (visuomenės veiklos) centrais arba bendruomenės namais, – tačiau klasikinė jų dvasia su pelėsių ir kerpių poskoniu niekur nedingo, nes visa biudžeto finansuojamų kultūros įstaigų sistema savo esme liko tokia, kokia ir buvo. Gal todėl šis poskonis ypač lengvai persisunkia, persimeta į mokyklas, valdiškas institucijas, pamažėle tampa visuotinai priimtu standartu, kartu nublukindamas ir šiaip ne visada lengvai įžiūrimas ribas tarp tradicijos ir banalybės.

Paprasti merkiniškiai nelinkę lankytis miestelyje veikiančiose užteigose ne vien dėl neadekvačių kainų. Daugumai jų tai tiesiog svetima, dirbtina, nesuprantama. Patekęs į restoraną, simfoninį koncertą ar paveikslų galeriją eilinis žmogelis pasijunta kažkokiam keistai iškreiptame pasaulyje, kur viskas kitoniška, pernelyg iškilminga, lydima per garsaus klegesio, todėl tai, kas turėtų ar bent jau galėtų žavėti, neretai ima gąsdinti. Sutrinka net tie, kuriuos tas kitoks pasaulis savotiškai traukia: dažnas norintis jį pažinti neturi galimybės atskirti meno nuo kičo, gerų manierų nuo vulgarumo, nes to niekas nemokė, nerodė, neaiškino. Nenuostabu, kad gyvenimo lygiui pasiekus ribą, kai norisi ne tik duonos, bet ir žaidimų, pirmiausia pataikoma į pigiausių, dažniausiai siūlomų ir lengviausiai suprantamų šou šurmulį. Per vasaros karščius keliaujama į Turkiją pasimėgauti „viskas įskaičiuota“ malonumais, per žiemos šalčius pasigrūdama į didžiosiose arenose vykstančius popso koncertus. Todėl kaskart stebiuosi išgirdęs skundus, kad knygų mugė su visais pasiburnojimais dėl geriausios knygos titulo jau ne ką tesiskiria nuo Kaziuko ar Gariūnų. Kol kas šie dalykai ir negali kuo nors ypač skirtis, nes dauguma tautiečių mieliam renkasi tipinius pilkšvus atspalvius, tad bet koks mėginimas per staigiai kilstelėti masinių renginių lygį greisia populiarumo sumenkimu (ko joks organizatorius tikrai nenori). Vis dar esame užstrigę tokioje visuomenės vystymosi stadijoje, kai duonos reikia labiau nei žaidimų, tad ir daugumos pasirenkami žaidimai – gana pigūs.

Dar viena to priežastis: Lietuva dėl per dažnos valdžių ir požiūrių kaitos per pastaruosius kelis amžius neturėjo

galimybių skirti pakankamai laiko ir dėmesio gyvybingų, savas tradicijas turinčių bendruomenių formavimui, tad, be biudžetinių kultūros įstaigų, skonio tiesiog nėra kur ugdyti. Labiausiai trūko laiko: daugelis mūsų per pastaruosius kelis dešimtmečius buvome priversti peršokti didžiulį kultūrinį plyšį, skiriantį tai, kas mus supa iki 1990-ųjų, nuo to, ką matome aplink save dabar. Ir reikia pripažinti, kad gana sėkmingai jį peršokome – tik gal dar ne prie visko spėjome priprasti. Kad tą suvoktum, pakanka pasižvalgyti po gėlynus (nesvarbu, ar prie individualių namų provincijoje, ar prie daugiabučių didmiesčiuose): nors daugelis sodininkų atkakliai sekė gėlininkystės madas dar sovietmečiu, vykusiai pereiti nuo rūtų darželių prie alpinariumų pavyko mažumai. Panašiai nutiko su dauguma miestietiškesnių papročių – miestas lietuviškoje agrarinėje tradicijoje iki šiol lieka labiau svetimkūnis nei savaime suprantamas dalykas.

Šiandien Merkinėje vykstančias transformacijas aktyviai palaikantys entuziastai neigdami agrarinės kultūros idealizavimą, galima sakyti, taiko tiesiai į kiekvieno bakūžių pasiilgusio tautiečio širdį (gal todėl net ir viliojant turistus kol kas labiau pasiteisina banalios, nuo seno pažįstamos schemos nei mėginimai supažindinti su giluminiais miestelio istorijos klodais). Kad ir ką darytum, nuo senojo mąstymo schemų galutinai neatjunkusiam miestiečiui visos tos neva „liaudies meno“ tradicijos su raudonomis putplasčio raidėmis paryškintu aiškumu tiesiog artimesnės, tad, norint pritraukti žiūrovų, bent dalį to aiškumo, lengvumo, lėkštumo kol kas visada būtina įdėti net į moderniausią performansą... Nes nepaneigsi – kaip ir tie iš atokių kalnų rajonų susirinkę kareivukai, stebintys aerobika užsiimančias merginas plikomis blauzdomis, – esame tik nerimastingi vaikštantys agurkai, kurių 70 % sudaro vanduo. Dar deramai neįrūgę, neperėmę naujoviškų skonių.

– ANTANAS SHESHI –

Vingių Jonas po šimto metų

Lėjos Gaubaitės (Vilniaus Simono Daukanto gimnazija, II klasė, mokytoja Nijolė Lukšaitė) esė teikta Nacionalinės moksleivių akademijos literatūrinio rašymo konkursui „Kūrybinės aistros“. Konkurso tikslas – skatinti moksleivių kūrybingumą jungiant lietuvių literatūros kanono žinias su internetu ir jaunimo informacinių technologijų patirtimis.

Susimaišė laikas, sumišo ir protas, kurio ne tiek daug jau ir būta. Buitį ir būtį užgriuvo internetas, daugiaveidis dievas. Asmeninis gyvenimas tapo nebe privačia erdve, o visuomenės nuosavybe. Nors Vingių Jonas tinklą tebuvo matęs voro kampe surestą, virtuali realybė įtraukė ir jį, vyrą *ir iš stuomens, ir iš liemens. Terra incognita* kaipmat atrasta tapo, nes pernelyg didelio proto nereikalavo ir su *įkirmėjimu* lengvai suderinama buvo.

Taigi taigi kaipgis, Joneliui pačios reikia. *Pajuodėlė, didnosė, pataikūnė, valiūkė* Driežų Katrė per prasta, jau *prakutusi* merga. O ekrane mirgėte mirga *dyvos*, siūlydamos vienokį ar kitokį malonumą. Erotinį ir ne tik. Joneliui net seilės nutįsta, nors šis, tėvo išmokytas, tik į dantis tegali pasiūlyti. *Žemė gera, pievos kaip avį kirpk* – nieko nebus, ūkininkas ieško žmonos. Šviečia ekranas ir prožektorių šviesos, ne juodi-balti keičiasi vaizdai. Problemėlė tik viena – nei jaunesnė peroksidinė, nei vyresnė ančialūpė nesužavėta aukso vertės žemių, nes pats ūkininkas pasirodo toli gražu ne deimantas esąs, būsima aneta šaukiasi *purvabridės, cackas pacackas* smerkdama. Koks jaunikis, tokia ir laimė. TV projektas nepavyko, o Joneliui, vyrui *ir iš stuomens, ir iš liemens*, Kūtvailiškių princui, beliko toliau tėvo gyvenimo tiesų klausyti, mokantis *bobas valdyti*.

Voras kampe toliau savo tinklą rezga – įsuka į elektroninį instagramo peizažą. „Tiesa, tiesa, *sto gramm* ir visos bobos gražios“, – dingteli Joneliui išganinga mintis. *In vino veritas, in vodka spiritas, in sto gramm* – nepakeliamas būties lengvumas. *Nikas, neimas, foto* su kuo daugiau filtrų, svarbu tik jų nepagailėti, ir instagramo padangėje sužimba nauja žvaigždė – Vingių Jonas, vyras *ir iš stuomens, ir iš liemens*. Širdelės, patiktukai akina *įkirmėjusį* svajonių jaunikį, plaukte plaukia žinutės, apnuoginančios net primityviausias egzistencijos formas. O Jonelis, išsitiesęs

kniūbsčias ant krosnies, vypso kreiva šypsena – nebe šiam pasauliui, kur kiaulės po trobą nešluota asla maklinėja, priklauso. *Olialia pupytes* akimis glosto, vaizduotę kaitina Ievos, dar iš Rojaus neišvartytos, kostiumas. Norėjosi pačios, o čia visos tik jo, o gal visų ir niekieno? Ir jis, tarsi iš Antikos laikų nužengęs Narcizas, savimi gėrisi, nors veidrodis rodo visai ką kita nei tobulybę spinduliuojantis ekranas. Ir vyras jis tikras – bobų valdomas nesileis, todėl į visus prašymus santykius realizuoti gyvai numoja ranka.

Tik vis senoji Vingienė, kur buvus, kur nebuvo, kibirą priekaištų vyrui išpylus, auklėja sūnų. Regis, senajam Vingiumi pritaria, kad Jonelis turįs vesti, o ir Driežų Katrė ne tokia bloga partija rodosi. Jonelis taip nemanąs, todėl jei tik ne visos jėgas sukaukęs kur kampe įlindęs miega, storais pirštais klaviatūrą baksnoja, *gifus* siuntinėja, nes rašyt taip ir neišmoko. Neišmoko, nes reikalo nebuvo – bendravimas žodžių nebereikalauja, jausmaženkliai viską pasako, o jei nepakanka, viena kita nuotraukytė, žinoma, retušuota, situaciją gelbsti.

Tinklas plečiasi, pažintys mezgasi, artėja kulinacija: virtualioje realybėje nematomi kūnai susilieja, gal ir elektroninių anūkų Vingiams pabyrės, bet staiga ekranas gęsta: *internet connection lost* pasilieka baltame fone. Nutrūksta ryšys, svarbesnis netgi už tą tikro dievo tikram žmogui duotą. Jonelio širdis trūkčioja, lyg tas žydrasis ekranas temsta sąmonė. Voras tupi nešluotos trobos kampe, nebemezga tinklo, lyg kokia praeikta moira gyvenimo siūlą nukirpo.

Katrė *bučiuos ir myluos, šnekins, malonėsis, glamžuos, norėtų pabudinti, norėtų žmogumi atversti*, bet daugiaveidis dievas stipresnis. Virtuali realybė – stebuklas, permatomų sienų elektroninis laukas, prisotintas įmagnetintų nebe žodžių, o vaizdų, kurie elektros srove trenkia taip, kad smegenys, kurios proporcingai, didėjant laikui socialiniuose tinkluose, mažta, iškart išskrovą patiria. Tad tikrai verta šimtąsyk nusilenkti daugiaveidžiam dievui, leidžiančiam būti užgriūtam taršos, išgryninančiam, kas (ne)tikra, bei pasimelsti, kad sveika nuovoka reikiamu metu reikiamoje vietoje išjungtų.

– LĖJA GAUBAITĖ –

Keliauninkas

► Atkelta iš p. 11

Jis tylomis žengė dar keletą žingsnių ir paliepė: – Pabučiuokit mane.

Ji nedvejodama pabučiavo – pirma į skruostą, paskui lūpų kraštelius į lūpas.

– Girdžiu traukinį, – tarė Patricija.

– Reikia nuo to išsigydyti ir niekada daugiau jo negirdėti.

Jis labai švelniai pažvelgė į ją, kurią nešė, stipriai priglaudė, paskui, tarsi dėdamas ją ant altoriaus dievai žino kokiai aukai, pakėlė virš parapeto ir paleido į tuštumą.

Patricija pratisai sukliko ir visiškai sumaitota liko tįsoti ant bėgių.

Keliauninkas ant tiltelio persilenkė per baliustradą pažiūrėti. Pasigirdo traukinio švilpukas.

Ponas Fransas išėjo į kiemą su šautuvu rankoje nieko nesuprasdamas.

– Nelaimingas įvykis! – šuktelėjo keliauninkas.

Tuo pat metu apačioje išilgai pilies važiuojo traukinys, ir jo dundesys užgožė visus kitus garsus.

Pamatęs, kaip Patricijos kūnas dingsta po ratais, keliauninkas nususuko.

Priblokštas ponas Fransas pasirėmė į tuščią krėslą. Žvelgė į keliauninką, vargiai jį įžiūrėdamas. Ar tai sąstato dūmai niaukė jo regą, ar drumstėsi žvilgsnis.

Jis pakėlė prie peties šautuvą. Tačiau jaunojo vyro siluetas keitė formą, skydo, blėso, kaip vaizdas, nuslydęs nuo ekrano, kuriame raiškiai matomas, virsta tik kažkokiu blankiu blyksniu.

Jis girdėjo, kaip kažkas bėga tilteliu – linko šio prastai suleistos lentos. Dabar tai buvo vaikas, kuris netrukus dingo atžalyne. Jis atpažino tą vaiką.

Pasislėpęs neregimas mažas berniukas dviem ypais išringavo penkias pažįstamas gaidas.

Tolumoje traukinys pasiekė lankstą. Jis taip pat švilpė. Tas pačias gaidas, tą patį signalą, ir tos šaižios, baisingos gaidos kaip žaibas perskrodė pono Franso smegenis.

Vyriškis pribėgęs persilenkė per baliustradą, ir tai, ką ten išvydo, pastūmėjo jį, paklaikusį, priešinga kryptimi.

Jis nusviedė šautuvą, spruko iš tų vietų, galvo-trūkčiais ritosi žemyn šlaitu ežero link. Klykdamas: „Pa-tri-ci-ja!.. Pa-tri-ci-ja!..“

Vertė Jonė Ramunytė

n...u...o...g...i...r...d...o...s

Kaip tu išsirenki, kurias nuogirdas užrašyti, o kurias ne?
Gintas Kavoliūnas, fotografas

Aš mėgstu būti laiminga. Todėl nemėgstu būti nelaiminga.
Irena Aleksaitė, vertėja

Kaip tikra moteris, norėjau konflikto.
Judita Skačkauskienė, bibliotekininkė

Dar vis smagu, kad su savim smagu.
Danguolė Nekrašienė, buhalterė

Atsisakiau – ir labai gerai jaučiausi.
Vytautas Butvilas-Mažylis, žiūrėtojas pro langą

Kai nežinai, kas vyksta, reikia padaryti ką nors kitaip.
Gintaras Vedeikis, kompiuterininkas

Kai virsti žvėrimi, tai žmogus virsta žmogumi.
Ričardas Šileika, nuogirdininkas

Man „kur akys veda“ – labai geras apibrėžimas.
Arturas Bukauskas, režisierius

Ėjau gult du vakarus, šiandien neisiu.
Daina Opolskaitė, rašytoja

Visos, kurios nefotogeniškos, aš žinau.
Stasys Paškevičius, fotografas

Aš kairiarankis, tai ir antras galiu būti.
Egidijus Darulis, dailininkas ir muzikantas

Man irgi kartais neveikia pirštai.
Austėja Platūkytė, medžiagų tyrėja

Kas neturi materialinio turto, pasiimat po širdelę.
Ilona Jokimienė, direktorė

Dar kas turite replikų, o dieve!
Aleksejus Artamonovas, kino kritikas

Aš nukrypau nuo vieno Juozuko iki kito.
Tomas Vyšniauskas, poetas

Ne taip paprasta močiutę užsisakyti interjerui.
Ieva Ivonė, kavininkė

Man patinka, kai darbe yra darbo.
Aušra Jakubelskienė, muziejaininkė

Tu čia nieko nesupranti. Viskas yra gerai.
Jelena Šulžickienė, finansų konsultantė

Kiek nedaug esam susitikę, siaubas!
Vaiva Kuodytė, kalbėtoja

Ar nesutrukdysiu žmogui pasikabinti...
Vilius Vingras, būgnytojas

Turėtų būt neapdulkėjęs.
Gintas Kavoliūnas, fotografas

Aš kažkokį chlumą pirkau už šešis eurus.
Rimvydas Pupelis, dailininkas

Geriausia biznį daryti su ugnimi.
Rūta Pivoriūnienė, santykių ir saviugdodos konsultantė

Grįžau čia kurią naktį iš pasakos.
Toma Saldukaitė, meno agentė

Man patinka ne tik pardavinėti. Man patinka ir pirkt.
Arnas Markevičius, verslininkas

Vanduo tykšta – ir man jau gerai.
Gintarė Adomaitytė, rašytoja

Mano kely kasdien vien marijos.
Ričardas Šileika, nuogirdininkas

– RIČARDAS ŠILEIKA –